BIBLIOTECA NAZ
XLV
A
20
NAPOLI

A. 20 - 1

22. 80

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLV
A
20
NAPOLI

P. v. meurs. sculp.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

MARTINI ZEILLERI
FIDUS ACHATES,

Qui Peregrinationis atque Itineris ſui ſocium & comitem, propriâ partim experientiâ doctus, partim vero aliorum obſervationibus inſtructus, non tantum de locorum intervallis diſtantiis & ſitu; verum etiam, quid in pleriſque ſpectatu & memoratu dignum occurrat, & quorum imperio circa annum Salutis MDC.LIII. ſubjecta illa fuerint, accuratè & ſolicitè monet.

Cui adjunctum eſt ejuſdem

De peregrinationibus prudenter utiliterque inſtituendis Conſilium.

Cum prolixis & copioſis, non Itinerum tantum, ſed etiam Locorum præcipuorum GERMANIÆ, & vicinorum REGNORUM, Indicibus.

PARS PRIMA.

E Germanico Latinus factus *à quodam Apodemophilo.*

BIBLIOTECA NAZIONA
NAP
ANUELE III

Nobiliſſimo, Ampliſſimo, Conſultiſſimoque Viro.

Domino

GERARDO SCHAEP

I. U. D.

Domino in Cortehoef, & inclytæ Amſtelodamenſis Reip. Conſuli.

Nobiliſſime, Ampliſſime et Conſultiſſime Vir,

QUicunque in Rep. literaria aliquid luce dignum moliuntur, Mecœnatem ſibi eligunt, ſub cujus patrocinio illud evulgandum curant. Hac laudabili quoque ego ratione fretus, Itinerarium Germaniæ preſens ceu Opus curioſum & quamplurimis Civitatum iconibus more hodierno adornatum, potiſſimum A. T. (cui me multis ſentio devinctum nominibus)

bus) nomini magnifico inſcrip-
tum volui, quippe qui frequentes pro patria legationes ad Reges & Principes exteros ſuſceptas, glorioſè geſſit & ſuis ipſius oculis urbes varais conſpexit. In Cenſorio autem judicio autoritas oculatæ experientiæ longè multumque præſtat. Meum itaque obſecrantis votum eſt, ut munus oblatum ab A. T. ſerenó benevolentiæ gratioſæ vultu accipiatur, ceu publicum privatæ obligationis monumentum & perenne obſervantiæ debitæ pignus. Benè vale & in ſalutem hujus Reip. magis magiſque ſub Divina tutela effloreſce. Amſtelodami poſtridie Nonarum Maij anni 1658.

N. & A. Veſtra.

Addictiſſimus Cliens.

JOHANNES JANSSONIUS
Junior.

Series Civitatum hoc Itinerario contentarum.

A

ALtorf in Vry	Fol. 322
Amſterdam	245
Antwerpen	62
Arnhem	242
Arras	287
Augsburg	82

B

Bacharach	74
Baden	325
Bàden in Argow	325
Bamberg	110
Baſilea	314
Bergen op Zoom	256
Bergen in Henegow	263
Bern	326
Berncaſtell en Boppart	73
Biberach	388
Breda	239
Bremen	446
Breſlaw	156
Breyſag	428
—— in plano	428

Brus-

Bruſſel 77
Brugge 275

C

Campen 231
Caſſel 168
Chur 620
Cleve 485
Cobolentz 72
Coburg 110
Colmar 428
Colonia v. Coln 79
Conſtantz 618

D

Delft 240
Der Goude 240
Deventer 230
Dinant 262
Dordrecht 240
Douai 288
Dreſden 142
Duſſeldorf 241
Duynckercken 268
Duyſburg 241
Eger

E

Eger 117
Ehrenbretſtein 73
Eiſleben 660
Elbing 81
Emmerich 242
Erfurt 125

F

Fliſſingen 252
Franckenthal 260
Franckfort 76
Franequer 231
Freiberg in Meiſſen 141
Freiburg in Briſgow 427

G

S. Gallen 321
Gent 275
Glaris 322
Glogaw 148
Gorlitz 248
S. Gravenhage 240
Groeningen 222
Gulich 70

H

Haerlem	246
Hall in Schwaben	188
Hamburgh	173
Hanau	506
Heidelberg	248
S' Hertogenboſch	239
Herpibolis v. Wurtzburg	166
Hildesheim	179
Hoy	66

I

Jena	112

K

Kempten	488

L

Leipzich	113
Leodium v. Luyck	67
Leeuwarden	211
Leyden	240
Lignitz en Nyſz	510
Limburgh	474
Lindauw	320
Lippe	425
Loven	63

Lu-

ubeck 132
ucern 344
uneburg 131
Lutzenburg 68

M

Manheim 249
Marienberg 141
Marpurg 214
Maſtricht 69
Mechelen 63
Meiſſen 139
Memmingen 577
Mentz 75
Middelburg 252
Munſter 220

N

Namurcum 64
Niemegen 244
Norimberg 108
Nortlingen 350

O

Oldenburg 212
Oſſenbrug 217
Oſtenda 269
Pa-

Paderborn	210
Polna	624
Praga	88.

R

Ravenſpurg	310
Rees	242
Regensburgh	85
Rheinberch	242
Riga	155
Roſtoch	167
Rotterdam	240
Ryſſel	265

S

Schafhauſen	312
Schweinitz	283
Sweinfurt	175
Soloturn	321
Speyer	260
Stada	447
Stetin	436
Straelſunt	201
Straeſburg	302
——in plano.	302
Stütgart	296

Ti-

T

Tigurum v. Zurich	343
Tournaj	264
Trier	259
Tugium v. Zug	322

V

Vlm	389
Vienna Auſtriæ	585
Valenchien	263

W

Wiſmar	197
Warburg	212
Weſel	242
Wtrecht	245

Z

Zutphen	230
Zwoll	231

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

30
31
32
33
34
35
36
37
Sleſwick
Laland Inſ
Maribo
Falſtre In
Geßor
Gottorp
Kil
Femeren In
Renſborch
Grotenbro
Hiddenſee
Hol: ſten
Plone
Wiſmar
Lubeck
Me- klē burg
Roſtock
Stade
Hamburg
Gripſwald
Willenbroeck
Sterneberg
Lunenburg
Lauwenburg
Bremen
LUNENBURG
Lintzen
Perleberg
Gyſhorn
Tangermud
Nyenburg
Bra u ſwick
Brunſwick
Burgdorff
Wolmerſtede
Hildesheim
Saxen
Brandenburg
Brietzen
Oſen
Halberſtat
Acken
Manſfelt
Huxer
Caßel
Leypzig

V. C.

MARTINI ZEILLERI

Ad Nobilem quendam Conſilium Liberum, de peregrinationibus prudenter utiliterque inſtituendis, ſuſcipiendis atque perficiendis.

REDDITÆ mihi ſunt, Vir prænobilis ãtque ſtrenue, literæ tuæ 20. Septembris anni huis labentis, quibus a me petis, ut, quandoquidem conſtituiſti, filios tuos chariſſimos extra patriam, ad perluſtrandas exteras regiones,

 aman-

amandare, de rectè feliciterque cum ſuſcipienda tum perficienda peregrinatione conſilium ijſdem dare & quamprimum fieri poſſit, ad te mittere velim.

Quanquam verò hinc inde in varijs atque diverſis ſcriptis meis quæ lucem hactenus viderunt, præcipuè verò in Hiſtoriarum Tragicarum Obſervationibus, peregrinationis atque itinerum crebram mentionem feci: quia tamen illa in unum locum non coacta, ſed ſparſim tradita ſunt, non poſum petitioni tuæ Nobil. adverſari: quin potius mitto ad eam ſuccinctam & brevem quandam, cùm ex aliorum monumentis hauſtam, tũ propriâ experientiâ obſervatam de peregrinatione inſtituenda informationem, è quâ, quicquid in rem uſumque filiorum eſſe videbitur, Nobilitas tua ipſa excerpere poterit. Equidem de peregrinationis neceſſitate atque utilitate nihil hic proferã, quoniam id (ut paulò ante memini)

ni) alijs in locis abundè à me factum eſt, idemque multi Scriptores celeberrimi ſuis in libris præſtiterunt, & objectionibus adverſariorum ſufficienter reſponderunt, adeò uſque, ut admiratione cariturum non eſſet, ſi quis, lectis & conſideratis probè illorum rationibus & cauſis, peregrinationes in remotas longeque diſſitas regiones, prudentiâ & conſilio ſuſcipiendas, diſſuadere, vel etiam ſanctiſſimorum, illuminatiſſimorum & excellentiſſimorum hominum exemplis, qui ipſi frequentibus & longis peregrinationibus uſi ſunt, pondus detrahere vellet. Proinde quâ ratione illæ inſtituendæ ſint, breviter tantùm monebo, atque conſilium hoc meum in quatuor membra partiar, oſtenſurus 1. quâ ratione, qui peregrinaturus eſt, ad iter ſeſe inſtruere, 2. quid in ipſo itinere facere, 3. quid in perluſtrandis regionibus & locis obſervare, & 4. quomodo reditum in patriam parare, atque in ea-

dem deinceps, abſoluta peregrinatione ſeſe gerere, debeat.

Quod itaque primum membrum attinet, quoniam peregrinaturi inque regiones longinquas amandandi, non unius eiuſdemque ſunt conditionis, fortunæ atque ætatis, ideoque, eædem ipſis regulæ & præcepta obſervanda præſcribi non poſſunt. At enim, ſive ſui ſint arbitrij, ſive aliorum imperio ſubjecti, & hi quidem ipſi eorundem moderatores, ex ſequentibus generalibus, quemadmodum ſuprà dictum eſt, ſeligere poſſunt, quę ipſis pro perſonarum diverſarum qualitatibus, commodiſſima, utiliſſima convenientiſſimaque videbuntur: reliqua a qua ſcilicet ratione Principes aliique excelſo atque illuſtri loco nati (in quorum gratiam D. Hennerus præcipuè multa literis conſignavit) Religioſi item, Legati, S. S. literarum, Iuriſprudentię, Medicinæ, artium & ſcientiarũ Studioſi, militiæ, mercaturis & negotiationibus

bus exercendi dediti: adoleſcentes item atque eorundem moderatores & præfecti alijq́ue, itinera ſua vel equis, vel vehiculis, vel fluminibu & mari (vel aperto; vel glacie concreto) vel pedibus, inſtituere debeant, ex D. Davide Frölichio & aliis, qui de arte Apodemica ſeu peregrinandi præcepta ſcripſerunt, cognoſcēt, Requiritur a. in genere, ut qui peregrinabuntur, corpore ſint vegeto, ſano & robuſto, neq; vel ætate cõfecti, vel infra juvētutis annos conſtituti, ut nõ tantùm mutationes aëris & tempeſtatum incommoda, perferre atque ſuſtinere, ſed etiam, quem in finem peregrinationes ſuſcipiantur, intelligere, de viſis, auditis, cognitiſque judicare, vitia flagitiaq́ue ad quæ juvenculi, magiſtris præſertim morum inſpectoribusq́;, quos revereantur, deſtituti, abripiuntur, fugere & damna detrimentaq́ue, quæ inopinatò nonnunquam irruunt, avertere & amoliri queant. Et quoniã

 omnes

omnes peregrinationes ad certum ſcopum ſunt dirigendæ, ſanguine conjunctorum, cognatorum, amicorum, prudentium & doctorum virorum, præcipue verò eorum, qui illis in locis, ad quæ accedere animus eſt, verſati ſunt, conſilia expetenda priùs; quin imò etiam tabellarij, veredarij, vectores, nautæ atque id genus alij, quando, & cum quibus itinera capienda ſint, interrogandi: etiam itineraria atque alia ejuſmodi ſcripta evolvenda, res geſtæ illarum gentium & populorum, ad quos profectiones ſuſcipientur, diligenter antea cognoſcendæ: etiam tabulæ Chorographicæ accuratè inſpiciendæ, nec minus vicina loca pedibus uſurpanda: atque hac ratione non tantum peregrino cibo potuique, ſed itineribu etiam aſſueſcendum, ut ſi vel in copiæ & egeſtatis, vel equorum, curruum, naviũ, &c. penuriâ, pedibus alicui carpenda via, non deficiat aut pedes lædat. Neque parum adjumenti ad

ti ad peregrinandum confert, ſi quis domi prius natandi, & coquendi, & vulgares quoſdam & communes parandi cibos, utpote juris conficiendi, ova, piſces, carnes, & id genus alia elixandi artem didicerit, ut diverſorium nactus tenue, aut homines coquinariæ ignaros, ex cibis imperitè inſciteque paratis, non morbum contrahat, ſed ipſe potiùs ſibi hac in re conſulere poſſit. Prodeſt etiam noviſſe ſtatum Reipublicę, & patriæ ſuæ fortunam, atque præſtantiſſimorum in eadem virorum conditionem, ut inter exteros degens, de iiſdem interrogantibus, decenti modeſtia reſpondere poſſit. Quem in finem, atq; ut hac ratione ad viros excellentes liberior pateat aditus, conſultum erit habere parvam quandam Philothecam, in qua non tantùm promiſcuorum hominum, ſed etiam atque præcipuè ſummorum celeberrimorumque patriæ virorum, nomina deſcripta contineantur, quorum exiſti-

mationis fama ad alios etiam pervagata evaſerit,& quam omnibus in locis etiam ap. diverſæ Religionis homines exhibere & monſtrare auſit. Quam ob cauſam diligens quoq; opera dãda eſt, ne vel obſcœna, vel ingrata atq; iniucunda, è quibus facilis offenſa exoriatur, in ea vel pingantur vel ſcribantur. Ex inſtrumentis domeſticis tantũ ſecum ſumet, quantum neceſſariũ eſt: quandoquidem multitudo eorum, iter facientẽ impedit, & prædonibus inſidiandi occaſionem prębet. Neque ẽt libris ſeſe onerabit, exceptis libello precationũ & pſalmodiarum, pugillarib. Itinerariolo & diariolo (in quod geſta diurna coniiciat) Calendario & Hiſtorico, aut alio quodam Auctore, qui præter voluptatem ẽt inſtituto ſuo ſerviat. Contrà v. ſcapis nonnullis chartæ puræ, cũ calamis aliquot ſcriptoriis, atramentariolo & arenariolo, igniariolo item, acub. filis, peſſulis & ſeris, foribus vel cubiculi vel cœnaculi

muni-

muniendis, ut inſtructus ſit, curabit. Veſtes quod attinet, non illæ ſint ad luxum compoſitæ, ne in periculum & diſcrimen ipſum adducant: non tamē quoque exoletæ & neglectæ, quæ à frequentatione ædium & colloquiis atq; converſatione virorū celebriorum, prohibeant. Atq; conſultum eſt. eiuſmodi ſibi parare cultū corporis, qui apud illos, quos accedere conſtituit peregrinator, uſu receptus ſit: in quo etiam, utrum itineri aptus ſit atque idoneus, periculum faciet. Utilis quoque & commoda eſt viatori, lacerna ſeu penula, mandya item & pileus lato limbo. Adverſus frigoris aſperitatē & ſævitiam, caput adeoque corpus univerſum, inprimis a, pedes probè muniet: cui rei faciunt, nova illa capitis tegumenta concullata & humeralia, & tibialia clavata. Neque negliget cōmittere arculę viatorię vel vidulo, vel hippoperę tres quatuorvè interulas recentes, cū totidē collaribus: epomidem: muccinia & ſudaria

aliquot: cruralia, udones ſive impilia: ſoccos linteos: cudones, chirothecas, crepidas, & id genus alia. Antequam iter ingrediatur, calceos pedibus aptabit, eoſque vel linteo tenui, vel lanâ, ne pedes lædantur, ſuppinget. Pluviis cadentibus & viâ luto cœnové profundâ, non parum proſunt ſoleæ Belgicæ. Quodſi calcei non fuerint è Cordubenſi ſed vulgari tantùm corio conſuti, crebro eos adipe inungi & à cæno atque arena purgari oportet. Si pedes anguſtis calceis ocreiſve urantur, ſucco ceparum perlini juvat. Et dicitur Artemiſia planta, pedibus ſubſtrata, mirã quandam, ad prohibendam laſſitudinem, vim habere. Nec abs re fuerit, ſic ſuadente uſu, ſi bracca vel genitalium ſuccinctorium, cum aliquot cucurbitulis & ſcalpris ſeu lanceolis, ad incidendas venas & ſcarificationem utilibus, adjungatur.

Qui verò vel curru vel navi vehetur, nihil peccabit, ſi lectulum cubitorium,

torium, vel ſtragulum aut lacernam pellibus ſuffultam ſibi curet: qui a. equis utuntur, ipſi ſibi de ocreis & calcaribus, (quibus tamen non ubiq; locus eſt: quemadmodum Laureti in Italia, inque Moravicis & Gallicis Buleuteriis & Curiis, in quibus & calcaria & gladios deponi neceſſum eſt) non verò minus de equo ætate & viribus integro atque tractabili, proſpiciet. Tum etiam gladio & ſclopo, (ſiquidem non ubique locorum vel manuarios ſclopos, vel pugiones & ſicas geſtare licet: imò & exarmari nonnunquam ſclopos neceſſum eſt) ſcipione item ſive perticâ, præſertim pedibus iter facientibus, vel ad abigendos canes, vel ad foſſas tranſiliendum, vel montes conſcendendũ, opus eſt. Canem verò, itineris ſociũ & comitem adjungere, non ſuaſerim. Inter res alias non inſuper habebit peregrinaturus tubum opticum; perſpicilia adverſus pulverem; ſpeculũ, cretam: cereos, ſignum gentilitium,
 (cujus

(cuius tamen magna cura habenda erit:) cultrum cum fuſcinula: pectinem eburneum, cochlear, auriſcalpium, horologium, ſcioteric um, clepſammidiũ thecæ orichalceæ incluſum: quadrantem atque id genus alia, pro ratione itineris atque uſus & neceſſitatis earum rerum: Itemq́ue aromatum nonnihil, conditanea pulveres item, aquas deſtillatas: oleũ adipem cervinum, ceram, trochiſcos ſaccharum, roſaceum, ſyrupos, pilulas atq; medicamenta alia, adverſus ſanguinis è naribus ſtillicidium, alvi profluvium, dyſenteriam, obſtructiones meatuum corporis, dyſuriam, orificii ventriculi inflammationem, intertriginem, perniones & rimas pedum, ventriculum, aquas marinas nauſeantem & cibos reiicientem, peſtem, venena, aeris intemperiem atque infectionem, cephalæam, ſerpentum, ſcorpionum & canum rabidorum morſus, pediculos, labiorum hiatus, atq; vitia corporis eiuſmodi alia: quæ

omnia

omnia thecæ cuidam itinerariæ includi poſſunt. Qui curru aut navigio vehuntur, ciborũ aliquid ſeu eſculentorum & potulentorum ſument, ut pote carnes aſſas, fumove duratas, petaſones, panem, caſeum, butyrum ſalitum, allium, cum lagena ſeu oenophoro, itemq; pauxillũ ſpiritus vini. Neq; n. ubiq; locorũ penum ſtructã invenias & hac ratione longius proceſſurus es, ſi nuſpiam diverteus, obſonia tecum feras. Quidam cũ nauta paciſcuntur; ut toto itinere, de cibo potuq; ipſis proſpiciat: quæ ratio etiã obſervatur cnm Galliæ & Regionum aliarum veredariis, ut peregrinantib. ſcilicet, facta certæ pecuniæ conventione cuncta & ſibi & equo neceſſaria ſubminiſtrent. Quidam lautioris fortunæ ſuos habent, cùm morum tùm ſtudiorum magiſtros, adiunctis uno alterove famulis quorum præcipua cura eſſe debet, omnia diligenter conſtituere, cuſtodire & notare: de quorum ſelectione, affectionibus

officijs & miniſterijs, in ſupra dictis Tragicarum mearum Hiſtoriarum obſervationib. abunde me meo quidẽ judicio ſcripſiſſe puto: quæ aliis allegare, nõnulli etiam in latinũ ſermonem, quantum quidem ad hoc caput attinet, transferre placuit. Quodſi verò nulla poſſit haberi ejuſmodi fidorum, vigilantium, ſobriorũ, taciturnorum & induſtriorum famulorũ copia, rectius facient, qui nullos adſciſcent: quandoquidem fieri poteſt, ut inutilium illorum hominum cõmercio, in magnam aliquis calamitatem incidat; neque minus in ejuſmodi famulos, quã in ipſos Dominos, ſumtuum faciendum fuerit. Neque deſint hinc inde, præſertim in hoſpitiis, qui mercedullâ exiguâ conducti, rerum expediendarum curam & laborem ſibi imponi patiuntur. Neque notam aliquam infamiæ aut turpitudinis ſubibit is, qui inter peregrinos verſatus, ipſe manibus pedibuſque ſuis utetur, & vel veſtes ipſe

ſuas everret & purgabit, vel, emendi aut negotii alicujus alterius conficiendi cauſa, in publicum prodibit. Quin potius hac ratione linguæ exoticæ facilius percipientur, & ingenia moreſq; hominum addiſcentur. Alia verò eſt ratio Præfectorum & Præceptorum, quibus, qui celſiore loco nati ſunt, carere nequeunt, modò idonei atque apti haberi poſsint: id quod etiam in famulis, quorum fides atque candor perſpectus & exploratus, qui honeſtis & opulentis parentibus nati, aut Curatores lautioris fortunæ habent, qui jam ante peregrinati ſunt, quique vel hanc vel illam linguam callent, obſervandum; neque ejuſmodi hominum adjunctio, modò rei domeſticæ anguſtia non prohibeat, diſſuadenda erit, cum talium famulorum fidelium, ſi quis comitibus bonis deſtituatur, vel in pericula morboſve incidat, opera poſsit eſſe commodiſsima, utiliſsimaque. Conſuetudine tamen uſuque receptum

eſt,

eſt, ut eiuſmodi Ephoris & Inſpe-ctoribus, antequam iter ingrediantur certa quædam agendi ratio, literis cõmiſſa, tradatur. Cui tamen non ſemper conſultum eſt, ad præſcriptum inhærere, cum interdum multo ſit conducibilius, eiuſmodi viri candori, ſolicitudini diligentiæ & prudentiæ, qui perigrinationis uſu & conſilio valet, totum negotium relinquere. Atque his quidem omnibus ita conſtitutis, reſtat, ut de viatico, & qua ratione pecunia itineri neceſſaria vel in vidulo, perâ, crumenâ, libello, cerâ, panis fruſto, baculo emedullato ſeu excavato, calceis, ocreis, thorace, femoralibus, interdum quoque ſecretioribus & immundioribus locis occultanda, cogitationes ſuſcipiantur. Si qui fuerint; quorum fides dubia non ſit, inter illos poterit diſtribui, vel naturæ, veredario, tabellario, interpreti aut viæ ducibus (qui & ipſi interdum neceſſarij ſunt,) ut abſcondant, con-

credi;

credi; Id quod, quantum fieri poteſt, commodiſſimè fit, ſi aureis nũmis, locis illis, quæ adeunda ſunt, uſitatis & frequentatis, præſtetur. De pecunia minutiore tantum habebit, quantum quotidie opus erit: quod ſi nonnunquam maior cum minore commutanda, cavendum, ne iſtud fiat, palàm multis alijs præſentibus: ne furibus aut raptoribus, peregrinantibus infeſtis, inſidiandi occaſio præbeatur, præſertim verò belli temporibus, quibus literis conductus ſeu paſſus ſalvi, non rarò ipſis militibus comitibus & nonnullis in locis, præſertim verò graſſante lue peſtifera, literis ſecuritatis, quas Fede appellitant, opus erit. Viatici quod reliquum eſt, quoniam ſecum tenere non eſt utile, mercatoribus honeſtis & locupletibus, ut per Cambium, alijs in locis, acceptâ utrinque teſſerâ, ſolvi curent, tradetur: qui & ipſi, ut literis interceſſoriis, commendaticijs & teſtimoniali.

nialibus apud amicos , alioſque patriæ ſuæ celebres & ſpectatos viros, peregrinanti prodeſſe atq; commodare velint,rogandi: quæ apud ignotos plurimum emolumenti adferre, atque afficere queunt , ut multo aliquis facilius, in caſtella & urbes munitas , locorumque tranſitus, intromittatur, eique & horum & illorum perluſtrandorum copia fiat, &,ſi forſitan alicubi laborare contingat, auxilium præſidiumque paratius inveniatur. Inprimus verò iter facturus, antequam domo diſcedat, DEUM rite placare, & viatico cœleſti ſeſe inſtruere; deinde quoque creditoribus, ſi quod æs alienum conflarit, ſatisfacere, non oblivifcetur : ſique juris & poteſtatis ſuæ fuerit, Teſtamentum prius condet , cæteraſque res ſuas prudenter diſponet: cum non ſemper qui peregrinaturi ſunt, ſalvi & incolumes domum revertantur. Extremum quoque vale, ſanguine ſibi conjunctis, amicis, Mecœnatibus & benefa-

nefactoribus, notis item & familiaribus dicendum: ipſique rogandi erunt, ut, cùm precibus ſuis apud Deum, tũ etiam honeſta apud amicos mentione, abſentis meminiſſe dignentur. Ad quod nonnihil etiam conducit, ſi quis, vel ipſe, vel, ſi adhucdum ſub parentum aut Curatorum fuerit poteſtate, per illos, biduo triduove antequam iter ingrediatur, epulum ſeu conviviolum præbeat viatorium, & ad hoc cognatos, amicos, vel etiam itineris ſocios & comites, ſi quos habiturus ſit, invitet.

His ita, quod quidem primum caput attinet, ſeſe habentibus, peregrinaturus, iter ſuum longius nõ differet, niſi vel graves quædam atque ſonticæ cauſæ interceſſerint, vel cæli injuria & tempeſtas adverſa inopinatò irruens, prohibuerit, quibus impeditus aliquot dierum moram trahere cogatur. Quodſi igitur de diſceſſu jam conſtitutum eſt, tum II. ante omnia Deus devotis & ardentibus precibus

cibus eſt rogandus, ut iter fortunare atque ſoſpitare, clementerque peregrinaturum tueri atque cuſtodire dignetur. Quam ad rem, monente Paulo Heinznero, in Itinerario ſuo, non parum commodi adferent Pſalmi Davidici 91. 126. 127. & 139. precationes item & hymnodiæ, hunc in finem compoſitæ & libris peculiaribus inſertæ, ſicut ex Itinerario ſuprà dicti domini Frôlichij apparet. Multi patrios lares relinquunt, vino probè madidi, id quod minimè probandum eſt. Debent etiam preces & laudes divinæ non tantum ſub diſceſſum, ſed ſæpius atq; præcipuè ſingulis diebus certiſq; vicibus, exortâ nimirum luce, meridie, veſperi & noctu, ſi non publicè, at privatim & tacitè recitari & divinæ Omnipotentiæ pro præſentibus & præteritis bonis gratiæ peragi, & pro felici itineris ſucceſſu, peccatorum remiſſione, malorum averſione, & felici tandem læto & commodo in patriam reditu, verâ fide &

plena

plena cordis fiduciâ eadem invocari. Primis diebus non eſt feſtinandũ, ſed lente procedendum: diebus mediis, ſi ſors ferat, æqualia ſpatia facienda: at ſub finem via etiam moderatè carpẽda. Non hærendum eſt mane in lecto, ſed iter ſtatim ingrediendum. Sub veſperam, cælo preſertim pluvio, repetendum diverſorium & vitanda propter ignes fatuos ſæpe in loca avia & inhoſpita abducentes, itinera nocturna, neque in ſilvis, propter feras, latrones & ſpectra, pernoctãdum. Æſtivo tẽpore antemeridianis, hyberno autem poſtmeridianis horis iter faciendum, magnoq; ſolis calore quieſcendum; frigus a nocturnũ fugiẽdum eſt. Nonnulli ſæviente frigore duplicant induſia, pedes vino aduſto vel ſublimato perluunt, quod etiam aromatibus conditum univerſo corpori calorem cõciliat, quanquã cautè hoc faciendum eſt. Quidã ſetas ſuillas itemque furfures excalfactos calceis vel ocreis imponunt. Caput etiam,

col-

collum, pectus, venter manuſque adverſus frigora probè ſunt munienda: quamvis nonnulli opinentur, pileos pellibus ſuffultos capiti nocere. Sunt, qui frigidâ ſeſe abluunt, putantes, calorem è ſuperficie corporis ad interiora ſic rejici, & frigus externum prohiberi. Laudem etiam ad profligandum frigus merentur, nux moſchata, zingiber, calamus aromaticus, allium, nuces juglandes, in jure carnium contuſa. Unguentum Urticę cum oleo & pauxillo ſalis confectum illitumque, valde conducit adverſus frigoris aſperitatem, membra corporis infeſtantis, & ulcera pedum è frigore nata: quo nomine etiam adeps vulpinus cõmendatur. Cui verò membra ex frigore obriguerunt, nõ igni aut aquâ calidâ, ſed frigidâ, fovere debet. Nonnulli cineres aduſtos pellis leporinæ inſpergunt: alij rapas aſſas aut mala imponunt: alij felle porcino perlinunt: alij alia remedia adhibent. Qui jentaculis ſunt aſſueti, ante-

antequam viæ ſeſe dederint, pauxillũ cibi & potus capient. Eſtque hoc in Galliis maxime uſitatum, ut in diverſoriis, ova elixa cum butyro & vino albo, apponantur; quibus uſque ad prandium ſatis viatori proſpectum eſt. Ipſum autem prandium propter motum atque exercitationem vehementiorem parcius eſſe atque frugalius debet cœnâ: in genere verò, eos qui peregrinantur, temperantiæ ſtudere, peregrinis cibis & potui aſſueſcere, & animum ad omnis generis adverſitates, quæ poſſunt accidere, applicare convenit. Si fieri poſſit, non vehementer nimis ſeſe commovebit apodemicus, ſed poſt Deum, in hanc ſolùm curam atque cogitationem incumbet, ne propter aeris mutationem in gravem morbum incidat. Sin verò aliquid humani, nimirum naufragium, aut ejuſmodi incommoda alia patiatur, æquo animo ſufferet. Qui equis celeribus & veredis utuntur, faſciis corpus cingere ſolent, cibo po-

bo potuq; moderato contenti. Diebus Dominicis, ut & feſtis præcipuis in diverſoriis commorandum eſt. Quod ſi verò vel neceſſitas urgeat, vel Comites flagitent, ut iter continuetur; in via res ſacras & divinas meditabitur; de iiſdem cum Comitibus ſermones miſcebit, & niſi occaſio prohibeat, devotè quoque cauet: quod tamen non ubique obſervari poteſt. Quanquam enim opera danda eſt, ut Comites aliquis nanciſcatur pios, regionis & linguæ peritos, fidos, temperantes, moderatos, notos, atque omnino tales, qui itineris tædium & moleſtias detergant; non tamen ſemper talium copia haberi poteſt, ideoque cum ſuſpectis & ignotis prudenter eſt converſandum, & cogitandum, qua ratione quis illorum conſuetudini ſeſe ſubtrahat atque ſubducat. Cætera, quamvis nobiliores atque opulentiores, eos, qui inferioris conditionis & fortunæ ſunt, ludibrio habere, altové ſupercilio de-

ſpicere

ſpicere non debent; tamen ſi ita res ferat, pauperiores & viliores, non protinus excandeſcent, ſed mores illorum patienter ferent. In genere autem Comites inter ſeſe ob res nonnunquam leviculas non excitabũt diſcordias liteſq; ſerent, ſed mutuâ ſeſe benevolentia complectentur: & qui mane primus è ſomno evigilaverit, cęteros, ut ſtratis ſurgãt, monebit, neque viam illis poſt ſeſe relictis, ſolus carpet. Debent etiam, qui alacriores ſunt & melius ab equis inſtructi, reliquos præcedere; & inſequentes expectare: Hi verò præeuntes, pulvere aut cœno non perſpergere, & vel equos vel veſtes eorundem collutulare. Cavendum ne quis in loca uliginoſa aut paludoſa delabatur, inque aſcenſu & deſcenſu montium, lente cum equo progrediendum; cujus etiam in diverſorio potior atque diligentior quam ſui ipſius habenda eſt ratio, ſi nullius alius miniſterio in curando equo uti liceat. Per pontes pedibus

ambulare quam equitare tutius eſt. Qui rhedā vehuntur, atq; ex concuſſione laſſitudinē ſentiunt, vel quando frigus intenſius eſt atque aſperius, aut via cœno lutovè profunda eſt, recte faciunt, ſi pedibus aliquandiu ambulent, modo non longius à vehiculo diſcedant, ut quando volunt, illud conſcendere rurſus poſſint, neq; cæteris diutius expectandum fuerit, aut à via penitus aberretur, quemadmodum mihi ipſi in itinere meo Italico accidit, inter Vandalicos homines, Linguæ Germanicæ ignaros, inque Gallijs, non procul Livry, tribus miliarib. Lutetiâ. per vepreta & dumeta cum eundum oculorū ratio habenda eſt, ne lædantur. Cadentibus nivib. imbribuſve, vel ventis rapidis flantib. præſertim nullo vel pago vel urbe in proximo ſita, peregrinator viæ ſeſe non dabit, neque ſub corylo dormiturus facile requieſcet: quoniam ejus umbra cerebro infeſta atq; inimica eſſe dicitur. Atque omninò ſomnus

vel in

vel in pratis aut gramine, vel etiam fœno nuper deſecto, vel ẽt in ſilvis, fugiendus eſt, ẽt propterea, quia non exiguum periculum à viperis lacertis, ſerpentibus & aliis ejuſmodi venenatis animalibus, quæ interdum in ipſas dormientium fauces atq; viſcera irrepere ſolent, metuendũ. Id quod ẽt obſervandum eſt in aere frigido & geluſtricto; quod interdum jucundi quidem primo, ſed paulò poſt diuturni imo perpetui ſomni cauſa fieri poteſt; id quod aliquando cognatorum meorum cuidam in Styria accidit, cui pereundum omnino fuiſſet, niſi ſuperveniens quidã cum chtellariis equis, forte fortuna, magno cum labore ipſum excitaſſet. Prætergreſſus hortos aut vineta, ceraſa, poma, uvas, alioſque ejuſmodi fructus hortenſes non decerpet, &c. Cavebit ẽt ſibi à Canibus occurrentibus. Lupis itidem urſiſq; inſequentibus, vel funiculum igniarium, vel faſcias aut cingulum, thoracem aut bacuulm poſt ſeſe

 tra-

trahet, vel gladio ſilicumque attritu ſtrepitum ciebit, vel tempore hyberno aquis frigore concretis adproximabit. quandoquidem lupi ignem & glaciem extimeſcunt: vel urſo occurſante humi proſtratus, ſpiritum, veluti inanimis, reprimet & continebit. Et quoniam ſunt, qui partim malitia, partim ignorantia, viam iter facienti rectam monſtrare recuſant; omnes, quotquot ipſi occurrerint, percontabitur, & ſi erraſſe ſeſe intellexerit, in bivio conſiſtet, aut lentius progredietur, uſque dum in aliquem incidat, quem interrogare poſſit. Neque parum ad rem faciet, habere in promtu indicem vel ſyllabum locorum, per quæ eundum eſt, utrum videlicet, Ortum, Occaſum, Meridiem, Septentrionemve illa ſpectent, vel etiam chartas ſecum portare Geographicas. Notabit etiam peregrinator diligenter loca, ad quæ pervenit, & ſpatia ſeu intervalla eorum: ſique celebriora quædam fuerint, paululum à tramite defle-

deflectentia, non pigebit, ad illa perluſtranda iter convertere: ſed flumen ſibi ignotum non tranſibit. Sique vel è curſu, vel ambulationibus, vel pilæ luſu aliiſque id genus exercitiis plus ſatis incaleſcere contingit, non protinus veſtes vel apariet, vel exuet, aut reſpiraturus, frigida loca ſubibit, ſed linteo ſudorem exterget, & induſium mutabit. Neque conſultum eſt, in magno ſolis æſtu multo & prolixo ſermone uti, ne ſitis excitetur, eamque ob cauſam, vel frigidior vel turbida & impura aqua, & inſimul, ſemina vel ova ranarum bibantur; id quod me Wittebergæ verſante cuidam puellæ ruſticæ accidit: vel collum ſtrumoſum reddatur, quo vitio corporis promiſcue laborant Carinthiæ, Styriæ ſuperioris, Salisburgenſis Archiepiſcopatus & Sabaudiæ incolæ, ex potu aquarum illarum contracto. Quidam, antequam bibant, vel allium vel theriacam in aquam conjiciunt. A qua lutoſa pauxillo ſa-

lis aſperſo corrigiter; turbata alumine purificatur & frigida, (quæ ſemper ſtudioſè, præſertim jejunis, cavenda eſt) vel ſaccharo, vel panis medullæ ſuperfuſa, tutò bibitur. Non nulli Cryſtallum, Corallia, argentum, ſacharum candidum, ſilicem aquæ frigidæ puteanæ prius injectum, grana piperis, (multum humoris attrahentia,) vel etiam ſal craſſius, ore & lingua tenent, prout vel hujus vel illius copia haberi poteſt. Sunt qui potum ſibi ex ſyrupo roſaceo aut violaceo & aqua conficiunt: quidam radice dulci ſeu glycyrrhiza, ejuſque ſucco: item ficubus recentibus, fragis, piris, prunis, ceraſis, malorum cydoniorum granis aliiſque ejuſmodi ad reſtinguendam ſitim utuntur. Porro, quibus res lauta eſt, ſuos vectores, veredarios, nautas, viarum duces, & gerulos, bene atque liberaliter tractare debent, ita tamen, ut officij negligentes non evadant, eorumque nomina notare, quo, ſi eadem illa via rede-

redeundum forſitan fuerit, ipſorum miniſterio operaq; uti quis poſſit. In Italia equidem veredario & equorum locatori non plus pecuniæ ſuppeditari debet, quam quantum in ſingulos dies pactum eſt: cum homines ſint recoctæ extriteque improbitatis, qui, accepta prius quam par eſt pecunia, vel equos inutiles vitiiſque laborantes, ſubminiſtrare, vel in diverſoria parum inſtructa & commoda deducere, vel interdum nefarie in ipſos prædones latroneſque, peregrinantes ut incidant, facere ſolent: unde literæ commendatitiæ quam maxime neceſſariæ ſunt. Inprimis verò opera danda eſt, ut equi ab Hippocomis aut veredariis non petantur, qui interdum tam vitioſos locare ſolent, ut non fruſtra crurum aut aliorum corporis membrorum læſio ex prolapſione metuenda ſit. Pauperesq́ ſunt, recte beneq; faciunt, ſi comitibus ſuis opulentioribus, imo etiam vectoribus & veredariis, miniſtrent,

diverſoria & metationes deſignent, vel id genus alia faciant, quibus impenſas ſuas faciliores reddant. Attamen non promiſcue omnibus fides habenda eſt: qua ratione vir quidam optimus notiſsimuſque, (qui tamen ante complures annos ſatis concefsit,) baud in exigua feliſitatis ſuæ parte reputare potuit, quod, cum in via fuiſſet defatigatus, Gallo cuidam robuſto & toroſo, peram ſuam ſatis gravem geſtandam commiſiſſet, ipſe verò cum cæteris præceſſiſſet, Gallo demum inſequente cum portæ Bremenſis Urbis jam modò clauſæ eſſent; ipſe Gallus ea fide egerit, ut prædicto Domino, intra mœnia urbis ea nocte concluſo, vidulum illum ſive peram mane reddiderit. In regionibus exteris decet aliis honoratioribus, præſertim verò celebriorib. & inſignioribus hominibus, de via decedere, imò vel equo vel rheda deſcendere eoſque honoris ſignificationibus proſequi, quem morem Poloni & Li-

thuani maxime obſervare dicuntur. In genere verò decorum eſt obviam factos blande & humaniter ſalutare & bona quæque atque fauſta precari, id quod Bohemi facere conſueverunt, qui occurrentibus ſuam Wytam, hoc eſt, beneveneritis & alteri Zdrauvybily, hoc eſt, ſalvi eſtote, acclamant: & in Weſtphalia atque illis locis, ruſticani homines etiam numerum perſonarum ſibi occurrentium, in dicenda ſalute, exprimunt. Eſt enim peregrinantis proprium hoc, ut omnibus in rebus modeſtum ſeſe exhibeat, neque leviter tantum atq; extremis digitis pileum attingat, quaſi aviculas ſub eo conditas, geſtet: ſed caput aperiat totum, obſervatoq; eorum, quibus cum verſatur, diſcrimine, ſuum cuique vel maſculus fuerit, vel fœmina, inprimis verò res ſacras tractantibus, honorem debitum exhibeat. Quodſi peregrinanti cum viris illuſtri nobilique loco natis, eruditione præſtantibus, & ſenio atque

ætate venerandis res fuerit & negotium, demiſſe ſeſe geret neque verbis aut ſermone eos offendet : etiam à cachinnis & petulanti riſu, verbiſque bullatis & bracteatis dictis abſtinebit: viciſſim verò, aliorum ſcommata & cavilla æquo animo patietur : neque minus interim prudenter & ſolicite ipſorum cum voces tum actiones obſervabit, ſibique ab illis, quorum verba & facta diſcordant, cavebit: neque cunctis vel fidem adſtringet vel abrogabit, ſed interdum (at in hoc tantum caſu) aliud lingua geſtibusve præ ſeſe feret, aliud pectore clauſum tenebit. Si forſitan in via in mendicos incidat, aut leproſoria noſocomiave tranſeat, munificum ſeſe & liberalem præbebit, juxta tamen, maxime, quando ſolus, vel pedibus vel equo iter facit, valida mendicabula vitabit. Ad urbem aliquam cum ventum eſt, ſi ad portam, unde veniat, quove tendat, quæratur, proximam

quam-

quamque civitatem nominare ſuffi-
ciet. Quod ſi in munitis locis, ingreſ-
ſu prohibeatur, poterit de amico-
rum quopiam, quo cum forſitan a-
liis aliquando in locis verſatus eſt,
quærere, vel literas, quas ſecum fert,
aut ſalvi paſſus, oſtendere, atque ex-
cubitores munuſculo aliquo proſe-
qui, quo facilius citiuſque intromit-
tatur. In Italia, Gallia, lociſque aliis,
in quibus ad fines & terminos regio-
nis, de rebus exportari prohibitis, &
è quibus portoria & vectigalia ſol-
venda ſunt, inquiri ſolet, quidam in
charta, ac ſi ſalvi paſſus eſſent literæ,
pecuniæ aliquantum exhibent, quo
efficitur, ut neque qui pedibus neque
qui equis iter faciunt, teneantur, ip-
ſorumve hippoperæ aut viduli ex-
cutiantur. Nonnulli, qui merenulas,
torques aureos, annulos, horologia
automataria ſecum portant, ea de
collo ſuſpendunt, digitoſque iiſdem
ornant.

Quæcunque enim corpori alligata

deprehenduntur, illa ſalva manent: quæ verò vel in peris, vel in vidulis inveniuntur, ex illis vectigal ſolvendum eſt, imò majoris illa æſtimantur nonnunquam juſto. Tutiſſimum verò eſt, nihil ejuſmodi rerum ſecum ferre. Quibuſdam in locis etiam ex calceis novis, item proprio ex corpore, quãtumvis nullum aliquis pontem tranſeat, vectigal expetitur: Quapropter conſultum haud eſt, prolixos ſermones & colloquia inſtituere, è quibus aliquis, quod factu perfacile eſt, in diſcrimen & periculum incidat, vel ad triremes damnetur. Intromiſſus itaque in locum aliquem peregrinator, tempus, quando illud factum, & quam diu ibidem moratus fuerit, diligenter annotabit: præſertim verò intra portas de commodis & honeſtis diverſoriis percontabitur, atque ex iiſdem non tantum unum ſeliget, verum etiam pro ratione facultatum atque conditionis ſuæ, domeſticorũ operas miniſteriaque requiret. Uſu-

que

que in primus receptum eſt,ut ingreſſus, hoſpitem hoſpitamque de præbendo tecto hoſpitioque compellet, &pro more & conſuetudine illius regionis, erga ipſos, ipſorumque filios filias & familiares reliquos, cum in ingreſſu tum diſceſſu, modeſte atque decenter ſeſe gerat. Aliter enim in Hungaria, Italia, Hiſpania; aliter in Gallia & Anglia erga ſequioris ſexus homines ſeſe peregrinator præſtabit, ne apud hos inurbanus atque incivilis habeatur, apud illos verò ſuſpicionem aliquam illiciti amoris excitet, atque hac ratione in periculum aliquod ſeſe conjiciat, malumque ſibi jumento ſuo adducat. Hæc enim rei ſumma eſt: ſervire regioni atque Legibus, quod in communi uſuque trito eſt proverbio, ut nempe in exteris locis atque regionibus, aliquis ad mores, conſuetudines, linguarum uſum cultumque corporis, niſi divinis præceptis, conſcientiæ & Religioni Chriſtianæ repugnet, ſeſe applicet.

plicet. Sub veſperam peregrinator, ſupellectilem ſuam, quam ſecum geſtat, mature atque tempori cuſtodiet, alioque exiturus in publicum, in conclavi aſſignato probe muniet, vel Comitibus commendabit, vel hoſpiti aut hoſpitę aſſervandam tradet, prius a. ex aliis ipſorum fidem & candorem explorabit, eque indice ſuo recognoſcet, num cuncta in diverſorium attulerit. Quibus opus habiturus eſt, illa à domeſticis blandis humaniſque verbis petet, neque cum iiſdem acerbe expoſtulabit, inque verbis & factis, moderatum ſeſe, caſtum ſobriumque præbebit: chartarum aleæque luſu, præſertim cum ignotis, abſtinebit: neque pecunias, aut nummos, præſertim majores aliis oſtendet, aut in crumena aut marſupio ſecum geſtabit; & quoties vel è veſtibus vel aliunde expromere & cum aliis minutioribus inque regione aut loco illo uſitatis permutare voluerit, clam & occulte faciet,

quem-

quemadmodum ſupra quoque monui. Id quod etiam non negligendum ſi vel ſcabies vel vermiculi aut pediculi,(ſalva ſit dicto venia) cum ex itinere tum ex lectiſterniis immundioribus collecti, aliquem infeſtent. Ad quos profligandos, in genere quidem oleum ſpicæ, in ſpecie verò Aloe cum aqua roſarum, valde prodeſt, ſi vel corpus illis perlinatur, vel induſia & veſtes iiſdem imbuantur. Si vel quietis, vel tempeſtatis vel negotiorum quoque ratio alicui commorandi neceſſitatem imponat, aut ipſe peregrinator veſtes illas purgabit, aut aliis purgandas committet: & circa prandii aut cœnæ tempus in diverſorio ſeſe tenebit, ne abſentia ejus cæteris moleſta ſit. Sique cænare aut prandere in diverſorio nolit, mature in culina hoc ſignificabit. In menſa, apud peregrinos inprimis, verecundum eſſe decet: pauca de eruditione, de opibus & facultatibus, de genere & ſtirpe deq; rebus ejuſmodi aliis,

loque-

loquetur, neque de religionis atque fidei articulis diſputabit. Aliter verò res habet apud doctos & celebres viros, à quibus, modeſte atque officioſe petet, ut quid illo in loco memoria & obſervatione dignum ſit, patefacere dignentur; ſi vel maxime, illi, quorum miniſterio ad cognoſcenda illa opus habemus, munuſculo aliquo afficiendi, aut ipſi illi viri ad prandium aut cœnam invitandi. Sed curioſitatem & temeritatem vel maxime vitabit peregrinator, neque Religionem, mores, leges, conſuetudines illius loci contemnet, ſed in omnibus modeſtum & bene compoſitum ſere geret. Locorum quoque, ubi ſaburrā ventris rejicere ſolemus; diligentem habebit rationem, eademque inſeſſurus, aliquid ſubſternet. Ex hiſce enim neglectis, quemadmodum etiam ex lectis & vaſculis potoriis impurioribus, Apodemicus facile aliquid vitij & labis contrahet. Unde ante omnia curandum eſt, ut

lecti cubitorii puri ſint atque mundi. In Gallia præſentibus peregrinantibus lodices demere de ſtratis, aquis eadem madefacere & ad focum ſive ignem deſiccare ſolent. Sed magis è re uſuque valetudinis fuerit, ut vel veſtibus plane non exutus, vel braccis ſive femoralibus, aut induſio munitus aliquis decumbat, & cervicalibus linteum purum imponat, veſteſque ſuas majoris & ſecuritatis & commoditatis cauſa, ſubſternat. Obtinuit verò in Galliis mos non illaudatus, ut ſcilicet vaſcula, è quibus bibitur & eorum labra, diligenter extergantur, ſingulis ſua ſingula tenentibus. Muniendæ etiam probe ſunt cubiculi fores, præſertim ſoli cubanti, & ſcamnum vel aliud quidpiam objiciendum. Antequam quieti ſeſe det, gladium ut juxta lectum collocet, ſuſcitabulum item igneum inprimis verò preces ut recitet, non obliviſcetur. Mane poſtquam evigilaverit recitatis iterum precibus, ſupellectilem

lem ſuám itinerariam recenſebit, ne quid perierit: poſtea hoſpiti, pro hoſpitio præbito & neceſſariis aliis ſuppeditatis, ſatisfaciet, atque ſi per facultatum ſuarũ rationem poterit, domeſticos immunes eſſe haud patietur, neque ſolum mane, verum etiam meridie, honeſte diſcedet. Hac enim comitate, urbanitate & liberalitate, nõ raro multa incommoda calamitates & adverſitates averti poſſunt. Quos amor & benevolentia in faciendo itinere conjunxit, illi certam quandam pecuniam in mutuum uſum ſi conferant, rem committent reprehenſione haud dignam, è qua unus quidam ex reliquis omnibus ſeligatur, qui inſtar parochi, omnes expenſas faciet & poſtmodum inſumtæ pecuniæ rationes reliquis reddat. Quod ſi deprehenderit ſeſe ad homines candidos & integros divertiſſe, de eo, quod itineris reliquum eſt quomodo porro inſtituendum, & per quæ loca tranſeundum ſit, percontabitur, ut fidum quen-

quendam viæ ducem, ſi opus ſit, nanciſci, & quando per ſolitudines & loca diverſoriis planè carentia aut minus commoda proficiſcendum, mature vel de annona neceſſaria, vel etiam ſalvo comitatu ſibi proſpicere queat. Neque vel panis fruſtillo, vel hepate aſſato, optimum nutrimentum præbente, vel panibus bis coctis, vel etiam teſtulis ex amygdalis & ſaccaro, piſtis, carere viator debet. Referunt hiſtoriarum monumẽta, fuiſſe quendam, qui in diem uſque ſeptimum ſolo urinæ ſuæ potu famen ſitimque pertulerit. Sicubi forſitan in diverſorio commorandum & ſubſiſtendum fuerit, bene recteque faciet peregrinator, ſi nactus occaſionem ſcribendi in patriam, ſuos de rerum ſuarum ſtatu atque conditione certiores reddiderit: id quod frequenter, inprimis parentibus adhuc exiſtentibus, faciendum erit. Hi namque ex inſito quodam ingenitoque amore, liberorũ ſuorum ſalutis

ſata-

ſatagunt: & per ejuſmodi crebram literarum miſitationem, vel ſalutis denunciationem amicorum & notorũ benevolentia & favor erga abſentes, retinetur & conſervatur, ut non ſolum ſuis ipſos precibus Deo commendent, ſed etiam quomodo interea temporis, uſque dum revertantur domum vel de honeſto officio, vel matrimonio etiam luculento, vel de aliis commoditatibus proſpiciendi, cogitationes ſuſcipiant.

Tertium membrum quod concernit, quid peregrinanti illis in locis, in quibus aliquandiu verſatur, agendum ſit, ſupra modo dictum eſt, conſultum eſſe ut in amicitiam & notitiam præclarorum & celebrium hominum ſeſe inſinuet, eorumque autographa & inſignia gentilitia in Philothecam ſuam inſerenda, ipſe coram & modeſte eos roget, poſtmodum quæcunque obſervavit, vidit atque audivit, diligenter & accurate annotet, & impetrata facultate, ductore quodam perito,

perito, turres celſas conſcendat: etiam loca ipſa intra & extra, obeat, & ad mentem & memoriam revocet. Dico verò, poſt impetratam veniam. Abſque eo namque fuerit, facile aliquis in vitæ fortunarumque periculũ incidere poteſt, vel ad triremes condemnari, ſi Caſtellis & munitionibus vel propius ſeſe applicet, vel ad eadẽ ſubſiſtat, vel in chartam aliquid conjicere, aut in Pugillares referre conetur. Oculos hic & pedes, quantumvis ſecretò, nemineque advertente, inſtituto ſuo inſervire oportet. Quod itaque ſupra nominata nempe inſpectionem atque obſervationem, peregrinanti neceſſaria attinet; cognoſcet ille primo ex aliis qua nam in regione verſetur: quo nomine cum veteribus tum recentioribus appelletur: quanam in parte Orbis, quonam in regno principatu, vel ducatu illa ſita & cuinam ſubjecta ſit? quænam ejus ſit vel longitudo vel latitudo? quinam fines ſint atq; termini? quinam ejus vicini

& col-

& collimitanei, quāto ab aliis ſpatio diſtet? in quod dynaſtias & præfecturas dividatur? quod urbes, oppida, pagos, vicos, arces, monaſteria habeat? unumne an plures Epiſcopatus contineat? utrum multos & quidem fœcundos montes, ſilvas, vineta, paſcua, hortos, arbores, plantas, fructus arbores, metalla aut fodinas metallicas, terræ naſcentia alia, ſalis annonam, agros fertiles, fructus leguminales ſeu Cereales, pecudes varias & alia ad vitæ ſufficientiam neceſſaria complectatur? quas feras, aves & inſecta nutriat? quænam ejus ſint flumina, utrum ſint navigabilia & piſcibus abundantia? utrum aquas habeat acidulas & medicatas alias, quæ morbis profligandis & pellendis utiles ſint? Quidam etiam ſcrutantur ejus longitudinem ſive ſpatium inter Ortum & Occaſum: itemq; poli elevationem ſive latitudinem inter meridiem & Septentrionem: Zonas; paral-

parallelos & climata; ſive ſpatium inter duos parallelos? item, ſub quibus Planetis & ſignis cæleſtibus ſita ſit: quod horarum dies longiſſimus breviſſimuſque anni, breviſſimaque & longiſſima nox ſit? Alii quærunt de viis atque itineribus: utrum acceſſu exituque ſit facilis: quos hoſtes hapeat; & qui metuendi, atque id genus alia. Quæ omnia etiam ad illum locum, in quo aliquis verſatur, referri poſſunt atque inſuper interrogari poterit, utrum is caput ſit regionis? quis eum condiderit, amplificaverit vel inſtauraverit? utrum ſui juris, an aliorum imperio ſubditus? utrum è lapidibus, & qua forma ſeu figura ſit conſtructus? utrum mediterraneus an verò maritimus? unumne habeat an plura flumina præcipua? utrum Inſula an peninſula? in edito ne an humili & plano? an Soli vẽtiſve expoſitus? an Ortũ ſpectet, an verò Occaſum, &c. qui nam venti inprimis

primis ibidem dominentur? quæ æſtatis quæque hyemis ſit ratio? utrum portum habeat commodum? utrum præter flumen, quo alluitur, adhuc alios amnes, lacus, paludes habeat? qui nam eorum fontes ſint, quæ origo? quoſnam fluvios alios recipiant? utrum navigabiles & piſcoſi? quænam urbes in eorum ripa conditæ & quibus pontibus jungantur? utrum tuto navigare in illis liceat? nulline ſcopuli metuendi? utrum mare latè pateat & profundum ſit: cujuſmodi navium forma utantur & quibus nominibus appellentur? utrum locus ille habitatoribus ſit frequens? quinam primi & hodierni incolæ ſint? utrum homines ſint nobili & celſo loco nati, cum viri tum fœminæ: quas res præclaras olim geſſerint? utrum elegantibus ſint moribus præditi? utrum inſignib. utātur privilegiis & juribus! utrumMuſis ſint dediti,an negotiationes & mercaturas exerceant? utrum ex agricultura & pecuaria

victum

victum quærant, aut aliis artibus tractandis vitam ſuſtentent? utrum inſignes in eo ſint artices, egregii Logiſtæ ſive Arithmetici, linguarum exoticarum Profeſſores, laniſtæ, gladiatores, pugiles, chorodidaſcali, pictores, geometræ, armorum tractandorum magiſtri: rerum bellicarum periti: aquilegæ, Muſici inſtrumentales: qui mercede mediocri varias linguas animique & corporis exercitia doceant? Siquidem plerique peregrinantur, non tantum ut res ſingulares & admirandas ſpectent & cõtemplentur, ſed etiam varias linguas, artes & exercitia addiſcant, illisque deinceps patriæ ſuæ, cum pacis tum belli tempore, conſilio auxilioq; eſſe poſſint. Quanquam non deſunt, qui cum temporis, tum ſumptuum jacturam facientes, nihil interdum niſi corruptos mores omnisque generis morbos & id genus alia domum ſecum referunt: quin imo & linguæ illius, quanquam in ætate juvenili &

bene longo tempore exteris & peregrinis in locis verſati, vel parum vel nihil arripiunt, hanc ignaviæ & ſocordiæ ſuæ cauſam prætexentes, linguam illam difficiliorem fuiſſe, quam ut comprehendere eam potuerint, cum tamen exteri, inprimis Galli, facile patiantur, ſeſe de erroribus in loquendo & pronunciando commiſſis, interrogari; quin potius etiam non moniti, ſponte ſua lapſus illos emendant. Neq; eſt, ſi maxime aliquis propterea rideatur, ut vel erubeſcat vel indignetur, quandoquidem diſcendi cupidus, eo magis poſtmodum ſibi cavebit, eorum conſuetudine, qui eleganter loquntur, uſurus, eoq; fine Hiſtoricos & alios illa in lingua editos libros, diligenter lecturus. Verum ut ad noſtrum propoſitum inque viã revertamur, qui peregrinatur, accurate etiam cognoſcet, utrũ loci alicujus incolæ belli an pacis ſint ſtudioſi? utrum in certos Ordines & tribus diviſi?

viſi? quænam præcipue ſint familiæ? utrum ſint procera corporis ſtatura? forma pulchri, & elegantes facie? an in veſtitu, ſponſalibus, nuptiis ſint ſplendidi & magnifici? quibus ritibus & ceremoniis utantur? quibus & quã inſolentibus & inſuetis nominibus appellentur? quam linguam exerceant, & qua ratione eandem eloquantur & pronuncient? quoties forum habeatur? qui nummi, pondera menſuræ, ulnæ in uſu ſint? utrum frequentes ſint peregrinorum commeationes? quibus morbis incolæ maxime ſint obnoxii? quibus urbibus aliis locus ille, antiquitate vel amplitudine ſit par & æqualis, vel major & celebrior? quæ Reipublicæ forma, & per quos gubernata fuerit? utrum etiam ex plebe aliquib. ad munerum & officiorum adminiſtrationem aditus pateat? utrum inferiores ſuperioribus obediant & obſequantur? quibus juribus, legibus, cõſuetu-

dinibus vivant? quęnam ſint civium & ſubditorum onera? utrum magnũ Urbs illa ex vectigalibus, tributis & collectis, commodum percipiat? quænam præcipua ſint officia? quis ſit ſtatus Ordinis Eccleſiaſtici, religionis & rituum ſeu ceremoniarum ſacrarum? an multa ſit magnaque feſtivitatum celebritas? quæ jejuniorum obſervatio? utrum homines ſint devoti? in erogandis eleemoſynis largi & liberales? in curandis pauperibus promti? in cognoſcendis & diſceptandis cauſis matrimonialibus candidi & æqui? utrum Eccleſiaſticæ, Scholaſticæ & domeſticæ diſciplinæ diligens habeatur ratio: ſcelera & flagitia graviter puniantur & miniſtri Eccleſiæ munere ſuo ritè fungantur? Porro, utrum ibi ſit Academia, an Gymnaſium aut Pædeuteria alia bene conſtituta? utrum Profeſſores & Præceptores ſint docti? an juſto tempore labores ſuos ſubeant & Lectiones auſpicentur, atque juven-

ventu'em accurate & ſolicite informent? quæ ratio ſit Muſicæ? utrum magnus ſit & frequens ſtudioſorum, juvenculorum, cum puerorum tum puellarum numerus? atque utrum ad Scholas diligenter mittantur? & quæ ſint moderatorum & præfectorum ſtipendia & ſalaria? utrum eruditi & ſenes magno in precio locoque habeantur? & ipſi, aliique de Republica præclare meriti præ aliis promoveantur & præmiis ornentur? Item quæ admiranda & obſervatione digna, in mutata vel Religione vel Republica, in genituris, æſtu frigoreque intenſo, tempeſtatibus horrendis, incendiis, eluvionibus & exundationibus fluminum; fame, peſte, bellis, obſidionibus, oppugnationibus, expugnationibus, ſeditionibus, tumultibus, confœderationibus, &c. acciderint; & quæ horum omnium cauſæ fuerint atque occaſiones? è quibus maxime notandi ſunt ſingulares & horrandi caſus. Sed huc revocandæ

commonefactiones illæ ſupra traditæ, ut nimirum in ejuſmodi rebus inveſtigandis & cognoſcendis ſingularis adhibeatur prudentia, & circumſtantiæ loci, temporis & perſonarum accurate obſerventur, ne quis per nimis curioſam & intempeſtivam percontationem, vel in ſiniſtram & perniciosam ſuſpicionem adducatur, vel in odium incurrat, vel in periculum & diſcrimen incidat. Et hoc primum eſt.

Quod attinet ſecundo Locorum ipſorum inſpectionem & contemplationem, opera danda eſt, ſi fieri queat, ut primo inter res ſacras & ad ſacra pertinentia ſpectentur, templa, Cœnobia, Sacraria, atque in iiſdem ſuggeſtus, Baptiſteria, imagines, picturæ, Organa Muſica, Horologia, automataria, cathedræ, ſellæ, januæ, campanæ, ornatus & theſauri Eccleſiarum: Cœmeteria item, Collegia, Scholę, Muſea, Bibliothecæ, Xenodochia, Orphanotrophia, Noſocomia,

mia, Gerontocomia, leproſoria & id genus alia. II. Ædificia Civilia publica, qualia ſunt, domus Auguſtales, Palatia, arces, Caſtella & quæ in iiſdem memoratu digna occurrunt: Buleuteria, Curiæ, Fora, Armamentaria, Sphæriſteria, Theatra & loca alia publica: Statuæ item, Coloſſi, Arcus triumphales, fornices, valla, Aggeres, propugnacula, Foſſæ, Turres, portæ, ſpeculæ, Periſcopia, aliæque loci alicujus munitiones: etiam vici & regiones Urbis, Aquæductus, Hydragogia, pontes, molæ, fontes ſalientis aquæ, putei, Pharmacopolia, Balnea, tabernæ aromatariæ, diverſoria, oenopolia, granaria & ſitophylacia, Macella, officinæ ferrariæ & alia: itemque ſuburbia, prædia, fundi, horti & opera topiaria extra urbem. Et III. Privatorum ædificia & domicilia, eorundem ſitus, amplitudo, inſtrumenta, forma, elegantia, mundicies, ornatus, ſuperliminaria,

propylea, lararia, cænacula, culinæ, cellæ ſeu hypogæa vinaria & cerevi-ſiaria, promptuaria, balnea, apothecæ, granaria, horrea, ſtabula, fontes, vivaria, piſcinæ, horti, ſtatuæ, imagines, tabulæ pictæ, aviaria, nummi antiqui, librorum plutei, technophylacia, ſupellectilia & alia ad rem domeſticam & familiarem neceſſaria, de quibus & quæ paſſim diverſis in regionibus ſpectatu obſervatuque digna ſint, ego in diſtinctis meis per Germaniam, Italiam, Galliam, Britanniam magnam itinerariis, itemq; in peculiaribus Germaniæ & Hungariæ, Poloniæ, Suediæ & Daniæ regnorum deſcriptionibus, pro dotibus ingenii à Deo clementiſſimo mihi conceſſis, accurate ſcripſi: ad quæ brevitatis cauſa Apodemicum meum remitto.

Tandem verò & IV. Si quis poſt exactum temporis peregrinandi ſpatium, idemque bene utiliterque collocatis ſumtibus cognitis & obſer-

vatis

vatis plurimis, à parentibus & amicis domum revocetur, vel ob cauſas idoneas, æquas & graves impellentes, in patriam redire conſtituit, popularibus prius, ſi quos habet, mature illud ſignificabit, ſi forſitan vel ipſi quoque itineris eſſe ſocij, vel alquid ad ſuos perferri & renunciari velint: cæteris verò, ibidem manſuris notiſque & familiaribus aliis diſceſſum ſuum, ſi quidem ex re ipſius atque tutum fuerit intimabit illiſque extremum vale dicet: & ſi Studioſus ſit, à Rectore aut viris præclaris & ſpectatis aliis vitæ ibidem tranſactæ, teſtimonium petet, ſuoſque libros & alia, quæ ut commode exportentur, digna eſſe cenſuerit, ſecum feret; ſique rara quæpiam & in patria inſueta atque inſolita fuerint vel comparatu difficilia occurrent, emet; ut non tantum ſuos iiſdem donare, ſed & ſibi nonnulla, memoriæ cauſa ſervare poſſit. Verum in reditu alia via utetur, atq; iter ſuum ad alia loca convertet, quo

plura cognoſcere & obſervare queat. Reverſus igitur domum, parentes ſuos chariſſimos, ſi quidem ſuperſtites adhuc eoſdem invenerit, itemque fratres, ſorores & conſanguineos nec minus Mecœnates, fautores, Præceptores & amicos ſuos veteres, comiter & blande ſalutabit; cum præcipuis etiam & antiquiſſimis, qui à vitæ continentia & frugalitate maxime ſunt celebres, priſtinam amicitiam & conſuetudinem renovabit, neque condiſcipulorum ſuorum, qui interea, dum abfuit, cum in moribus, tum in bonarum artium & literarum ſtudiis egregios profectus fecerunt, obliviſcetur. Porro moribus patriæ ſuæ honeſtis, decentibus & laudatis, animum applicabit, ab aliis verò, quantum facere poteſt, abſtinebit; modeſte tamen, parce, rarò & citra aliorum offenſam de iiſdem loquetur & judicabit: contra verò, peregrinos & apud ſuos inſuetos & ridiculos

gestus

geſtus dediſcet: linguæ patriæ & maternæ iterum aſſueſcet, & exotico atque peregrino ſermone, tantum apud eos qui ejus gnari ſunt atque periti, utetur: veſtes illas & comam monſtroſam, quibus ſeſe cum à ſuis, tum ab aliis deridendum propinat, inque contemtum & odium adducit, abjiciet, aliaſque ſibi & tales, quæ à patria conſuetudine alienæ non ſunt, ſuoque corpori convenientes, confici curabit. De peregrinatione ſua, de periculis exantlatis, de acceptis injuriis, de rebus cognitis & exploratis ampullas & verba ſeſquipedalia non projiciet, aut prolixas & moleſtas de iiſdem narrationes, præſertim iteratas ſæpius atque intempeſtivas, ubi nil quicquam opus eſt, neque promiſcue apud omnes inſtituet. Cum quibus hominibus exteris in locis amicitiam contraxit, atq; iiſdē familiariter uſus eſt, ad eos crebro & frequenter literas dabit & hac ratione cōſervandæ augēdæq;

amicitiæ fomenta ſubdere ſtudebit: domique cum fuerit, ſilentio otioque tempus non tranſiget, ſed quæ extra Patriam vidit, audivit, cognovit, cum aliorum commemorationibus & ſcriptis conferet, ordine atque accurate in literas rediget, atque omnino in cunctis ita ſeſe geret, ut paulo poſt ipſi vel munus aliquod aut officium publicum committatur, aut amplum & luculentum matrimoniũ obtingat: ut deinceps vitę ſtatum atque conditionem, debita fide, integritate, honeſtate, diligentia, humanitate, prudentia, ſobrietate atque virtutum aliarum decore, tenere & conſervare, atque adeo ſumptus & impenſas peregrinationis ſuæ, in Dei gloriam, patriæ, ſuum & ſuorum emolumentum, commodum & honorem contuliſſe videatur. Atque hæc habui, quæ de inſtituenda, ſuſcipienda & conficienda peregrinatione, breviter & conciſè conſcribere & ad Nobil. & Strenuitatem tuam mittere volui.

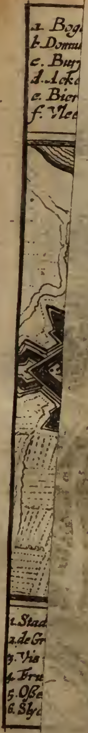
volui. Quam divinæ tutelæ, me verò ejus favori & benevolentiæ, officioſè commendo, annexo hoc ſerio & ardenti voto, ut Deus ter Opt. Max. inſtituto Str. Nob. tuæ Dd. filiorum itineri clementer benedicere, eos ubique locorum tueri atque defendere, & tandem, poſt ſuperata pericula & viarum moleſtias beneque collocatos & temporis & pecuniæ ſumtus, in patriam ad Str. Nobilitatem tuam, & reliquos propinquos ipſorum reditum magno cum deſiderio gaudioq; expectantes, ſalvos & incolumes reducere dignetur.

Datum Ulmæ, &c.

ACHATIS FIDI
ITER I.

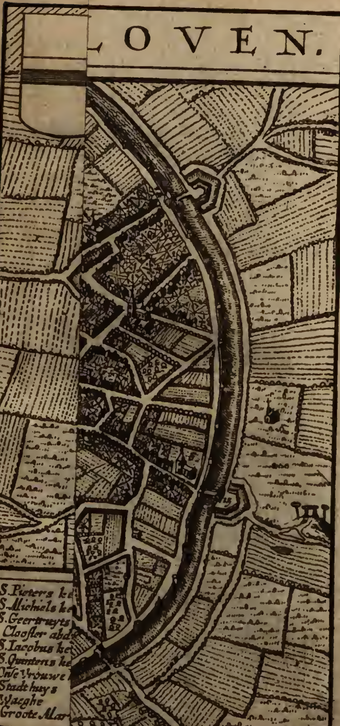
Antverpiâ Metim Mediomatricum urbem.

ANTVERPIA, Urbs celeberrima Branbantiæ, regiaque, & capud Marchionatus Imperii Romani hujus nominis; in qua ſpectatu maximè digna ſunt, Templum beatæ Virginis magnificentiſſimū: Ab batia S. Michaelis: Templum Ieſuitarum: ædificium, laſcivæ & prodigæ juveututis cohercēdæ ergò ſtructum: Bibliotheca Senatoria: domus mercatoria ſuperba, Burſa vulgo dicta: domus Oſterlingica: officina, in qua vitra conflantur: Monetaria: Aquæductus: Aulæorum & tapetum textrina: domus, in

BLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMAN
NAPOLI

1. Grote merct
2. Stadt huys
3. S. Rombouts kerc
4. De Vis mart
5. Cooren mart
6. Onſe L. Vrouw kerc
7. S. Ians kerck
8. S. Peters kerck
9. S. Catlyne kerck
10. S Nicolaes kerck

LOVEN.
1. S. Pieters ke
2. S. Michiels ke
3. S. Geertruyts
Clooſter abd
4. S. Iacobus ke
5. S. Quintens ke
6. Onſe Vrouwe
7. Stadt huys
8. Waeghe
9. Groote Mar

mus, in qua merces exonerantur: Typographeum Plantinianum: technophylacium Rubenzianum: Palatium Baronis à Roden: Cella vinaria, &c.

MECHLINIA quatuor miliaribus Belgicis Antverpia diſſita. Urbs eſt Archiepiſcopalis & caput diſtinctæ & ſingularis cujuſdam ditionis, Brabantiæ tamen adnumeratæ. In qua viſu digna ſunt, Templum Cathedrale: Cœnobia Franciſcanorum & S. Claræ: Curia: Collegium lanariorum, vulgo Textorum Halla: Armamentarium: Palatia quædã præcipua, præſertim verò Parlamentum. In hac enim Urbe auguſtum eſt Regis Hiſpaniarum Conſilium ſeu Dicaſterium magnum, ad quod ex cunctis pene Belgii Provinciis, Hiſpaniarum Regi ſubditis, Appellationes referuntur & à quo provocare amplius non licet.

LOVANIUM, Urbs quatuor milliaribus remota à Mechlinia, Brabantiæ præ-

tiæ præcipua & Regis Hiſpaniarum imperio ſubjecta. Digna ſpectatu hac in Urbe ſunt, Academia ſive Univerſitas: Præpoſitura S. Petri: Cenotaphiũ ſeu tumba Juſti Lipſij in Franciſcanorum Æde: Cœnobium Carthuſianorum: Xenodochium ampliſſimum: Academiæ Collegia: Arx, ſive Burgum. Oſtia ſive Emiſſaria fluminis, vulgo, Sluiſen, Molæ aquaticæ; Palatia nonnulla: domus Juſti Lipſij ſupra dicti: atque extra urbem, Ducis Croij Arx celeberrima Heverle dicta.

Pagus Pieterbaix. mill. 2.

Pag. Peruves vel Perueſe. 2. mill.

NAMURUM. 3. milliar. Poteſt verò etiam Lovanio huc perveniri, ad Gemblours, ſex milliar. atque illinc Namurum, 3. milliar. Vulgo autem Lovanio Namurum numerantur 8. milliar. Condita eſt hæc Urbs juxta Sabim fluvium, alias Sãbra dictum, paretque imperio Hiſpaniarum Regis. Hic viſu digna ſunt,

5

)-
i-
ui
e-

à
in

n
le
i-
le
ta
il-

is

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

n
a

6.

ti

in

ha

ni

nc

F

C

a

A

r

q

j

t

r

ſunt, Templum primarium Epiſcopale: arx munitiſſima & Beuleuterium. Ab hac urbe Comitatus qui XVII. Provinciis Belgicis adnumeratur, appellationem accepit.

Pag. Corioul. 2. mill.

Pag. Enphin: qui ſic in Tabula: à quodam verò alio Entin & Emptin vocatur. $2\frac{1}{2}$. mill.

Urbs MARCHE. vel Marchè en Fammines & joco Florenze la belle dicta: in qua Cœnobium Carmelitarum, & Templum S. Remacli valde magnificum ſpectatu dignum. Sita eſt in Ducatu Luxemburgico $4\frac{1}{4}$. milliar.

Pag. Ortonville $5\frac{1}{2}$. mill. Belgicis 4 Germanicis.

Pag. Martelenge $5\frac{1}{4}$. & à Baſtoigne 3. mill. utpote inter hanc & Arlun, media via, juxta Saveram flumen, etiam in Ducatu Luxemburgenſi, ſitus.

Numerantur à Marchè ad pagum Grandechamps $2\frac{1}{2}$. vel tria miliaria parva.

parva. Pag. Ortonville 2½. Pag. Flamiſoul, 1. Pag. Sour 2. pag. Martelènge, 1¼. mill.

Urbs ARLUN, vel, Arlon, 3 mill. In hac civitate Luxemburgica, loco edito ſeu excelſo ſtructa, ſpectatu digna occurrunt, Cœnobium Carmelitarum; Templum cathedrale, & dimidio ab urbe miliari monaſterium, Claire Fontaine dictum.

SOLEVVRE, 3 mill. Ditio eſt Domus Naſſoviæ, ſed in Ducatu Luxemburgenſi ſita.

Urbs THEONIS VILLA, Dietenhoven vel Thionville, 3 mill.

Urbs METIS, 4 mill. De qua utraque infra dicetur.

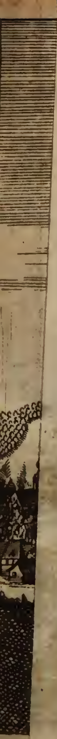
ITER II.

Antvèrpiâ Leodium & Luxemburgum uſque.

Urbs NAMURUM, via ſupra notata.

Urbs HVYVM, 5 mill. Epiſcopat. Leodienſis. In qua viſu digna ſunt Templum Deiparæ Virginis: Cœno-

bium

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Pium novo Moſtier & Crucigerorũ monaſteriũ: in monte a. excelſo, arx elegantiſſima, in qua Epiſcopi Leodienſes verſari ſolent: ut & Pons pulcherrimus, quo Moſa flumẽ jungitur.

Urbs LEODIUM, 5 mill. In hac Epiſcopatus Leodienſis metropoli, videnda occurrunt, Collegiũ ampliſſimũ S. Lamperti: Monaſteriũ S. Laurentii: Templũ Cathedrale S. Joannis: Templũ S. Jacobi: Aula Epiſcopalis: Technophylacium Torrentinũ, &c. Abrahamus Ortelius, Antverpiâ Luxemburgum, via ſupra notata Leodiũ pervenit. Illinc per ſilvam Arduennam, in Pag. Spa, ad Acidulas illas multorũ vocibus celebratas. 5. mill. Porro ad Monaſterium Stablo, cujus Abbas Imp. Rom. Statib. ſeu Ordinib. accenſetur, iter fecit 2. milliar. per.

Pag. & arcem SALM, Ducatus Luxemburgici (milliaria Ortelius hic non expriſſit) progreſſus,

Urbs BASTONAC, 2. Pagus Martelenge ſupra dictus. 3 mill.

Urbs

Urbs Arlon. 3. mill.
Urbs LUCENBURGUM, 4 mill. à quo 4. milliar. ad Theonis Villam (Dietenhoven) 4. porro Metim: hinc 9 mill. Gallicis majoribus Nanceum pervenitur. Alias Luzenburgo, directa & plana via, 16. milliar. Nanceum numerantur.

ITER III.

Antverpia Coloniam.

Urbs LIERA, vel Lira, 2. mill. Belgicis, vetuſta & probe munita civitas Brabantiæ, Hiſpaniarum Regi ſubdita, nobilitata boario mercatu & foro ampliſſimo: itemq; S. Gummari templo.

Pag. Yetegem, Jeticum. 2. mill.
Urbs DIESTA, ſive DIESTHEMIUM, Brabantica, propria alias Domus Naſſovicæ, ſita ad Demeram flumen. Dignum hic eſt, ut videatur Templum Cathedrale.

Urbs

9

:.

-

l.

à

n

n

u

1,

u-

e-

a-

gē

$\frac{1}{4}$

n-

ſi,

is

li-

is

ıl-

uo

ım

ale

g.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

6

a
(
h.
c(
d
N

B
v.
ſt
&
n

N
D
fl
T

Urbs HASSELETUM, Haſſelt.
. aut 4. mill. inEpiſcopatuLeodien-
, alia ab Haſſeleto Iſalæ ſuperioris.

Urbs BILSA, 2. vel,ut alii, 3 mill.
)pidum Epiſcopale Leodienſe, à
uo non procul abeſt celeberrimum
'arthenion ſive Cœnobium irginum
acratarum, Münſter Bilſa, ſpectatu
ligniſſimum.

Urbs TRAJECTUM ad Moſam,
ulgoMaſtricht,2 mill. Quidam pau-
iora notant. Ponit quidam Traje-
cto Bilſam uſque 2. Haſſeltum 2. Ha-
a 3. Dieſta 1. Oſterwico 2. Yettegē
1 ½. Liera 2.Luithagen 2.Antverpia ¼
nilliar. Paret Trajectum hoc tem-
pore partim Epiſcopo Leodienſi,
partim verò confœderatis & unitis
Provinciis Belgicis, quantum videli-
cet Hiſpaniarum Rex antehac juris
in illud habuit.Hic ſpectare licet pul-
cherrimum pontem lapideum, quo
Moſa jungitur: Templum primarium
S. Servatij, & Templum Collegiale
divæ Virginis,

Pag.

Pag. Herle, 3 mill.

Pag. Bergendorf, 3.

Urbs JULIACUM, Gulich, 2. Nonnulli Trajecto Juliacum uſque ſeptem tantum milliaria numerant. In hac urbe viſu digna eſt Arx ampliſſima munitiſſima. Extra urbem verò Cœnobium Carthuſianorum. Subjectum hodie imperio reg. Hiſpaniarum, & caput Ducatus Juliacenſis.

Pag. Steinſtraſſe, 2.

Urbs Berchem 2½. Oppidulum Ducatus Juliacenſis ad Erpam flumen.

Urbs COLONIA AGRIPPINA. Côln. 3½. Quidam Juliaco huc uſq; 6. alii 5½. mill. numerant, pro itineris ſcilicet diverſitate. Hulſius Colonia Duram 4. Aquisgranum 4. atque inde per pagum Gulpam, Trajectum uſque etiam 4. milliaria atque ſic 12. tantum numerat, ſed Germanica ne an verò Belgica milliaria intelligat, non exprimit. In quodam Hodoeporico, iter hoc modo conſtituitur: Colonia p. Wuch, territorii Julia-

cen-

cenſis 7 mill. Media ferme via caſtrum eſt Kerpen, imperii Hiſpanici locus. Urbs Aquiſgranum 3 milliar. à dicto pago Wuch. Trajectum 4. Dieſta 7. Mechlinia 7. Antverpia 4. Hoc tamen iter ambagibus & anfractibus non caret.

ITER IV.

Antverpiâ Francofurtum Mœni.

Urbs TRAJECTUM, via ſupra notata.

P. Gulpa 2 milliar. Germ.

Urbs ACH, vel Aix, Aquiſgranum 2. vel 3 mill. Urbs Imperii Romani, in qua videnda ſeſe exhibent Templum Div. Virginis, inque eodem res multæ precioſiſſimæ: Templum Collegiale S. Adelberti: Curia magnificentiſſima: Balnea: extra urbem verò, Cœnobia, Bortſcheid. Monaſterium S. Cornelii & Cloſterrath.

Urbs DURA, Deuren, 3. mill. Urbs Ducatus Juliacenſis, numerata tamen in Matricula Imperij & in Indicibus Circuli Weſtphalici inter Imperiales Urbes: in qua Templum primarium viſu dignum eſt.

Urbs EUSKURCHEN, 3. mill. Oppidulum Ducatus Juliacenſis.

Urbs MECKENHEIM, 3. Oppidulum Epiſcopatus Colon. ſuperioris.

Urbs ZINSICH vel SINZIG, ad flumen Aaram 33. Oppidulum eſt Juliacenſe.

Urbs ANDERNACUM, Andernach, $2\frac{1}{2}$. mill. Electoralis Colon. juxta Rhenum, è regione Caſtri Hammerſteinenſis, quod Trevirenſi Archiepiſcopo paret, ſitum.

Urbs CONFLUENTIA, Coblentz. $2\frac{1}{2}$. vel 3. parvis mill. Electoralis Trevirenſis ad Moſellam & Rhenum. In ea ſpectatu dignum eſt Templum Collegiale: Cœnobium Carthuſianorum: Collegium Jeſuitarum:

Pala-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO E...
NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Palatium Principale: pons elegantiſſimus ex lapidibus quadratis ſtructus, quo Moſella jungitur: atque inprimis è regione Caſtrum Ehrnbreitſtein vulgo Hermanſtein dictũ. Tradit Matthæus Quade, Confluentiam 13 mill. infra Trevirem, atque ipſa media inter Moguntiacum & Coloniam via, & quidem in dextra Moſellæ, ſiniſtra vero Rheni ripa, ſitam eſſe.

Urbs CAPELLA, 1 $\frac{1}{2}$. vel 1 mill. magn. Oppidulum eſt Trevirenſe juxta Regnum.

Urbs RENS, $\frac{3}{4}$. vel 1 mill. è regione Braubach. Imp. Haſſiaci, ſtructa. Hodie iterum ſubjecta eſt Electori Colonienſi: poſtquam pecunia, qua oppignorata fuit, Principibus Haſſiacis anno C. 1629. numerata fuit.

Urbs POPPART, $\frac{3}{4}$. vel 1 mill. Electoralis Trevirenſis juxta Rhenum. Hic luſtrabis Templum primarium & Cœnobium Carmelitarum.

Pag. Welmenach 1 $\frac{1}{2}$. vel 1 mill.

Trevirenſis,muris clauſus juxta Rhenum, cum arce in monte ſtructa.

Urbs GEWER, vel S.GOAR. 1. m. Caput eſt comitatus inferioris Cattimeliboci, proxime celſiſſimum muniſſimumque caſtrum Rheinfelſenſe: quod utrumque hodie, una cum opidulo S. GEWERSHAUSEN non procul diſſito; itemque arce nova Catimelibocica, poſtliminio ad Principem Caſſellanum rediit.

Urbs VESALIA ſuperior, 1 mill. In hac Electorali Trevirenſi Civitate, luſtrabis inter præcipua viſu digna, Templum Virginis Deiparæ Collegiale; ut & S. Martini, & Parthenonem Ordinis S. Bernhardi.

Urbs ARA BACCHI, vel Bacharach, 1 mill. Electoralis Palatina, nobiliſſimi vini proventu celeberrima, cum arce S. Taleck, propinqua. In ea viſu digna ſunt Templum Parochiale, Templum S. Werneri: Cella vinaria, Tablinum, & domus monetaria.

Vic.

Vic. DRECKHAVSEN, Dreckhuſen, propriè Trechtingshauſen, ½. vel 1. mill. Satis notus & pulcher Electoralis Moguntinenſis vicus, generoſiſſimi vini ferax.

Urbs. BINGVM. 1½. vel 1. & Arâ Bacchi 2. mill. iuxta Rheni ripam ſita, Canonicorum Archiepiſc. Moguntiacenſis: à qua inferius, ſclopi pilæ iactu, famoſa illa turris Murium.

Urps INGELHEIM. 2. mill. Electoralis Palatina. Burgum verò eſt liberæ Nobilitatis Imperii, in qua ſpectatu præcipuè digna eſt Aula ſive Palatium regium perantiquum.

MOGVNTIACVM. Mentz Caput hujus Archiepiſcopatus, ſita in ripa Rheni: clara Academiâ: Æde ſacrâ S. Martini: Abbatiâ S. Iacobi: S. Ioan. & Ignatij templis: Collegio Ieſuitarum: Arce Electorali ſeu Burgo S. Martini: Cancellaria: nova ſubſtructione: & Curiâ.

Caſtrum RUSSELHEIM, 1 mill. de quo infra.

Pag. Etersheim, 1 mill.

Arx KELTERSPACH, proprie Kelilerbach, $\frac{1}{2}$. ditionis Haſſo-Darmſtatinæ.

Urbs HOCHST, $\frac{1}{4}$. mill. Opidum Elector. Moguntiacum in ripa Mœni, celebre quondam arce elegantiſſime ſtructa, ſed bello proximo Germanico miſere vaſtata.

Urbs FRANCOFURTUM, 1. mill. in qua viſu præcipue digna ſunt, Templum Collegiale S. Bartholomæi, S. Leonhardi: D. Virginis Deiparæ: Domus Teutonica: Cœnobium Carmelitarum & Dominicanorum, atque in hoc poſtremo tabula quædam elegantiſſime ingenioſiſſimeq; picta: Curia item ſeu Buleuterium, vulgo der Römer: Armamentarium, & pons lapideus opus pulcherrimum, quo Mœnus jungitur.

ITER V.

Antverpiâ Auguſtam Vindelicorum.

Mechlinia, Urbs 4 mill.

BRUXELLÆ Bruſſel, 4 mill. propter equos veredos: abſq; hoc breviore via utere.

Vic. Vuerne. vel Teruuren. Fura. 2 $\frac{1}{2}$. mill. Vicus eſt in Brabantia, cum Arce ad ſilvam Soni.

Pag Boſſuyt. 2 $\frac{1}{2}$.

Pag. Peruves velPerveſe celebrior, cum libera Dynaſtia, 2.

Urbs NAMURUM, 3. & Bruxellis, 10. de qua ſupra, Itin. 1.

Pag. Wauremont, in Namurenſi Comitatu, 3.

Pag. Chavetoigne, in Luzemburgenſi Ducatu, 3.

Pag. Eſtreu, 3.

Pag. Auvenne, 1.

Pag. Amberul, 3.

Pag. Flamiſoul. 1½.

Pag. Bure. 2.

Arx CLERFF. 1¼. prope quam vicus eſt Luceburgēſis Ducatus, pulcherrimus & & munitiſſimus.

Urbs VIANDEN. 2½. Dicitur etiam Viandelen & Vyenthal, ad ripam fluminis Our, in Ducatu Lucenburgico. Hic ſpectandum Monaſterium.

P. Lentingen. 1¾.

Urbs ECHTERNACH. 2¼. in ripa Sura fluminis in quo opidulo celeberrima eſt Abbatia Ordinis S. Benedicti, ut & Templ. primarium & Cœnobium Virginum Sacratarum. Agnoſcit ipſius Abbatis Imperium.

P. FILTZEN. 2.

Manderen. 2.

Wederen. ¼.

Urbs S. WENDELINI, vulgò S. Wendel ad aquam Blies, in Auſtraſia, & Epiſcopi Trevirenſis.

P. Stansweiler. 2.

Urbs BIPONS, vulgò Zweibruggen 2¼. m. Caput huius Principatus, & D. Friderici Palatini, D. Ioan II. filii ſedes, in Wasgoia ſita: in qua ſpectatu digna Arx eſt.

Pag. Munchs weiler. 3.

Pag. Grumberg 1½.

Cœnobium S. Lamberti 3¼.

Pag. Gommersheim. 1¼.

P. Rheinhauſen 2½. m. dimidio mill. ſupra Spirã, eiuſque Epiſcopo ſubiectus. ubi Equi meritorii ſeu veredi permutantur.

Urbs BRVCHSAL. Bruſſel, Brueſſel, Bruxel. 2½. vel 2¼. ad flumen Salzam, itidem Epiſcopatui Spirenſi ſubiecta.

Urbs HAIDELSHEIM. 1. mill Palat. Electoralis.

BRETTHEIM, vulgò Bretten. Itidem Elector. Palatini Urbs, in Kraichgoia ſita.

Urbs VAHINGA. 2½ mill. Ducatus Wurtenbergici, ad Entium flu-

men, cum Arce montana intra Urbis mœnia ſtructa.

Urbs & Arx GRONINGA, vulgo Marckgroningen, 2 mill. in Glemsgoia, Ducatus Wurtenbergici.

Urbs CANTSTAT, 2½. milliar. Wurtenbergica, cum Veredorum meta & ſalubribus undis.

Urbs ESSLINGA, 1 mill. Imperialis. Hic præter Templa quædam & Curiam, ſpectabile eſt Xenodochium.

P. Reichenbach, 2 mill. parva.

Urbs GOPPINGA, 2 mill. parvis. Vulgo Eſslinga huc uſque tria numerantur milliaria, nempe Blochingen ad Nicrum, 1. Eberſpach, pag. (hic percommodum eſt diverſorium & iter facientibus gratum) & Goppingen, 1 mill. quam urbem celebrem reddunt Acidulæ & Arx excellens.

Hinc tranſeundum per pagos Ulmenſes, Sueſſen, Gengen, Kuochen, Alten-

Altenſtat a Opidum GEISLINGEN, territorij Ulmenſis. In hac luſtranda, Templum & toreutarum ingenioſorum opera ſubtilia.

Pag. Weſterſtetten, 2. vel 3. horis. Hic meta eſt Veredorum.

P. Langenaw, 2. ditionis Ulmenſium, ante bellum proximum habitatoribus & incolis frequentiſſimus.

Urbs GUNSBURGUM, 1½. mill. Veredi ex Weſterſtetten recta tendunt ad Cœnobium & pagum Elchingen, milliari uno infra Ulmam, ad ripam Danubii edito in loco ſitum 2. milliaribus magnis, atque hinc Gunzburgum, 3. horis. Quidam alius refert, proximam viam eſſe Gunſburgo Leipheimium. Hinc trans Danubium Langenaviam peti 1½. mill. Weidenſtetten, 1½. & Geislingam 1½. mill. Summa 5 mill. Alius verò notat 4 mill. magna vel 8 hor. Eſt verò Gunzburgum oppidum juxta Danubium, Marchionatus Auſtriaci Burgavienſis, & Dominatus Oenipõ-

tani. Arx hic eſt & Cœnobium Capuccinorum. Hinc pagus Knoringen tranſeundus, ad vicum

BURGAW. 1½. Arcem habet loco editiore ſtructam, caput dicti Marchionatus Burgavienſis: quanquam ejus Conſiliarii Gunzburgi ſeſe teneant.

Vicus ZUSMARHAUSEN. 2. mill. Vulgo Günzburgo huc uſque tantum tria milliaria magna numerantur. Nam Burgaviâ ad latus relictâ, propinquiore via per ſaltus & ſilvas huc pervenitur. Eſt vero hic vicus imperio Epiſcopi Auguſtani ſubditus, ſitus juxta Zuſam, amniculum, ubi Arx eſt, Xenodochium, & metatio frequens.

Hinc tranſeundo Aurbach, Horgen, Biber & Weſten, pagos, AUGUSTAM via ducit. 5. milliar. Levinus Hulſius veredis vectus Auguſtâ Antverpiam profectus eſt, hac locorum notatione. Gunzburg. 6. Cœnob. Elchingen 2. pag. Weſterſtetten

ten 3. pag. Altenſtatt 3.p. Eberſpach. 3. Urbs Canſtatt. 4. P. Entzweyhingen. 3.pag. Tittelsheim. 3. Ur. Bruſſel. 3. pag. Rheinhauſen. 3. pag. Mandach 2. pag. Rebenmund. 3. Vic. Hauben Weisheim. 3. Vic. Welſtain. 3. p. Eckers weiler. 3. pag. Lebers weiler. 3. Pag. Leſer. 3. p. Binsfeld. 3. P. Nattem. 3. P. Arsfeld. 3. Urbs Aſſelbrunn. 2. p. Burſill. 2. p. Flameſoll. 4. p. Leishier 3. p. Honginen. 2. p. Emtingen. 4. Urbs Namur. 3. p. Sauſy. 3. Urbs Wacher 3. V. Bruxellæ. 4. Urbs Mechlinia. 4. Urbs Antuerpia. Summa 100. milliar. Utrum verò & loca rectè appellaverit & milliaria accuratè numeraverit, illi dicēt, qui veredis hoc itinere Antuerpiam pervenerunt. Nonnulli majoris commoditatis cauſa viam ex Rheinhauſen prope Spiram carpunt, ad Neuſtatt vulgò an der Hart. Ur. Kaiſerslauter. V. Zweybrugg. V. Sarbruck. V. Walderfing. V. Sirick. vel Sirk V. Arlun V. Baſtonac. V. Roche in Ardenne, Ducatus Luxenburgen-

ſis. V. Sinei in Epiſcopatu Leodienſi. V. Namur. 5. V. Bruſſel. V. Mecheln. V. Antverpia. Quod verò AUGUSTAM, Urbē Imp. Rom. attinet, in ea potiſſimum ſpectatu digna occurrũt, Templũ Epiſcopale primariũ D. Virginis. S. Ulrici. S. Mauriſii. S. Annæ. S. Stephani & S. Crucis. Cœnobia item & Collegium Jeſuitarum cum Templo: Curia magnificentiſſima, cum turri Perlaci: Crateres ſalientium, ſingulari arte facti: Armamentarium: Aquæductus: Porta nocturni in urbem ingreſſus, vulgo Einlaſz. Fuggerorum illuſtres & ſplendidæ ædes.

ITER VI.

Auguſtâ Ratisbonam.

Auguſta, Urbs, de qua paulo ante.

V. Fridberg, 1 mill. Opidum Electorale Bavaricum cum Arce.

Urbs ALCHA, 2. etiam Bavarica, ad fluviolum Par.

V. SCHROBENHAUSEN. 2. mill.

2. mill. ad modo dictum Par. media ferme via Auguſtam inter atque Ingolſtadium Bavariæ.

Vicus & Cœnobium Hohenwart. I. mill.

Pag. Birenbach vel Pörenbach, I.

Vic. Geiſenfeldt I ½. vel mill. duobus parvis ad Ilmum, fluvium etiam in Bavaria, ubi Cœnobium Virginum Sacratarum Ordinis S. Benedicti.

V. NEVSTATTLIN, 2½. vel 3. milliar. parvis. Opidulum Bavaricum Electorale, à quo nonnulli iter inflectunt Abenſpergum, oppidulum item & Arcem, ſed per ambages. diſtat 4. milliar. Ratisbona. Proxima hinc via ducit in pag. Saal 2. mill.

Vic. Abach I. mill. Hic Arx & aquæ ſalubres.

V. RATISBONA, 2. mill. Vulgo hinc Auguſtam numerantur 18 milliaria parva. In hac Urbe Imperiali viſu digna ſunt, Templum Epiſcopale S. Petri. Cœnobium S. Emmerani: Monaſterium inferius & ſuperius:

Collegium Jeſuitarum: Parochia nova: Templum S. S Trinitatis: Schola Poëtica: variæ & diſtinctæ Bibliothecæ: Aula Epiſcopi: Curia: Cochlea duplex: monumentum Antiquitatis in ædibus Dollingerianis: Prytaneum: & pons lapideus, quo Danubius jungitur.

ITER VII.

Auguſtâ PRAGAM.

Via Ratisbonam, paulo antè deſignata eſt. Hinc tranſitur Danubius, & pergitur ad pagum Zeidlarn. 1. mill.

Vic. Regenſtauf 1. mill. ad Regam amnem, ditionis Palatinæ Neuburgenſis.

Arx Trachenſtein. 1.

Vicus Nittenaw, in Palatinatu ſuperiori, ad Regam modò dictum. 1. mill.

V. Pruck, ad Sulzbach, etiam in Palat. ſuper. 1. mill.

V. Neukürchen. 1. mill. pertinet ad Dicaſterium Bavaricum Viechtag.

Urbs RETZ 1. mill. magno, ad fluviũ Schwarzach in Palatinatu ſuperiore, hodierno tempore imperio paret Electoris Bavarici.

V. WALDMUNCHEN 2. mill. Palatin. ſuper. vel Electoralis Bavarica, juxta prædictum flumen & ſilvam Bohemicam: per quam ad loca Herſtein & Ronſperg, in ipſa Bohemia ſita, pervenitur, atque hinc

V. TEINIZ. 3½ vel 4. mill. parva, ab Epiſcopo quodam Teiniz denominata.

Cœnobium CHOTISSOW 3. opulentum Virginum Sacratarum.

V. PILSA. 2. mill. In hac regia Bohemica urbe præcipuè ut ſpectentur digna ſũt, Templum S. Bartholomæi, opus pulchrũ & præclarum, in foro, è regione Curiæ. Præter ea templ. Nigrum: & Nudipedum ſeu Franciſcanorum cœnobium,.

V. ROC.

Collegium Jeſuitarum: Parochia nova: Templum S. S. Trinitatis: Schola Poëtica: variæ & diſtinctæ Bibliothecæ: Aula Epiſcopi: Curia: Cochlea duplex: monumentum Antiquitatis in ædibus Dollingerianis: Prytaneum: & pons lapideus, quo Danubius jungitur.

ITER VII.

Auguſtâ PRAGAM.

Via Ratisbonam, paulo antè deſignata eſt. Hinc tranſitur Danubius, & pergitur ad pagum Zeidlarn. 1. mill.

Vic. Regenſtauf 1. mill. ad Regam amnem, ditionis Palatinæ Neuburgenſis.

Arx Trachenſtein. 1.

Vicus Nittenaw, in Palatinatu ſuperiori, ad Regam modò dictum. 1. mill.

V. Pruck,

. Pruck, ad Sulzbach, etiam in
t. ſuper. 1. mill.
. Neukürchen. 1. mill. pertinet
)icaſterium Bavaricum Viechtag.
bs RETZ 1. mill. magno, ad flu-
Schwarzach in Palatinatu ſupe-
e, hodierno tempore imperio
t Electoris Bavarici.
. WALDMUNCHEN 2. mill.
tin. ſuper. vel Electoralis Bava-
, juxta prædictum flumen & ſil-
Bohemicam: per quam ad loca
ſtein & Ronſperg, in ipſa Bohe-
ſita, pervenitur, atque hinc
.TEINIZ. 3½ vel 4. mill. parva,
Epiſcopo quodam Teiniz deno-
ata.
Cœnobium CHOTISSOW 3. o-
ntum Virginum Sacratarum.
.PILSA. 2. mill. In hac regia Bo-
ica urbe præcipuè ut ſpectentur
na ſũt, Templum S. Bartholomæi,
s pulchrũ & præclarum, in foro,
gione Curiæ. Præter ea templ. Ni-
n: & Nudipedum ſeu Franciſca-
m cœnobium. V. ROC-

V. ROCKIZAN, Opidulum Bohemicum ſatis notum, $2\frac{1}{2}$. vel 2. mil. liar. magna.

Vic. ZERWIZ, 2 mil.

Vic. Zebrack vel. Schebrack, 1 mill.

V. BERAUN, Opidum regium, 2. mill.

V. PRAGA, 3 mill. magna. In hac urbe, quæ totius regni Bohemici caput eſt, & quidem in Urbe veteri, ſpectatu digna ſunt, Templum D. Virginis in Teyn. Collegium Caroli IV. Imperatoris & Collegia alia Academiæ & Ieſuitarum. Curia item & Horologium affabre factum: Macellum: Xenodochium: Inſtitorum, Sartorum & Pellionum domus: officina monetaria: Aula Regis: & pons lapideus, quo Mulda jungitur. In Urbe nova viſu digna ſeſe offerunt præcipue Cœnobium Slouvackorum ſive Emaus: rudera celeberrimæ quondam Arcis regiæ Wizſchûrhad ſive Arx celſior dictæ. In latere minore

(vulgo

rtus

(vulgo auff der kleinen Seiten) ſpectatu digna ſunt, Domus Saxonum & Palatia alia: ibi in opidulum Hradczan vel Hratſchin aſcenditur, vocatum alias Urbs Pragenſis ſuperior, quod Arcem continet Pragenſem, ut hodie ſtructa eſt: atque in eo eſt Templum S. Viti: & Aula elegantiſſima celeberrimaque cum aliis regiis Dictis: Hinc porro Cœnobium Virginum, omnium totius regni antiquiſſimum: Monaſterium item Præmonſtratenſium, Strahoro vulgo, vel Strachow dictum: Theriotropheum item ſeu Vivarium, cum aliis nonnullis: præſertim vero infra pontem lapideum celeberrimum, quo Mulda ſeu Wltauu jungitur: ut & Inſula magna, Venetias dicta, atque id genus alia. Nec minus præter Templa multa, Hebræorum quoque urbem.

ITER VIII.

Auguſtâ Monachium & Salzburgum.

P. Kiſſingen $1\frac{1}{2}$. Jeſuitis Auguſtanis paret.

P. Mittelſtetten $1\frac{1}{2}$.

Vic. Bruck ad fluvium Amperam, Electoral. Bavaricus.

Urbs MONACHIUM. 3. Summa 9. mill. parvis Auguſtâ. In hac urbe Electorali Bavarica, & ſede ipſius Principis, ſpectatu digna ſunt: Templum primariũ & Collegiale D. Virginis, atque in eodem præter alia multa, Monumẽta ſepulchralia Principum. Porrò Templum & Collegiũ Jeſuitarum: Franciſcanorum: Cœnobium Virgin. Sacr. S. Iacobi ad Pratum: Aula Princip. Electoralis, novum Munimentum dicta, cum conjunctis ædificiis aliis: Munimentum item Vetus: Horti: Recreationis domicilia: Aula vetus: Leontotropheũ: Biblio-

Bibliotheca Electoralis: Equile: Technophylacium: Armamentarium: Monetaria: Sphæropægnium, ſive domus in quâ pilâ ludiur: Diæta Ordinum Provincial. Curia, & alia ædificia variis pulcherrimiſque picturis ornatiſſima.

P. Zurnording, aliis Zornalting dictus. 3. mill.

Cœnob. & Vic. Eberſperg 1. mill. quod hodie Jeſuitarum Monacenſiũ imperio ſubjectum, viſu admodum dignum.

P. Steinharting. 1. mill.

Urbs WASSERBURG. 2. In hac urbe Bavarica ad Oenum ſita viſu digna ſunt Templa & munitiones novæ.

Arx & pagus Obing. 2.

Cœnob. & Vic. Altenmarckt in Bavaria, $1\frac{1}{2}$ mill.

Arx & Pagus Stain, ad rubrum Traun, 2. mill.

P. Holtzhauſen, primus locus Salzburg, $1\frac{1}{2}$ mill.

V. Wa-

V. Waging ½.

Petting 1 mill. Templum eſt cum diverſorio juxta ſtructo.

P. Brothauſen, 2 mill.

Urbs SALTZBURUUM, 1 mill. In hac Archiepiſcopali urbe quæ etiam Sedes eſt Principis, ſpectatu digna ſunt, Templum Cathedrale S. Ruberti: Cœnobium Benedictinorum S. Petri (è quo Rector Academiæ eligi ſolet) Templ. S Sebaſtiani, cum elegantiſſimo ejus ambitu ſive circuitu & Cœmeterio (in quo ſepultus jacet, Theophraſtus Paracelſus) Cœnobium Virginum Sacratarum nobilium, Nunnenberg, dictum: Arx ſive Caſtrnm ſuperius: Arx Archiepiſcopalis in ipſa urbe: Palatium Mirabella: Prytaneum: novæ Urbis munitiones: atque extra urbem, Domus Principalis Recreationis; cum horto, Hellenbrunn: dicto: Belvedere item, & ſilva
Embs, &c.

ITER IX.

Auguſtâ Grazium Styriæ.

Iter hoc Salzburgum uſque in præcedente notatum eſt, Salzburgo porro venitur in.

P. Hof. 1.

P. S. Gilg. vel S. Ægidii 2.

P. Strobel 2.

Vic. Lauffen, vel ad Lauffer, ad Traun Auſtriacum, ſitus 2.

Vic. Goiſſing, 1 mill.

Vic Auſſee. 2 mill. Quidam à Lauffen uſque huc 2. tantum numerant milliaria. Eſt vicus ſuperioris Styriæ, perpulcher, fiſci Principis, in quo Salis coctio ampliſſima.

Vic. Mitterdorf, 2 mill.

Pag. Steinach, ad Fiſcum Princip. in Styria ſuperiore pertinens.

Urbs ROTTENMANN. 2 mill. Quidam à Mitterdorf ad Ensbruggum

gum ad Entium 2. atque inde hucuſq; etiam 2. mill. numerãtur. Eſt urbs Archiducalis in Styria ſuperiore.
P. Geiſern vel Guiſlern. 1. mill.
P. Keylwang. 2.
Vic. Mauteren 1. mill. Nonnulli à Rotmann huc uſq; numerant 5. mill. ut qui in pagum Truben 1. & Geyſern etiam 1. mill. ponunt.
P. Camer. 1.
P. Traſn. 1.
Cœnob. S. Petri. 1.
Urbs LEOBN, LEVBM. vel LEWEN. Archiducalis urbs iuxta Muram.
Urbs BRVCK ad Muram. 2 mill. Etiam Archiducalis, verum in Styria inferiore. Arcem habet & Cænobia duo, Franciſcanorũ & Capuccinorũ.
P. & Arx Berneck. 1. mill.
P. Rôtelſtain. 1. Abbatiſſæ à Gôſs.
Vic. Fronleutẽ 1. m. Archiducalis.
Arx & Pagus Pekach. 1.
V. GRAZIVM. 2. mill.
Aliâ quoque viâ Salzburgo huc uſque pervenitur, nimirum progredien-
do à

do ad Urb. HALLEL, vel HALLEIN, Archiep. Salisburgenſis, celebratam Salis coctura, 2 mill.

Vic. Kuchel, 2 mil.

Vic. Goling vel Golding. 1. hinc per Lueg, in

Vic. Werffen, 2 mill. Eſt in proximo Arx Salisburgenſis quædam in excelſo loco ſtructa & probe munita.

Hutten, Templum & diverſoriũ, 2.

P. Eben, 2 mill. magna.

P. Altenmarck, 1.

P. Inferior Taurn. 1.

Qui verò RADSTAT, ad Entium flumen, in latere ſitam, perluſtrare cupit, à dicto Altenmarck iſtuc ſeſe conferat. Hinc per Salisburgenſe monimentum (terminum Styriæ & regionis Salisburg.) ad vicum Schladming vel Slaming, in Styria ſuperiore & ad Entiũ ſitum, 2 mill. magna, atq; porro ad Vicum Grobming. etiam 2 mill. numerãtur. E quo loco 5. adhuc milliar. ad urbem Rotenmann. ſuprà dictam tradunt: in quam, via ſupra notata

tata, vel etiam celerius pervenitur. Quidam etiam Muraw petunt, & ex pago inferiore Taurn, jugo montis, dicti Raſtater Taurn, ſuperato, in vrrtice ad pulchrum quòddam diverſorium, milliari uno perveniunt. Deinde per planiciem & demum de monte deſcenſus eſt ad.

P. Im Gweng, vel im Tuveng, mill. 1.

V. Mauterdorf. Saliſburg. ditionis. mill. 1. Hic ad viam regiam quæ Villacho ex Carinthia ad Saltzburgum ducit, itio eſt.

V. Damſuueg 1 mill. Salzburg. in Lungaw ſitus.

p. Cauſen, m. 1. Hic terminus eſt in montanis, Salisburgenſis & ſuperioris Styriæ territorii.

P. Seebach, 1. m.

Arx & Pagus Ranten 1 mill. Dicaſter Muraw..

Urbs MURAW, m. 1. ad Muram fluvium Styriæ, quæ hodie Du. Joanni Adolpho Comiti Swarzeburgico

paret.

paret: quanquam prioris domini Comitis Georgii Ludovici à Swarzenberg domina vidua eam hodieque poſſidet. In ea viſu digna ſunt Arx ſuperbè ſtructa, cum Templo Parochiali.

Vic. Scheifling. $2\frac{1}{2}$ mill.

Untzmarck, vulgò Hundsmarck. mill. 1. Vicus eſt muris clauſus, & refertur ad Arcem & Dynaſtiam Frauwenburg.

Urbs JUDENBURG: 3. vulgò 6. à Nuraw per montes hic numerantur. Quidam nuper retulit proximâ viâ veniri Muravia ad Arcem Teuffenbach. 2. mill. Hundsmarck 1. & Judenburg. 3. mill. Eſt hæc caput Styriæ ſuperioris: in qua ſpectatu digna ſunt, Franciſcanorum & Jeſuitarum Collegia: Templum Parochiale: Cœnobium devotar. Virginum Ord. S. Claræ Arx principalis cum Curia.

Hinc numerantur 14. mill. flumine ſecundo GRatium, nempe 6. ad prædictum Leubm, atque hinc adhuc

8. alia. Per montes verò octo tantum milliar : quæ via uſitatior etiam eſt, nempe è IVDENBVRG ad

Vic. Weiſſenkircken 1. mill. Archiducalem.

Hinc per Stuben Alben vel Alpen iter patet, in quarum ſupercilio pulchrum eſt diverſorium, mill. 1. Porro deſcenſu de monte pervenitur ad

Arcem Lancowiz 1. mill. Herberſteinienſem, cum proximo Franciſcanorum Cœnobio.

Urbs VOITSBERG. Opidulum Archiducale vetuſtum & obſcurum ad fluviolum Kaynach.

Urbs GRAZIVM 3. mill. Caput hæc eſt Archiducatus Steyrienſis, in qua ſpectatu digna ſunt, Templum Parochiale venuſtum: Collegium & Templum Jeſuitarum: duo Cœnobia Virginum. Item Franciſcanorum, Paulinorum, Minoritarum, Dominicanorum, Capuccinorum, Carmelitarum Cænobia : ut & Aula Archiducalis: Arx ſeu Caſtrum munitum ex

monte

monte: Armamentarium & Equile Archiducale: auguſta Domus Ordinum cum eorumdem promptuario & Curia.

Hinc 8 ſunt milliaria ad Archiducalem urbem RACKESPVRG, ad Muram, atque porrò 4. milliaria ad PETTAW, ad Dravum ſitam quæ ipſa quoque eſt Archiducalis Styriaca Civitas.

ITER X.

Auguſta Landeshutum Paſſaviam & Linzium.

V. FRIDBERG. 2. m. de qua ſuprà.

Vic. & Cœnobium, Judersdorf vel potius, Vnderstorf. 4 mill.

V. FRVXINVM, Freyſing. 3. paret Epiſcopo hujus loci, cujus ſedes hic eſt Arx pulcherrima; & Templum primarium quæ viſu digna ſunt.

V. MOSBVRG. 2. mill. Bavarica & Electoralis.

V.LANDSHVET. 2. mill. Caput Bavariæ inferioris, juxta ripam Iſaræ fluminis. Hic ſpectabis, Templum primarium ſeu Cathedrale, cujus turris celſiſſima: Cœnobium Virginum & Abbatia Seeligenthal Ordinis Ciſtercienſis cum Monaſteriis atq; ædibus ſacris aliis: novam ſubſtructionem ſive palatium Principis: domum, in qua Ordines conventus agunt: Curiam & extra urbem Arcem in colliculo ſitam.

Vic. Geiſenhauſen. 1. milliare magnum.

Vic. Biburg vel Vilsbiburg ad vilſam 1. mill.

Vic. Ganckhofen, ad fluviolum Bina, ubi domus Teutonica. 2. mill.

Vic. Eggenfelden, ad fluviolum Roth. 1½ mill.

Arx & Vic. Ortenburg. 3. mill. magna. Paret imperio D. Friderici Caſimiri, antiquiſſimæ Familiæ Comitum ab Ortenburg: qui hic Sedem habet.

Qui

Quidam Landeshuto, Frontenhauſen, Simpach, Sameskirck & Allerſpach ut hæc quidem loca appellantur & 8. milliar. numerantur, tranſeunt: atque hinc demum 1. & dimid. mill. Ortenburgum perveniunt.

V. PATAVIUM; Baſſaw, 2. mill. Ortenburgo. In hac Urbe Epiſcopali templum primarium eſt S. Stephani, atque in proximo ſedes Epiſcopalis & in ea theſaurus Bibliothecæ: Nobile item Virginum ſacratarum Cœnobium Nidernburg: Collegium Jeſuitarum: Domus ſuperior ſive Arx munitiſſima S. Georgii in monte, ſpectanda.

Vic. Hafnerzell. 2. mill. Epiſcop. Patavienſis.

Vic. Engerszell vel Engelhartszell 1. mill. Archiduc. Auſtriacorum hic portorium & exactio eſt vinaria.

Pag. Schlegel. 2. mill. Hinc per montana, vulgò Schlegelleuten dicta, ad

Vic. Aſchaw vel Aſchach 3. mill.

Vicus eſt pulcherrimus ad ripam Danubii cum Arce & Portorio.

Vic. & Arx Ottensheim, 2. mill. terreſtri itinere : navali a. 3. Jeſuitarum Linzenſium.

V. LINTZIUM, 1 mill. Caput Auſtriæ ſuperioris, in qua Templum parochiale, Collegium Jeſuitarum: Cœnobium Capuccinorum: Arx Imperatoria & domus Ordinum Auſtriacorum, &c. inprimis viſu digna ſunt. Cui nihil eſt quod Patavii conficiat negotii, is à ſupra dicto vico Pfarrkurchen ſtatim pergit ad pag. Katpheim 2. mill. Urb. Scherding. 4.

Vic. Fewrbach 4. V. Efferding 3. & Linzium 3. mill.

Alii Monachio & Landeshuto Linzium hoc itinere ſequenti petunt.

Ur. Monachio.

Ur. Fruxino, Freyſing. 5. milliar. parva.

Ur. Mosburgo. 2.

Ur. Landeshuto 2.

P. Werth.

P. Werth. 2.

P. Stadl. 4. E cujus regione Urbs eſt Bavarica LANDAW, ad Iſaram.

Urbs & Cœnob. Oſterhofen. 4. mill.

Vic. Pleinling. vel Plainting. 1.

Ur. Vilshofen. juxta ripam Danubii.

Cœnobium Furſtenzell. 2. celeberrimum Cœnobium Ordinis S. Bernhardi cum diverſorio in ipſa ſylva ſtructum.

V. Scherding. 2. mill. Bavarici Imperii unà cum Arce munita ad ripam Oeni, ipſa quoque urbs vallis & propugnaculis conſtructa.

P. Taufkurchen. 1.

S. Wilibald. 2. milliar. Templum eſt cum diverſorio ſolitario, à quo non procul limes eſt & terminus Bavariæ.

Arx & Vic. Peurbach 1. in Auſtraſia ſuperiore.

Vic. Waizenkurchen. 1.

V. Efferding. 2. Arcem habet in ipſo Oppido. extra a. Oppidum Arx eſt Schaumburg in monte. In Templo Parochiali Cochlea eſt lapidea miro ingenio artificioque fabrefacta.

V. LINZIUM de quo ſupra. 3. mill.

Iter quod terrâ & flumine Viennam uſque ſuſcipitur, infra in Itinere Ulmenſi deſcriptum invenire licet.

ITER XI.

Auguſtâ Wirtzburgum

V. Auguſta.
P. Oberhauſen. jactu pilæ ſclopi.
P. Gerſthofen. 1. mill.
P. Langwaid. 1. mill.
P. Weſtendorf. 1.
P. Merdingen. 2.
Urbs DONAWERDA. 1. In hac Imperiali quondam urbe, nunc autem

tem Electoris Bavarici, inprimis viſendum Monaſterium S. Crucis: templum item primarium D. Virginis: Curia & Domus Fuggerorum.

Arx Harburgum. 1. mill. quæ unà cum vico propinquo, Comitis eſt Oetingenſis.

V. NORLINGA 2. mill.

V. DUNCKELSPHULA 3. mill. vel 5. hor. Alius Donawerda huc uſque 7. mill. numerat. Urbs eſt Imperialis; in qua ſpectari poterunt Templum primarium & Parochiale S. Georgii: Carmelitarum item & Capuccinorum Cœnobia.

P. Larrieden 1.

P. Mosbach ½ mill.

P. Superior & inferior Eſtha. 2. mill. hic locus vulgò in Itinerariis, etiam in Tab. Chorographicis Jeſta vocatur.

Urbs ROTENBURGUM ad Tubarum 1. mill. In hac urbe viſu digna ſunt, Templum Parochiale S. Jacobi, Aula Equitum S. Joannis: Domus

Teutonica: Curia & Fons S. Georgii pulcherrimus.

P. & Arx Dieppach ½. Hinc per pagos Bockenfeld & Gebſatl.

V. AIB vel AAB. Wurzburg. Epiſcop. 2 n ill.

Urbs OCHSENFURT. 2. Epiſcopalis Wurtzburgica Frãconiæ, ſtructa ad Mœni ripam, ubi pons eſt lapideus elegans, quo Mœnus jungitur.

Urbs HERBIPOLIS vulgò WURTSBURG. 3. mill. Caput regionis, in qua ſpectatu digna ſunt, Templum primarium & Epiſcopale. Item, Novum Monaſterium ſeu Collegiale Templum acceſſorium: Item Templum Collegiale S. Burckhardi, Cœnobium S. Jacobi, Carmelitarum & diſtincta alia. Templum & Collegium Jeſuitarum, Academiæ Collegium. Domus Equitum Hieroſolymitanorum, Noſcomium civium: atque extra urbem elegantiſſima muniтiſſimaque arx Epiſcopalis.

im

de

Or-
cu-
us

ta
u-

ll.
n-
n,

A.

o-
is

ic

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

Te
pul

go

co

pa
ct
de

W
gi
T
Ite
leg
T
C
&
le
leg
ly
at
ni

ITER XII.

Auguſta Noribergam, Lipſiam & Wittebergam.

Urbs DONAWERDA 6. mill. de qua in itinere præced.

Cœnob. Keysheym. 1. mill. Ordinis Ciſtertienſis celeberrimum, cujus Abbas inter Ordines ſeu Status S. Rom. Imperii refertur.

Urbs MONHEIM 1. mill. ſtructa ad Hanecampum, Palatinatus Neuburgenſis, in qua acus fiunt.

Urbs PAPENHEIMIUM. 1. mill. etiam juxta Hanecampum & Almannum, vulgo Altmula, fluvium ſitum, Comitum Papenheimenſium.

Urbs WEISSENBURGUM. 2. mill.

Vicus & arx Ellingen ½ ſedes Domini Commendatoris Provincialis Balliatus Franconiæ.

Vic. Pleinfeld ad Rednizium ½ Epiſcopi Eyſtattenſis.
Pag. Gemunda, vulgò Gminn. 1.
P. Ritterſpach. 1. mill.
Ur. SWABACH 1½. vel 1. magn. mill.
P. Eybach: territorii Noribergenſis.
Urbs NORIBERGA. Quidam Auguſtâ proficiſcuntur per vicum Pettmeſs. 3. mill. qui ad Judicium urbis RAINÆ Bavaricæ pertinet nationale ſeu provinciale.
Urbs NEUBURGUM. 3. Caput hujus Principatus: ubi inprimis ſpectatu digna ſunt Arx & Collegium Jeſuitarum. Quidam à Pettmeſs. 4. milliaria ponunt. Sedes hoc tempore eſt Principis Philippi Wilhelmi Palatini Rheni.
V. MICHSTAT. 3. mill. In hac, quæ caput eſt hujus Epiſcopatus, viſenda ſeſe offerunt, Templum Epiſcopale, parochiale & alia Templa: Cœnobium S. Waldburgæ & alia:
Col-

Collegium Jeſuitarum: Aula Epiſcopi: Cancellaria principalis, Curia: pons lapideus, quo Altmila jungitur: & extra Urbem Arx & ſedes Epiſcopalis, mons S. Wilibaldi, ſitus in excelſa rupe.

P. Bachtal, 2. mill.

Urbs HEIDECK. 2 mill. non procul à Rednizio flumine, & Pleinfeld in Nordgoia, opid. Palatinatus Neoburgici. vid. Iter 117. & ibid.

Hiltpoltſtein.

Ur. Roth. 2. mill. opidum Marchionatus Onoldſpacenſis, cum Arce, præfectura & aſylo.

P. Hembach 1. mill.

P. Eybach 2. mill. de quo ſuprà.

Urbs NORIBERGA. 1. Quidam habent 5. mill. à Roth. hucuſque.

P. Tennenlohe. 2. Nortbergenſium.

V. ERLANG. mill. uno parvo Marchionatus Culmbacenſis.

Vic. & Arx Bayersdorf itid. Marchionis Culmbacenſis.

V. FORCHEMIVM. 1. milliare Caſtrum Bambergenſe probè munitum: in quo ſpectabis Templum Collegiale S. Martini & Armamentarium.

P. HIRSCHEID. vel HIRSHEID. & à quodam Herſchheit dictus, ad Rednizium 2. mill.

Ur. BAMBERGA. 2. caput Epiſcopatus hujus, in ea ſpectatu digna ſunt, Templum cathedrale S. Petri: Templum colleg. S. Stephani, S. Jacobi, S. Gangulphi, Collegium Jeſuitarum cum Templo: Cœnobium pulcherrimum Ordinis S. Benedicti in colle ſtructum: Sedes Principis: Ædes Cuſtodis domus & alia quædam ædificia. Inſtituta etiam hic eſt non ita pridem Academia.

P. Radelsdorf, ſeu Rittelsdorf. 2. m

P. Kaltenbrunn, vel Kaldenbruno 2. mill.

Ur. COBVRGVM. 2. mill. caput regiunculæ Coburgenſis, Principum Saxonicorum Altenburgenſium: in

qua

qua viſu digna occurrunt: Templum primarium S. Mauritii, Collegium illuſtre ſive Gymnaſium Caſimirianum: Schola oppidana: Sedes Principis: Arx in ipſa urbe ſita, nominata Ehrenburg: Curia: Arx montis ſive Caſtellum.

V. NEUSTATTLIN. 2. mill. ad ripam fluvioli Crempe, ante ſilvam Thuringicam, ſpectans ad Præfecturam Coburgenſem.

P. Judenbach, milliari magno.

V. GRAVENTHAL. 2. vel 3. mill. ad amnem Zepten, in fine ſilvæ Thuringicæ, eſtque Saxon. Altenburgenſium.

V. SALFELD. 2. mill. Quidam 1. tantum habent, in ripa Salæ, unde & nomen habet. Eſt itid. Principum Altenburgenſium, ubi Collegiale Templum ſpectatu dignum eſt.

Vic. & Arx RUDELSTAT, vel RUDOLFSTAT, 1. mill. itidem ad Salam ſita. in qua ſedes eſt Comitum Swarzburgenſium,

Urb. KALA. 2. mill. Altenburg. Saxon.

Urbs JENA. 1½ vel 2. mill. Saxon. Winmarienſis. Academia verò hujus loci ab utriſque, Winmarienſib. nempe & Altenburgenſibus Principibus, ſumptibus communibus conſervatur: in qua viſu digna occurrunt Collegia, Bibliotheca, Templum parochiale & Arx illuſtris.

Urbs & Arx Dornburg. 1. mill. Saxo. Altenburgenſis.

Urbs NAUMBURGUM 2. mill. Epiſcopalis, ſed hodie Principi Saxoniæ Electori ſubjecta, in ripa Salæ. Hic ſpectatu digna ſunt, Templum Epiſcopale, Parochiale & S. Mauritii: atque extra urbem Cœnobium Portenſe ſive Pfortenſe, in quo eſt Gymnaſium Illuſtre.

Urbs WEISSENFELS. 2. mill. Electoralis. Hic ante bellum proximum Germanicum ſpectatu digna fuerunt, Cœnobium, templum parochiale & Arx.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE II."
NAPOLI

3
us
is:
l-
g-
s.
m.
n,
a-
o-
n-
o-
is
n-
i-
is
es
i.
l-
g
e

Urbs LUZA. 2. mill. Epiſcopatus Morſeburgenſis, adeoque Electoralis: quamquam opidum cum arce in bello proximo Germanico, ſubjectis ignibus exuſta eſt. Anno 1632. 6/16. Novembr. hoc in loco commiſſum fuit prælium illud maximè cruentum, in quo Rex Suecorum occiſus eſt.

Urbs RAENSTATT. Elector. Saxonici.

Urbs LIPSIA. 1. mill. Vulgo Norimbergâ Lipſiam 36. mill. numerantur.

Noribergâ Lipſiam perveniri poteſt hoc ſequenti itinere, ſcilicet:

Vic. Heroldsberg. 3. mill. Cruſius 2. tantum notat. Appellatur à nonnullis Herlſperg, à quo non ita pridem D. Joann. Philippus Geuderus denominatus eſt, ad cujus Majores an. 1391. pervenit.

Urb. GREVENBERG. 1½ vel 2. mill. Reipubl. Noribergenſis.

Urbs POTTENSTAIN. 3. Numerantur ab aliis ab Heroldsberg

uſque

Urbs CURIA, vulgò HOF, 2. mill. Itidem Marchion. Culmbacenſis ubi arx eſt admodum munita.

Urbs PLAVEN, 3, vel 3½ mill. in Voitlandia eſtque Electoris Saxonis. Hic ante bellum proximum atque incendium urbis viſu dignum fuit; templum parochiale S. Joannis: Dominicanorum cœnobium, arx & curia.

Vic. Newenmarckt 2. mill. Schonbergicus.

Urbs Cignea vulgò Zwickaw, 2. mill. Sunt in hac urbe Templa nonnulla; Schola, Arx Electoralis Saxonica, dicta Oſterſtain: Armamentarium: cella vinaria ſenatoria: Balnea ex ſolido lapide facta ad Muldam: moledina, &c.

Uic. Meran, 2½ mill. Dominorum à Schonburg.

Urbs ALTENBURG, 2 Vulgò Cygnea huc uſque per pagũ Gesnitz 4. mill. Hoc tempore ſubjecta eſt imperio Dn. Friderici Wilhelmi Saxoniæ

xoniæ Ducis: atque ſpectatu digna ſunt Arx illuſtris in excelſo ſita, cum adjunctis aliis: præcipuè verò Templum Collegiale S. Georgii atque in ipſa urbe Templum parochiale.

Urbs BORN. $2\frac{1}{2}$ vel 3. mill. ad flumen Pleiſſam, Electoris Saxonici.

Urbs LIPSIA. $2\frac{1}{2}$ vel 2. Summa 5. mill. Altenburgo huc uſque. Atque mediâ inter Lipſiam & Bornam viâ eſt oppidulum, Rote, ſitum ad Pleiſſam.

Nonnulli ex Curia dicta, viam capiunt, ad Schlez, vel Schleiz, oppidulum & Arcem Voitlandiæ, D. Ruthenis ſubjectam. Hinc pergunt ad GERAM. civitatem w arcem: atque inde porro Zwenkw & Leipzig.

Vel:

Noribergâ proficiſcuntur

Urb. LAUFFEN. 3 mill Norimbergenſis territorii.

V. Schneittenbach. 1 mill, in Palatinatu

tinatu ſuperiore, qui ad Ambergenſem urbem refertur.

Vic. Blech vel Plech 2. mill. itid. Palatinatus ſuperioris.

Urb. AVERBACH. 2. Quidam Lauffen huc uſque 4. milliar. magna numerant. Palatinatus ſuperioris & territorii Ambergenſis.

Vic. Dombach. vel Dumpach 2. mill.

Ur. NEUSTATLL. 1½.

Ur. KEMMAT. vel KEMNAT ¾ Oppidulum Palatinatus ſuperioris.

Pag. Bollenreut 2½.

Vic. vel Urb. RABIZ vel RADUWIZ. mill. EGRANÆ Juriſdictionis.

Urbs EGRA. 3. mill. parvis. Regia Bohemica Civitas. Hic præcipuè viſu digna ſunt, Templum primarium S. Nicolai, à quo non procul abeſt domus Teutonica: domus item ordinis Hoſpitalariorum: cœnobia nonnulla, Arx, Curia & ædificia alia Hinc

P. Schon-

P. Schomberg. 1. mill. Electoris Saxoniæ, licet in Voitlandia ſitus. Intra hunc & Egram tranſitus eſt per celebres illas Acidulas Egranas.

Urbs ADORF, 2. mill. Electoris Saxonici.

Urbs OLSNIZ 1. mill. condita in ripa Eliſtri.

Urbs PLAVEN, 1. mil. de ea ſupra.

P. Langenwezendorf. 3.

P. Veitsberg, 1.

Urbs GERA, 1. mill. Voitlandiæ ad Eliſtrum, Subjectis Ruthenis Dynaſtis, qui hic Gymnaſium celebre conſtituerunt. Ante bellum proximũ Germanicum viſu digna hic fuerunt Templum Parochiale, cum arce & in ea Ædes ſacra.

Urbs ZEIZ, 2. mill. Epiſcopalis, ſed hoc tempore Electori Saxoniæ ſubdita, etiam juxta Eliſtrum ſita: ubi Templum primarium, Præpoſitura, Faanciſcanorum & Virginum

Sacra-

Sacratarum ad S. Michaelem, Arx itidem ſpectanda.

Urbs PEGAW, 2. mill. Electoralis ad Eliſtri fluenta.

Urbs ZWENKAW, opidum parvum Electorale ad Pleiſſum amnem.

Urbs LIPSIA, 2. mill. In hac celeberrima Misniæ urbe ad Eliſtrum & Pleiſſam ſita, inprimis viſu digna ſūt: duo templa ampliſſima, unum ad D. Nicolai, alterum D. Thomæ nuncupatum: ſex item diſtincta Univerſitatis Collegia, præſertim Paulinum, cum illuſtri ejuſdem templo: duarum oppidinarum Scholarum ſubſtructiones: Arx ſeu caſtrum Pleiſſenburg; Ærarium ſive fiſcus Principis: Burſa ſive domus Mercatorum: Curia: Cella vinaria Senatus: Libripendium Prytaneum: cella Arcis: calcceariorum & pellionum domus: Aula Aurbachiana: Granarium: Hippocomium: domus inſtitoria, &c.

P. Prozke, $1\frac{1}{2}$

P. Lindenaw, $1\frac{1}{2}$

Urb

Ur. THEBÆ, vulgò DIEBEN. 3. mill. Oppidulum Elector. Saxonicum, ad Muldæ ripam.

Dimidio abhinc pagus eſt: poſteà ſilva illa patet ampliſſima, vulgò appellata, die Diebiſche Heyde, per quam 2. milliar. via eſt. Hinc porrò dimidio milliari ad

KEMPENGAM. 3. mill. à DIEBEN ſeu Thebis ſitam, itid. Electorale oppidum.

Urbs WITTEBERGA. 1. mill. In hac urbe, quæ caput eſt Electoratus Saxoniæ ſpectatu digna ſunt, Templum parochiale, Cœnobium Auguſtinianorum, Academiæ Collegia, Arx inque ea Templum pulcherrimum & Curia.

ITER XIII.

Auguſta Goſlariam & BRVNSVICVM.

Urbs COBURGUM. Inſpice iter Augu-

Auguſta Noribergam, atque inde Coburgum, quod præceſſit. Hinc porrò venitur ad Urbem EISFELD, 2 mill. Princip. Coburgenſis.

Ur. SCHLEUSINGEN, 2 mill. in Princ. Comitatu Hennebergico, ſubjecta cum Arce domui Electorali univerſæ, ubi Templum, & Schola, viſu digna ſunt.

Maresfeld, 1 mill. in Comitatu Henneberg; forſitan vicus eſt.

Urbs SVLA, SVHL, 2, ut habet Hodœporicum quoddam. Aliud verò duo tantùm habet Schleuſingâ, huc uſque. Eſt verò ſitum hoc opidum in Comitatu Hennebergico, proximè ante Silvam Thuringicam.

Hochlinden, 2 mill. Qualis verò locus ſit, & cujus imperium agnoſcat, in illo Itinerario non exprimitur.

Urbs GOTHA, 1½ mill.

Quidam Coburgo Eisfeld, Ilmenaw, Arnſtatt, & Gothâ proficiſcuntur. Eſt verò GOTHA, urbs Erneſti

Ducis Saxoniæ, familiæ Princip. Vinmarienſis, cujus hic ſedes eſt Aulica: quique loco vaſtatæ & everſæ arcis GRIMMENSTEIN, aliam nomine Fridenſtain extruendam curavit.

Urbs SALTZA, vulgò LANGENSALZA, 2 mill. magn. ad Vnſtrutam fluvium, ſubjecta, unà cum Præfectura, Electori Saxonico. Hic ſpectabis Templum primarium cum Arce.

Urbs THOMSPRVK, 1 mill. Refertur ad Præfecturam Salzenſem Electoralem.

Hinc per Schlotheim, ad Cœnob. VOLKERODA, 2 mill. Fuit olim Cœnobium nobile Ordinis Ciſtertienſis in Thuringia; nunc verò Princip. Saxoniæ ad Eyſenachum pertinens.

P. Solſtatt, 2 mill.

P. Blaicheroda.

P. Rhumſpringk, 3. Hoc loco fons atque origo eſt Rhumæ fluminis.

Urbs NORTHEIM, 3. ad Rhumam

modò

modò dictam ſita, appellata à nonnullis Rheina: DucisBrunſvicenſis: in qua Templũ Collegiale videri poteſt.

Vic. Rottenkurch, 3½ mill. Quidam oppidum hunc locum nominant, fuitque olim prædium quoddam, ſitum in plano & aperto camlo, infra celſiſſimam Arcem Grubenhagen, hoc tempore maximam partem collapſum, itidem Ducis Brunſvicenſis.

Quidam Volkerodâ weissrodam, 1½ mill. Rhamſpringk, 2. & Grubenhagen vel Rotenkurch perveniunt.

Urbs Oſteroda, 2 mill. Brunſvicenſis Ducatus, in ſaltu Hertico (auf dem Harz,) ibi templum S. Ægidii.

Pag. ſeu Vic. Gyttelde vel Gittelt, 1 mill. magno.

Vic. wildemann, 2½ mill. Quidam Oſteroda huc uſque numerant 3 mill.

Urbs GOSLARIA, 1½ mill. majus In hac Imperiali civitate, ad amnem Goſam ſita, ſpectatu digna ſunt diſtincta templa, domus Imperatoria,

toria, & præcipuè extra Civitatem celebres illæ fodinæ metallicæ, in monte Rammelsberg, vulgò dictæ.

Arx Vinenborg, vel Wineburg, 1½ mill. quondam Hildensheimenſis Epiſcopatus, nunc Ducatus Brunſvicenſis.

Pag. Geveringe, 3 mill.

Vic. Bleckenſtede, 1 mill.

Urbs BRUNSUICUM, 2½ mill. de qua paulò poſt. Numerantur vulgò ſex tantum milliaria Goslariâ huc uſque.

ITER XIV.

Auguſtâ Erdfurtum, Halberſtattum, atque inde Brunſvicum,

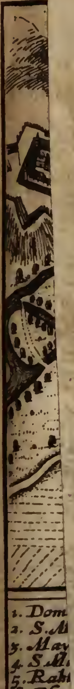
Urbs COBVRGUM, de qua ſuprà Itin. XII.

P. Engenſtein (aliàs Engelſtein), 3 mill.

Hinc per Newdorf.

P. Zur Frawen auffdem Wald, 2.

Alii

ur-
, 2

atu
Sa-
iſs.

Nu-
ùm
im,
iæc
qui
Cœ-
eo
im,

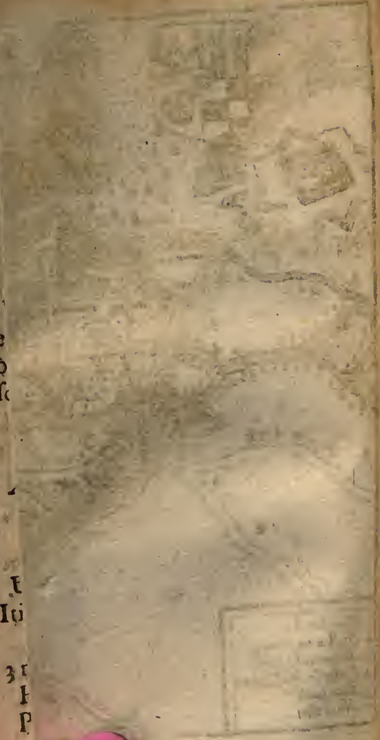
ill.
oco
iam
iam
hu-
em-
tri,
Aca-
niæ-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

12
tor
cel
mc

1
ſis
ſvi

de
gò
uſ

I
Iu

3
P

Alii ponunt ad Urb. Eisfeld Coburgo, 3. atque hinc ad Frawenwald, 2 mill.

Ur. ILMENAW, 2. in Comitatu Hennebergenſi, ſubdita Imperio Saxonico, ibi Fodinæ ſunt locupletiſs. Æris Cyprii.

Urbs ARNSTATT, 2 mill. Numerat quidam (ſed malè) 6 tantùm mill. Coburgo huc uſque, nimirum, 2, Ilmenaw; & 4, Arnſtatt. Paret hæc urbs Comitibus Arnſtattenſibus, qui ſedem hic habent. In ea viſenda, Cœnobium Virginum ſacr. atque in eo Monumenta ſepulcralia Comitum, unà cum Arce.

P. Waltersleben, 1 mill. magn.

Urbs ERFFVRTVM, 1 mill. Hulſius Arnſtatto huc uſque, loco quodam notat 4, alio tamen etiam tantùm 2. & vere plura non ſunt, quam duo. In celeberrima hac totius Thuringię urbe ſpectatu digna ſunt, Templum Summum: Cœnobium S. Petri, & multa templa alia: Collegia Aca-

demiæ; Collegium Ieſuitarum, Aula Electoralis Moguntiacenſis, Curia, Arx ſeu Caſtrum Cyriacusburg.

Vic. vel Ur. Rinkleben, 2. Princip. winmarienſis cum Præfectura.

Cœnob. Gellingen, 2 mill. Præpoſitura.

Vic. Berga, 1 & dimid. mill.

Urbs STOLBERG, 2. ſita in Hertico ſaltu (auf dem Harz). Hic ſpectari poterit præter templum, inprimis Arx, quæ ſedes eſt Comitum Stolbergenſium.

Vic. Guntersberg, 1 mill.

Gernroda vel Geringroda, 2. vbi Cœnobium Virginum ſecularium liberarum, cujus Advocati ſunt Principes Anhaltini.

QVEDLENBVRG, 1 mill. Hic viſu dignum eſt Principale Collegiatum Templum, cui etiam Urbs ipſa ſubdita eſt.

Urb. HALBERSTATT, 2. Inter hanc eſt Langenſtein, Præfectura Halberſtadienſis. In hac Epiſcopali Urbe,

Urbe, viſu digna ſunt Templum Epiſcopale primarium, quatuor inde templa alia Collegialia, & Curia.

Hinc Wolferbitum & Brunſwicum pervenitur: quæ via in Itinere ſequenti notatur.

ITER XV.

Auguſtâ LUBECAM.

Urbs ERFFORDIA. ad quam via ſuprà notata eſt.

Ur. HALBERSTATT. vide Iter præcedens.

Vel:

Venitur Erdfurto

Urb. WEISSENSEE, 3 mill. quidam 5 numerat, Thuringiæ, Templa habens duo & Arcem, hodie Princip. Elector. Saxoniæ.

Urbs KINDELBRUCK. Eſt hæc quoque Electoris Saxonis.

Arx Sachſenburg, 1 mill. ad Unſtrutam, Elector. Sax.

Urbs SANGERHAVSEN, 3. Hulſius per Vic. Groſs Simmeren huc uſque, 6 ponit milliar. Habet hæc Urbs Electoralis Saxonica Arcem, Præfecturam, & Templum celeberrimum.

Arx & Urbs MANSFELDT, 2. Hulſius 4 notat mill. ad Wipperam flumen: eſtque hic ſedes Comitum à Mansfeld.

Urb. ERMSLEBEN, 2½ mill. ad fluvium Selke, in Principatu Aſcanienſi, 3 milliar. ab Eislebia.

Ur. QVEDLENBVRG, 2. de eo in Itinere præcedenti.

Ur. HALBERSTATT, 2. De eo præced. Itinere.

Arx Schwanebeck vel Schwanbeck, 2 mill. in Epiſcopatu Halberſtadienſi. ſubjecta Dominis de Haym.

Sclanſtatt, 1 mill. magno. Præfectura eſt illuſtr. Halberſtadienſis.

Urbs. SCHEPPENSTADT, 1 m. magno. Princip. Brunſvicenſis.

Brakel, 1½ mill.

Bot-

Botmar, ½ mill.

Urbs WOLFENBUTEL, 1 mill. Summa, 7 milliar. Halberſtadio huc uſque. Sin verò Halberſtadio Heſſemum (arx hæc eſt celeberrima Brunſvigenſis Principis, cum horto amœniſſimo, à quo non procul abeſt vicus apertus, quem alii oppidum vocant) proficiſcaris, ſex tantùm milliaria numerabuntur, tria nimirum ad Heſſem modo dictum, & 3, wolfenbutel. Eſt hic ſedes & Aula Principis Auguſti Brunſwicenſis & Luneburgenſis: eſtque hic ſpectatu dignum, templum pulcherrimum, inprimis autem Caſtrum munitiſſimum; quod propriè wolfenbutel, urbs verò ipſa Heinricopolis (vulgò HEINRICHSTATT) nuncupatur.

Urbs BRUNSCHWIG, 1 mill. magn. aliis 1 ½ mill. Eſt hæc Urbs caput quidem Principatus ſeu Ducatus Brunſvicenſis: ſed privilegia habet ſingularia & ampliſſima, numerata inter Civitates Hanſeaticas, ſtructa

cta ad ripam Occaræ fluminis : in qua ſpectatu digna ſunt, Templum primarium, una cum aliis Ædibus ſacris; quarum 8, ſunt tres Scholæ Latinæ, 5 Curia, in quinque urbis regionibus : armamentaria : tormentum illud ſive machina fulminatrix maxima, cujus ſimilis nulla alia in Germania invenitur, dicta, pigra puella (vulgò Die faule Metze vel Metke) Officina Pharmaceutica, Senatoria, optimè conſtituta, omnibuſque rebus ſufficientiſſimè inſtructa : granaria publica, atque id genus alia.

Urbs GIFFHORN, 4, vel 3 & dimid. mill. condita cum Arce Luneburgenſi pulcherrima ad Alleram fluvium.

P. KNESEBEKE, 3 ½ mill. Quidam duo tantùm habet mill.

BOBENDYCK, 2 & dimid. mill.

Urbs ULTZEN, 2, ad Viperam fluviolum, Ducatus Luneburgenſis.

Cœnob. Ebbeckesdorf, vulgò, Ebedorp, 1 & dimid. mill.

BANSTEDE, 1 & dimid. mill.

Urbs LVNEBVRGVM, 2 mill. Vulgò Brunswigâ per campum Luneburgenſem & pagum Auſſnig, media fermè inter Brunſwigam & Luneburgum via ſitum, 16 milliaria huc uſque numerantur. Caput hæc eſt Ducatus Luneburgenſis: in qua viſu digna ſunt, Templum S. Ioannis: S. Michaelis: S. Lamperti: S. Nicolai: templ. divæ Virginis, & S. Spiritus: quæ Scholæ Latinæ, ad S. Michaelem & S. Ioannem; Curia: mons calcarius atque in eo Arx munitiſſima: Officinæ coquendi ſalis.

WITTEBERGA inferior, 3 mill. inter Hamburgum, & Lauenburgum ad Albim: refertur inter pagos Ducatus Luneburgenſis, atque ſic locus alius & diverſus à duab. illis civitatib. Witteberg, in Saxonia ſuperiori, & Ducatu Megapolitano.

P. Lynow, 2 mill.

P. STVPPENDORF, 1 & dimid. mill. magn.

Urbs LVBECKA, 3 mill. In hac Imperiali Urbe, quæ caput eſt fœderis Hanſeatici, viſu digna ſunt, Templum primarium ſive Epiſcopale, atque id genus alia templa pulcherrima: Xenodochium item locupletiſſimum, & quædam alia ædificia Deo rebuſque divinis conſęcrata: Curia; Armamentarium: Cella vinaria: Turris: Aquæductus, &c.

ITER XVI.

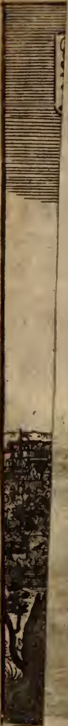
Auguſtâ Magdeburgum.

Urbs RUDELSTATT, Turingiæ: ad quam Iter perducens, ſuprà deſcriptum eſt titulo XII.

P. Teichel, 1 ¼ vel 1 ½ mill.

Urbs BLANCKENHAIN, vel, Planckenhaine, 1 ½ mill. VVinmarienſis, 4 mill. Erfurto diſſita.

Ur. VVINMARIA, 1 ¼ mill. Caput Principatus VVinmarienſis, in qua viſenda ſeſe offerunt, Templum pri-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

marium S. Petri & S. Pauli: Arx Principalis, ſedes & Aula Saxonica, & hoc quidem tempore, Principis VVilhelmi.

Ur. BUTTELSTATT, 1 $\frac{1}{2}$ mill. Etiam Ducatus Vinmarienſis.

BEICHLINGEN, 2 $\frac{1}{4}$, vel oppidum eſt, vel Vicus, àquo non longè abeſt Arx Beichlingen, à qua univerſus Comitatus denominationem accepit, hodieque DD. Wertherorum imperium agnoſcit.

P. Schonwerda ad Unſtrutum, 2 mill.

P. Oſterhauſen, ad Ranam fluviolum, 2 mill.

Ur. EISLEBEN, 1. de qua infrà.

Arx Polleben, quò nonnulli, $\frac{3}{4}$, alii 1 $\frac{1}{4}$, mill. numerant. In Comitatu Mansfeldenſi; ſed oppignerata Nobil. à Schulenburg.

Urbs GERBSTETT, $\frac{3}{4}$ mill. alius habet 1 mill. etiam Comitatus Mansfeldenſis, habet Præfect. Cœ-

nob. ſed Nobilib. à Plato oppigneratam.

Hinc per Mocheriz vel Mockeriz ad

Urb. BERNBVRG, 2 mill. Sedes hic eſt Aulica in Arce Domini Chriſtiani Anhaltini.

Arx Mulingen, 2, vel 2 & dimid. mill. Comitum à Barby & Mulinger.

Urb. SALZ, vel SALTZA, 1. Archiepiſcopatus Magdeburgenſis, vulgò Salza magna vocata.

Urb. MAGDEBVRGVM, 2 m.

Vel:

Itinere ſuprà deſcripto, Erffurdum, at que inde peti poſſunt

Vic. Magnus Someren vel Sommeringen ad Vnſtrutam, Reipubl. Erdfurtenſis, 2 & dimid. vel 3, mill.

Arx Heldrungen, $2\frac{3}{4}$. Eſt hodierno tempore locus hic, à quo Dn. Comites Mansfeldenſes denominantur, cum conjuncto territorio, in ſequeſtratione Dn. Electoris Saxonici.

Urb.

Urb. SANGERHAVSEN, 2¼ m.

Urb. & Arx MANSFELD 2 mill. de quo utroque loco in Itinere præcedenti.

P. Schierſtet, propè Ploczke, 3 mill. Eſt dictus pagus Ploczke, Plozigk, vel Plozkei, cum conjuncto Comitatu, Anhaltini Principis: ubi Auguſtus Anhaltinus anno 1650 ſedem habuit.

Urb. STASSFVRT, 2 & dimid. mill. Archiepiſcopatui Magdeburgenſi ſubjecta, nobilitata maximè Coctura Salis.

Urb. MAGDEBVRGVM, 3 mill. In hac Archiepiſcopali & Hanſeatica Civitate, adhuc hodieque viſu dignum eſt Templum Archiepiſcopale.

ITER XVII.

Auguſtâ, Ingolſtadium Ambergam, Egram, Miſſenam, & Francofurtum ad Oderam.

Urbs SCHROBENHAVSEN, 5 mill. de qua ſuprà N. 6.

Cœnob.

Cœnob. & Vic. Hohenwart, in Bavaria, 1 mill.

Vic. Reicherzhofen, ad fluviolum Param, etiam in Bavaria, 1.

Urbs INGOLSTAT, 1½, vel 2, m. In hac Electorali Bavarica urbe munitiſſima, in ripa Danubii condita, inprimis viſu digna ſunt, Templum primarium, atque in eo B. Virginis imago, ex puro puto auro conflata: Collegia Academiæ, & Jeſuitarum: Cœnobium Auguſtinianorum, Bibliotheca, Arx, Armamentarium, Curia, &c.

Vic. Kôsching, 1 mill. Ab hoc proximus ſaltus denominationem habet.

Cœn. Schamhaubt, 2 mill. parva.

Urb. DIETFVRT, 2 mill. ad Electorat. Bavaricum pertinet; ſita ad Altmulam & Laberam, juxta Palatinatum ſuperiorem, ſed adhuc in Bavaria.

Braitneck, 1 mill.

Ur. VELBURG, 2. in nova, vel ut

alii

alii vocant, in neoterico Palatinatu, relata ad Neuburgenſem Principatum.

Cœnob. Caſtell, 2 mill. parva. Cœnobium celeberrimum Palatinatus ſuperioris, in quo fortiſſimus ille Seyfridus Schweppermannus ſepultus eſt. Hodie poſſidenr illud Jeſuitæ.

Urbs AMBERGA, 2 mill. parva. Caput Palatinatus ſuperioris, ad Vilſam amnem, hodie Electori Bavarico ſubjecta: ubi, præter templa egregia, inprimis viſu digna eſt, Arx probè munita cum adjunctis aliis.

Freidenburg, 2, mill.

Urbs WEIDA, 3 mill. Urbs mediocris & probè munita, Palatinatus ſuperioris, ad Nabum flumen, olim utrique Palatino, Heidelbergenſi, & Neuburgico communis, nunc verò, bello hocce, Palatini Neoburgici ſola.

Urbs NEVSTATL, ante Nabum Silvæ, 1 vel dimid. mill. magn. Paret

ret hodie, unà cum Arce, Domino Wenceslao, Principi & gubernatori domus Lobkowiz.

Vic. Schonfecht, 2 mill.

Vic. Mitterteich, 2.

Cœnob. Waldſaſſen, 1. Cœnobium Ord. Præmonſtratenſis celeberrimum, adhuc in Superiori Palatinatu, ſed in finibus Bohemicis, & ad wonderam fluvium ſitum.

Urbs EGRA, 1 mill. de qua ſuprà, Itin. XII.

Sunt intra Neuſtatel, & waldſaſſen, alia adhuc loca, ad quæ pervenitur, nempe Neuhaus, Turſchenreut vel Durſenreud, quorum poſtremum, oppidum ſcilicet, dicto Cœnobio waldſaſſen paret. Egrâ autem porrò iter eſt verſus

Urb. & Arcem KONIGSPERG, in Bohemia, circuli Elnbogen, 2 m.

Ur. FALKENAW, 1. Bruſchius, 2 ponit mill.

Urb. ELNBOGEN, 1. de qua Arcem quoque habente, circulus ſuprà dictus denominatus eſt.

Urb.

9
ɔs
n
n
e.
d
n
i
s
i
,
,
l

Urb. IOCHIMSTHAL, 2½. Urbs eſt Bohemica, celebris admodum propter fodinas metallorum.

Urbs W I S E N T H A L, 2. Quidam numerat 5, ab Elnbogen huc uſque. Eſt oppidum montanum Miſniæ, ſed in finib. Bohemicis.

Gottsſtatt, 1½ mill. Miſniæ & in Circulo Montanorum Metallicorum.

Urb. SANNABERG, 1½, vel 1¾, mil. Urbs Miſniæ montana Electoralis.

Arx Ravenſtein, propè oppidulum Tſchoppa, ſita 2½, vel ½ mil.

Ur. O E D E R N, 2 vel 2½, mill. Electoralis Miſnica.

Noſſen, 2, vel 2½, mill. ſita in Circulo Miſnico, Præfecturam habens Electoralem Saxonicam.

Vrbs M E I S S E N, 3. Caput hujus Epiſcopat. ſubjecta hodie Elect. Duci Saxonico: in qua ſpectatu digna ſunt, Templũ Epiſcopale: Cœnob. S. Afræ, vel

vel Schola Ducalis: Arx Electoralis, & pons, quo Albis jungitur.

Urbs HAINA, 2 mill. ad Rederam fluviolum, Electoralis.

Urbs vel Vicus Mukenburg, vel Muckenberg, 4 mill. ad Eliſtrum nigrum.

P. Leupſch, 1 mill.

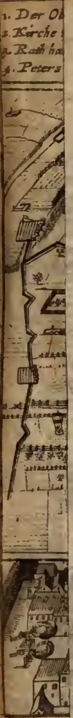
P. Salgaſt, 2. Refertur ad Luſatiam inferiorem.

Ur. COTTBVS vel CORWITZ, 3½, vel 3, mill. ſita ad Sprevum flumen in Luſatia inferiore: ſubjecta Dn. Electori Brandeburgico.

Urbs BEVTZEN, 1½ mill. Itidem Elect. Brandeburgici, in dicta regione & nominatum fluvium Spree: probè munita.

Urbs vel Vic. LVBEROSE, à quibuſdam LVBERAS appellata, 2, vel 2½, mill. etiam inferioris Luſatiæ, & Schulenburgenſibus ſubjecta.

Vic. Mulroſe, à quodam Mulraſe, & ab Olao Ioannis, Mulleras appellatus,

41
uo

ad
3.
ius
2.
id.
n-
n-
e-
m

R-

ll.
ua

ll.
on

r

id.
ie-
at.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

vel

&

U

flu

M

gr

inſ

U

3½

me

D

El

ne

bè

b

2½

S

&

tus, 3 mill. ſtructa juxta lacum, è quo Sluba fluvius promanat.

Urbs FRANCOFVRTUM ad Oderam, 2½ Brandeburgica, vel 3. mill. Germanica, ſicut citatus Olaus notavit. Quidam tantum 1½, alius 2. Helwigius vero quoque 2. & dimid. mill. numerant. In hac civitate Brandeburgenſi ſpectatu digna ſunt, Templa, Parochiale, & S. Nicolai: Collegia Academiæ, Curia, & Cœnobium Carthuſianorum extra Urbem.

Vel:

Ex ſupra dicta urbe ANNABERGA, iter convertitur

Urb. MARIENBERG, 1½ mill. Urbs eſt montana Electoralis, in qua templum eſt elegans & Curia.

Urb. WOLKENSTAIN, 1 mill. Electoralis, cum Arce. A qua non procul abſunt thermæ ſalutiferæ.

Arx Raveniſtein. de qua ſuprà, 1 mill.

Urbs FREYBERGA, 3 & dimid. mill. Quidam alius, 4 & dimid. numerat.

rat. Alius, 3 tantùm à Marienberg, huc uſque. Nam milliaria diverſimodè recenſentur. Vide infrà Iter Egrâ Dreſdam verſus. In hac urbe eſt elegantiſſimum illud ampliſſimumqne templum, in quo Monumenta ſunt ſepulcralia Princip. Electorum Saxoniæ, quod Templum eſt collegiale, ad D. Virginem, dictum; ſicut & alia Templa: Aula Electoralis, Curia, & officina monetaria, &c.

P. Hirſchwald, 2. Quidam perveniunt Langenaviam, ad quam etiam 2 numerant milliaria.

Urbs DRESDA, 2. Summa, 4 magna mill. per viam ſcrupuloſam & lapidoſam, ubi etiam montes duo excelſi intra Freybergam & Hirſchwald ſuperandi. Sunt in hac urbe plurima viſu admodum digna, interque illa, Templa S. Crucis, & S. Sophiæ. Arx Electoralis, in qua ſedes eſt Dn. Electoris Saxoniæ: Armamentarium, Technophylacium, Equile, & id genus alia.

Urb.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

rat.
huc
dè re
Dre
gant
temp
ſepu
xon
ad I
Te
offi

I
niu
2 n
U
gna
pid
celſ
wal
plu
que
phi
eſt I
tari
id g

Urb. RADEBVRG, 2 mill. Ele-
ɔralis, ad flumen Raderam ſita.

Urb. ORTRANT, 2. itidem E-
ctoralis, ad Præfecturam Hainen-
n relata. Rulant, 2 mill. magna.

Urb. SENFTENBERG, 1 & di-
id. mill. in finibus Miſniæ & Lu-
iæ, ſubjecta, unà cum Arce, Dn. E-
ctori Saxoniæ.

P. Salgaſt, 2 mill.

Vic. Vel oppidum FINSTER-
ALD, 2. Luſatiæ inferioris.

Urbs SONNENWALD, 1½ mill.
uidam unum tantùm ponit milliare,
eadem regione, ad Doberam flu-
en, ſubjecta Comiti Solmenſi.

Ur. CALAV, 2 m. Elector. Saxon.
a juxta eundem fluvium, in Luſatia
feriore.

Urbs LVBEN, 2 mill. magna: Eſt
ec quoque ad Sprevum ſita inferio-
s Luſatiæ civitas Electoris Saxo-
æ.

P. Bibersdorf, 1¼, vel uno magno
ll.

P. In

P. In Arena, aufm Sand, vel Sand, in Vandalia, 1 m. Habet quidam, $1\frac{3}{4}$

P. Zur Fehre, $\frac{3}{4}$. Quidam in tribus hiſce locis pauciora numerant milliaria, quoniam in Luſatia inferiore, in Brandeburgenſi Marca, milliaria majora ſunt, quam Germanica communia eſſe dicuntur.

Urbs BESKAW, 1 & dimid. vel $1\frac{1}{4}$ mill. Condita eſt ad Sprevum, 5 milliarib. à Caſtro Brandeburgenſi BEIZEN, vel Peyzę, & 3 à Furſtenwald, diciturque agnoſcere imperium Electrois Brandeburgenſis.

P. Mertendorf, 1 mill.

Vic. Mulraſe, 1.

Urbs FRANCOFURTUM, $2\frac{1}{2}$ mill. de quo ſuprà.

ITER XVIII.

Auguſtâ Dantiſcum.

Urbs DRESDA, ad quam via in præ-

præcedenti itinere monſtrata eſt. Hinc porrò adeunda loca ſequentia,

Urbs vel Arx Pulsniz, 3 mill. magn. in finibus Luſatiæ ſuperioris, quin mò in ipſa Luſatia ſuperiore, ſubdita D D. à Schonberg.

Urb. CAMENTZ, vel ÇAMITZ, 1 & dimid. Una Hexapolis ſuperioris Luſatiæ, ad Eliſtrum nigrum condita.

Urbs HEWERSWERDA, vel HOIERSWERDA, 3 mill. Luſatiæ ſuperioris, Arcem habens & ſubjecta nobil. à PONICKAW,

V. vel. Arx TREIBEL, 2 mill. in Luſatia inferiore, DD. à Promnitz ſubdita.

Urb. FORST, 3 & dimid, mill. Quidam 4 habet. Oppidulum eſt inferioris Luſatiæ ad Neiſſam ſita, DD. à Biberſtein.

Urb. GVBEN, 2, in eadem regione & ad dictum flumen ſita, Dn. Electoris Saxonici.

Ur. CROSSEN, 3 mill. ad Oderam, prope fines ſeu terminos Sileſiæ & Marchiæ Brandeburgenſis, paret cum univerſo Principatu Dn. Electori Brandeburgenſi. Arx hic eſt perelegans, cum Curia & foro ampliſſimo.

Arx Paradis, 3 vel Paradiſus nov.

Urbs STERNBERG, 3 mill. Ab hac regiuncula Sternbergica, imperij Brandeburgici, nomen adepta eſt.

P. Czilenzigk. 1 ½. mill.

Urb. LANDSPERG, 3& dimid. mill. Antequam huc venitur, Oderæ flumen transmittendum eſt, ſtructa eſt ad VVartam flumen, indicta nova Marca Brandeburgica.

Urb. VVOLDENBERG, 2 mill. In eadem regione.

IAGERSPVRG, 2 mill. magn. in Silva conditum, ejuſdem ditionis.

Teupiz, 5. Poloniæ Regi paret.

LANDECK, 5 mill. in Pomerellia.

Urbs

Urbs Bythau, 8. vel 9. milliar. ſita in Caſſubia, longoque tempore Duci Pomeraniæ ſubjecta fuit: quib. omnibus fatis perfunctis, ad Polonum poſtliminio rediit. Hinc 16. vel 18. milliaria numerantur ad

DANTISCUM urbem.

Vel: Auguſtâ

PRAGAM. de quo vide ſupra, Iter, 7.

Urb. & Arx BRANDEIS. 2½. vel 3 mill. juxta Albim, quæ ab ipſa urbe diſtincta, neque procul Bunzelio veteri diſſita. artificio ſingulari conſtructa eſt. Sed oppidum bello ſuperiore proximo admodum vaſtatum eſt.

Urbs IUNGENBUNZEL ad Giſeram, 4 mill.

Urb. VVEISVVASSER, vel BIELA, 1. vel 1½. mill.

Ur. NIEMES, à quibuſdam Niemitſch dicta, & in Bohemia ſita, 3 m. magnis.

Vic. Gabel vel KABLON, 2 mill. parvis, propè fines Luſatiæ ſuperior.

Urbs SITTAV, ZITTAU, 2, vel 2 & dimid. mill. Una ex ſex Urbibus Electoralibus Saxonicis Superioris Luſatiæ: in qua ſpectatu dignum eſt templum Parochiale S. Ioannis, itemque Curia.

Hirſchfeld, 1 mill. notatur à Sculteto appellatione Oppidi, & à quibuſdam vocatur Hirſchfeldaw.

Urb. GORLITZ, 3. Vulgò Pragâ huc uſque 19 milliaria numerantur. Eſt hæc urbs una ex ſex quondam regiis Bohemicis, nunc Saxonicis urbibus Luſatiæ Superioris: in qua præcipuè Templum S. Petri & Curia cum turri inſigni, viſu digna ſunt.

P. Sorau, 1 mill.

P. Primsdorf am Queis, 4.

Urbs SPROTTAVV, 2. Urbs Principatus Glogovienſis ad Boberam & Sprottam flumina, ſita, cum Arce vetuſta.

Urbs GLOGOVIA, cognomine Glogaw major, 5, ubi digna viſu ſunt. Eccleſia baſilica; templum parochiale: Cœ-

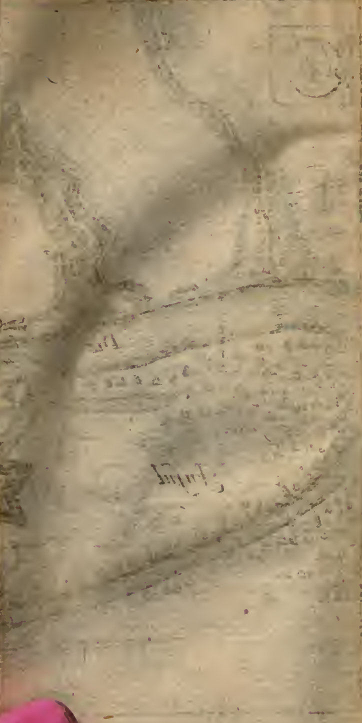
n:
e
u-
e-
nt
m
u-
N,
a-
ia
a,
m
ut
n-
e-
l,
i-
r-
a
i-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

2
E
L
te
q

tc
d.

h
E
gi
b
ci
tu

F
r
A

C
E

le: Cœnobia: Collegium Ieſuitarum: Arx, & Curia.

Ur. FRAVVENSTATT, ve Vuſchova, 1 mill. magn. Quidam numerant 3¼. & 4 mill. Pertinet ad regnum Poloniæ, ſed incolæ Urbis ſunt Germani.

Pag. Storkennaſt, 4 mil. Quidam Glogoviâ huc uſque 7 milliaria numerant.

Urb. COSTYAN vel KOSTEN, 2 & dimid. vel 3 mill. Arcem habet.

Ur. MOSCH, 4 mill. in Polonia magna.

Urb. POSEN, Poſna, Posnania, 4 mill, ſita ad VVartam & Poſnam in dicta Polonia magna, cujus Caput eſt. In ea ſpectatu digna ſunt Templum Epiſcopale: Collegia Academiæ & Jeſuitarum: Dominicanorum, Bernbardinorum: duorum Carmelitanorum, & quatuor diverſarum Virginum ſacratarum Cœnobia: Aula

Epiſcopi,& Arx regia. Multi hic Hebræi habitant.

Vic. Kleczko, 4.

Vic. Golan, 3. in Polonia magna, Hinc trans flumen Notez.

Vic. Wienczburburg, 4 mill.

Pag. Crone, ad flumen Bro. 4.

Urb. Schwez. 5 mill. in Pomerellia, quæ tamen etiam ad regnum Poloniæ ſpectat, ad Viſtulam: (vulgò Weiſſel) habens Arcem.

Urb. STARGART, ad fluvium Fers in Pomerellia, 8 mill. Quidam viam dirigunt ad Kyſchaw, 10 mill. atque illinc 3 milliar. huc uſque.

Arx vel Urbs SCHONECK, 2 mill. parvis, ſita ad modò dictum flumen FERS in Pomerellia.

Urbs DANTISCUM, Gedanum, vulgò DANTZIG, 5 mill. Hic videre licet, Templum Summum: Collegium: domum & hortum Nobilium, Libripendium: Armamentarium: Molam pulcherrimam in Rada flumine,

im-
ero
ino

, &

ere

lar-
oria
hoc
olo-
eſt

Bo-
lem
ol-
do-

NAZIONALE•VITTORIO EMANUE
NAPOLI

I
E
b

I

li
lo
V

I
v
a

n
n

v
d
le
L
N

mine, decem & octo rotis circumctam : granaria : extra civitatem vero Cœnobium Olive, & milliari uno Dantiſco, Weiſſelmundam.

ITER XIX.

Auguſtâ Regismontem Boruſſiæ, & Rigam Livoniæ.

Urbs DANTZIG, de quo itinere huc uſque, modo dictum eſt.

P. Botzlaff, 1½. mill.

P. Major Liechtenaw, 3.

Urb. MARIENBVRG, vel Margenburg. Quondam ſedes propria Magnorũ Ordinis Magiſtrorum, hoc vero tempore ſubjecta Regi Poloniæ : in qua præcipuè viſu digna eſt Arx magnificentiſſima.

Urbs ELBINGEN, 4 mill. Boruſſiæ civitas, ſubdita quoque eidem Regi; in qua templum ſummum, Collegium, Curiæ : libripendium : do-

mus Nobilium & horti, granaria vel ſitophylacia, &c. viſu digna ſunt.

P. KONIGSDORF, 1 & dimid. mill.

Urb. FRAVVENBERG, 3 mill. Urbs Boruſſiæ Epiſcopalis, ubi Templum Epiſcopale ſpectatu dignum.

Urb. HEILIGENPEIL, 1.

P. Schila. 2 & dimid. mill.

Urb. BRANDEBVRG, 1 & dimid. mill. Arcem habet, & dominum agnoſcit Electorem Brandeburgenſem, utpote Boruſſiæ Ducem.

Urb. MONS REGIVS, vulgò, Konigſperg, 2 & dimid. mill. Summa 22 & dimid. Quidam habent 24, nonnulli, qui breviore via proficiſcuntur, 22 milliaria. Aquis qui vehuntur ſeu flumine, 24 mill. numerant. Quidam Dantiſco, terrâ Stutthofium Dantiſcanorum peramœnum Refectorium, 5 mill. Mari porrò, per Elbingenſe, & Konigſpergenſe, 3 mill. Pilaviam, in qua Rex Suecorum illo tempore ſtativa habebat ſua, juxta Bran-

Brandeburgum modo dictum præternavigavit, & Regium montem pervenit, 11 milliar. Hinc digreſſus per mare dictum (uber das Haf) ad pagum quendam uſque in Nerung (ſilva hæc eſt aquis undiquaque circumflua) 14 milliaria. Illinc terra, juxta littus maris Dantiſcum, 6 milliaribus vectus. Eſt verò ſuprà dicta Urbs Caput partis Ducalis in Boruſſia, feudum Regis Poloniæ, & Electoris Brandeburgici, ſiquidem in regione verſetur, ſedes: diviſa, exceptis ſuburbiis, in tria ſuburbia : inibique ſpectatu maximè digna ſunt , Templum civitatis veteris : templum Epiſcopale : Arx Principis : Academiæ collegia: Noſocomium illuſtre: domus auguſta Nobilium, &c.

Hinc Arx Labian, 6 mill. ad fluvium Deme, & proxima Curico mari : quò navigatur milliar. 12, ad urbem MEMMEL.

Nonnulli ab hac veniunt Schwenzel vel Schrenzel, 3 mill. ubi navibus

conſcenſis per mare illud navigant Bulcapen, 5 mill. Hinc 8 milliaria reliqua ſunt Konigſpergam uſque. Unde 16 milliaria tantùm intra dùas haſce civitates quidam numerant: terrâ autem propter flumina, 18 numerantur. Eſt Memmelia cum arce munitiſſima, Electori Brandeburgico, Duci nimirum Pruſſiæ, ſubjecta.

P. Watzau, 6 mill. in Samogitia, Polonici Imperii.

Haffshof, 6.

Badarn, in Tabula quadam Chorographica Zagern, 4 mill. Imperii Polonici.

Frawenberg, 7 mill. ubi Arx eſt Ducis Curlandiæ.

P. Dublin, in Tab. Chor. Doblin, 7 mill.

In Atlante Ianſonii hic locus appellatur Arx Semigalliæ, ſed paret Principi Curlandico. Helvaderus Doblinum, urbem vocat Semigalliæ.

Urbs MITAU, Mitovia, 3 mill. Sedes

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

des hic eſt Ducis Curlandiæ & Semigalliæ, ad fluvium Muſſam.

Urbs RIGA, 6. mill. ad Dunam fluvium ſtructa, olim Archiepiſcopalis, poſtea regia Polonica Civitas fuit. Nunc ſubjecta eſt imperio Regis Suecorum, & Caput exiſtimatur totius Livoniæ.

ITER XX.

Auguſtâ Vratislaviam Sileſiæ, Warſoviam Poloniæ & Vilnam Lithuaniæ.

Urbs PRAGA. de qua ſuprà Itinere ſeptimo.

Vic. Nedſſiza, 3. mill.

Urbs NYMBURG; vulgò, ſed male, appellata Limburg, 3. mill.

Vic. Biſchofs, vel Biſchowe, 4. mill.

Ur. & Arx SMIRSCHIZ, 4 mill.

Ur. IAROMIR, 1. una civitatum Reginæ Bohemiæ.

Ur. NACHOD, 2 mill. in finibus Glazenſibus.

Ur. LEWIN, 1 mill. magn. in ipſo Comitatu Glazenſi.

Urbs REINHERZ, etiam un. mill. magno.

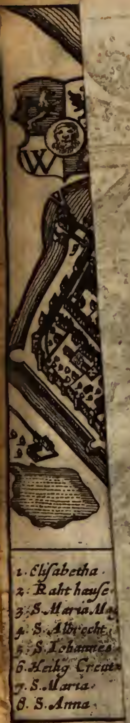
Urbs GLATZ, 3 mill. parvis. Vulgò Pragâ huc uſque numerantur 21. mill. Eſt hæc Civitas caput hujus Comitatus, in qua viſu digna ſunt Templum Colleg. Arx egregiè munita & Curia elegans.

Urbs WARTA, 1. & dimid. mill. in ipſa Sileſia.

Ur. FRANKENSTEIN, 1. & dimid. mill.

Ur. NYMPTSCH, 2. & dimid. mill.

Urbs URATISLAVIA. Caput totius Sileſiæ, in qua ſpectatu digna ſunt, Templum Epiſcopale S. Ioannis, inſula, extra urbem atque trans Oderam: In ipſa verò civitate Templum S. Eliſabethæ, cum Schola: S. Mariæ Magdalenæ cum Schola & Biblio-

ia;
ria
&
us
ius

ıia
ol-
is,
es
m
e-
c.
&
u-
nd

r.
a-

m
i-

r-
l.
l-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

bliothec a atque templa plura alia; item Arx regia ad Oderam: Curia magnifici operis, Armamentaria & ſitophylacia: Libripendium, Domus mercatoria, Aquæductus, & id genus alia.

Urbs Ols, 4 mill. parvis: in qua S. Ioannis, Mariæ, & templa alia: Collegium ſeu Schola: Arx Principalis, in qua Duces Munſterbergenſes (quorum ſtirps maſculei generis, jam extincta eſt) quondam ſedem habuerunt: Præpoſitura; & Curia, &c. videnda. Hoc tempore civitas & Principatus eſt Domini Sylvii, Ducis Würtenbergiæ, matrimonio ad ipſum devolutus.

Ur. KOBELGURA, 4. vel 5. mill. in finibus Poloniæ, ad Principatum Olſenſem pertinens.

Ur. BRABAU, 5. Hulſius tantùm 3 ponit mill. Urbs Poloniæ ad flumen Prauſna.

Urbs WARTA, ad flumen Wartam, in Polonia majore, 4 vel 5 mill.

G 7 U. LAN-

V. LANZIZ. etiam in Polon. major. ad flumen Pſura condita, 5 mill.

Hulſius modò dictus, ad Vnienow, 4. atque illinc huc uſque, etiam 4. ponit milliaria.

Hinc per Vicum Sebota vel Sobata ad

Urb. LOVVICZ. in Maſovia, ad amnem prius dictum Pſura. Sæpè nominatus Hulſius ad Piateck. 2. Sobota, 2. & Lowicz. 5. Sum. 9. mill. numerat. Sedes hæc eſt Archiepiſcopi Gneſenſis: & viſu digna ſunt Templa quędam, aliaque ædificia plurima inſignia. Hinc per

Vic. Szachiſcowa, à nonnullis Sochaczow dictum, mediaque via ſitnm, ad

Urb. BLONIE. 8, vel 9. mill.

Urbs VVARSAV, vel WARSCHAV, 4 mill in Maſuren vel Maſovia ſita, in qua plerunque Conventus ſeu Comitia Regni aguntur: ibique videnda occurrunt: Diæta ſive Aula Regis, Hortus, & Arx. Urbs

Urbs CAMIENIECZ, ad Bugam flumen, & in Maſovia ſita, 10 mill.

Urb. OSTROW, 7 mill.

Ur. KRZEMIEN, 6 mill. ad Bugam, fluvium Volhiniæ.

Ur. NAREW, ad flumen NAREW, in Podlachia, 6 mill.

Vic. vel Urb. GRINKI, 6. vel 7. in ipſa Lithuania ſita.

Ur. ODZIELSKO. 3 mill.

Ur. GRODNO, 5 mill. Urbs præcipua Lithuaniæ ad flumen Niemen: ubi Arx regia in monte ſita: domus regia, Curia, & Equile, digna ſunt, ut ſpectentur.

Ur. WOLKINIKI, ad flumen Merecz, 10 mill. Nonnulli plura numerant.

U. RVDNIKII, 3. vel 4 mill. non procul à flumine modò dicto Merecz.

Urbs VILNA, vel, die Wilde, 3 aut 4 mill. Caput Ducatus magni Lithuaniæ, Regi Poloniæ ſubjecta: in qua viſu digna ſunt, Templum Epiſcopale S. Stanislai: Cœnobium Bernhardino-

dinorum: Collegia Jeſuitarum: Templum Græcorum: Arx regia inferior & ſuperior, vel Palatium & Caſtellum: Armamentarium: Domus Ruſſica: Cancellaria: Domus Tentonica: Aula Epiſcopi: Aula Weywodæ, & Curia.

ITER XXI.

Auguſtâ Cracoviam Poloniæ.

Urb. GLATZ: quo de loco & itinere illuc uſque in Itinere proximè præcedente.

Hinc per Neideck & montem S. Ioannis.

Urb. ZIEGENHALS, 7 vel 8 mill. Oppidum eſt in Grodtkan & Principatu Neiſſenſi, ad Bielam fluvium ſita.

Urb. GLOGOVIA, minor, 4 vel 5 mill.

Quidam Glogoviâ proficiſcuntur per montana, dicta, aſinus aureus,

(de

(der gulden Eſel,) ad oppidum Reichenſtein, 2 & dimid. mill. Hinc ad Epiſcopalem Uratislavienſem ſedem **NEISSE**, 4. Inde ad oppidum *ZVLCH*, 3, & porrò ad hanc vel inferiorem vel ſuperiorem Glogoviam, in Ducatu Oppolienſi ad flumen Brudnig ſitam, 2 mill.

Urbs COSLA vel KOSEL, 3 ad 4, in Principatu Sileſiaco Opp elienſi, juxta Oderam, arcem habens munitam.

Urbs PILHOVVITZ, vel BILITZ, 4 mill. in Principatu Sileſiæ Rattiborienſi.

Urbs BENSCHIN vel BENTSCHIN, ad quam quidam 5: Tabulæ verò Chorographicæ, 6 & dimid. vel 7 mill. numerant. ſita eſt in finib. Sileſiæ, ſed in Polonia minore ipſa, ad fluvium Brendniz.

Urbs SCHLAKA, ve SLAVKOVV, etiam in Polonia, 3, vel 3 & dimid. mill. Quidam ex ſupradicta urbe Coſla proficiſcuntur urbem BEV-

BEVTHEN, in Oppolienſi Principatu, 7. atque illinc ad Schlaka. 5, mill.

Schedliz, 5. vel oppidum, vel vicus fuerit.

Urbs CRAKAVV, 3 vel 4. Schlakâ n. per oppidum Ilkuſc. 7 milliaria Cracoviam numerantur.

Vel:

Proficiſcuntur Auguſtâ Ratisbonam. de quo ſupr. Itin. VI. Atque hinc eſt,

Vic. Thonawſtauf, 1.

Arx Falckenſtain, munita & Hasalngior um D. eſſe dicitur.

Urbs CHAM, 2 mill. magna, pro quibus tantùm. 1½ quidam notat. Vulgo ſeptem numerantur Ratisbona huc uſque. Refertur ad Palatinatum ſuperiorem: quanquam cum adjacente regiuncula peculiarem Comitatum conſtituit.

Urbs FVRT, 2. oppidum Bavariæ inferioris, propè Palatinatum ſuperiorem, & verſus ſilvam Bohemicam, ad

ad flumen Champ ſita. Quidam 2½ milliaria Chamo huc uſque numerat.

P. Schachten. In nonnullis Tabulis Schlachten. 1½ mill.

Urbs vel Vic. TEINZ, vel Teiniz. 3 mill.

Urbs GLATAU, 4 mill. Urbs Bohemiæ regia.

Urbs vel Vic. & Arx GRUNBERG, 2.

Vic. Bielcziz, 2.

Arx Orlik, vulgò Worlik, in monte ſita ad Muldaviam, 2½ mill.

Urbs TABOR, 4. Præcipua & bene munita Civitas regia Bohemiæ, in qua perelegans templum conſpicitur.

Ur. vel Vic. Patzow. 2½ mill.

Ur. HYMPOLETZ, 2½ mill.

Ur. TEVTSCHENBROD, 2 mill. magn. non procul à finibus Moraviæ.

Ur. NEUSTATLEIN, 4 mill. magn. in Moravia, alia ab illa, quæ eſt prope Eulenberg, itidem Moraviæ ſubjecta.

Ur. vel. Vic. BVSTRITZ, 2.

Ur. vel Vic. KVNSTATT, 2 mill. Arcem habet in monte ſitam.

Ur. & Arx BOSKOVVITZ, 1, vel 1 & dimid. mill.

V. KOSTELEZ, 2 mill. magna.

Urbs OLOMVTIVM, 2 m. parvis. Caput & Epiſcopalis Civitas totius Moraviæ, ad flumen primarium regionis, Moravam, condita: in qua viſu digna ſunt imprimis, Templum Epiſcopale: Collegium Jeſuitarum: Aula Epiſcopi: Decani ædes: domus auguſta Ordinum Moraviæ, Curia, & forum elegantiſſimum.

P. Fiſtritz, ad fluvium eodem nomine appellatum, 1.

Ur. LIPNICK, ad flum. Beczwa, 1½ mill.

Ur. VVEISSKVRCH vel Hranice, 1 mill. magn.

U. NEVVTITSCHEIN, Bohemice Gitein, (Gitſchin) 2 mill. magn.

Ur. OSTRA, 4 mill. communia.

Urbs

Urbs limitanea verſus Sileſiam. In ulteriore n. fluminis Oſtrawiz ripa, Arx Oſtra Polonica, ad Sileſiam refertur.

Ur. FREYSTATLEIN, 2. in Principatu Sileſiaco Teſchinenſi.

Ur. STRVMEN, vel Schwartzwaſſer, etiam in Teſchin. territorio, 2.

Urbs & Arx PLESS vel Pſczina, 2 mill. ad Viſtulam (Weixel) in finibus Poloniæ minoris: ſubjecta v. cum libero dominatu, Sileſiæ & DD. de Promnitz.

Urbs OSSWIECZIN, vel Oſswenzin, 3, vel 3 & dimid. mill. Alius quidam numerat $4\frac{3}{4}$ Polonica mill. Germanicis breviora. Caput eſt Ducatus Polonici, qui ab ea denominatur; quamque Germani AVSCHWITZ, vocant: ſita juxta Viſtulam.

Ur. vel Vic. LIPOWITZ vel LIPOWIECZ, 2 mill.

Urbs

Urbs CRACOVIA, 5. In hac urbe, quæ caput eſt regni Polonici, ſpectatu digna ſunt præcipuè: Arx & ſedes regia, inque eâ Templum Epiſcopale. Itemque in diverſis & diſtinctis urbibus, Templum Parochiale Deiparæ Virginis: Templum S. S. Trinitatis: Cœnobium Prædicatorum: Templum & Collegium Jeſuitarum: Templum magnum Minoritarum: Templum S. Corporis Dominici, S. Floriani, cum aliis pluribus. Item, Academiæ Collegia: urbs Hebræorum, cum eorundem Synagoga: Palatium regium, & domus recreationis Lobzovia, cum hortis regiis: Curia, & 4 ab urbe milliaribus mons Calvariæ, inibique Minoritarum Cœnobium & Templum.

ITER XXII.

Auguſta, Fuldam, Hirſchfeld, Caſſellas. & Bremam.

Urbs VVURTZBVRGVM; de quo

quo itinere huc uſque dictum eſt ſuprà Itinere XI. Hinc

Vic. Arnſtein, 3, ad VVerzam fluvium, in Epiſcopatu VVurzburgenſi; cui conjuncta eſt Præfectura.

Urb. HAMMELBVRGVM, 3. mill. ſita quidem in Franconia, ſed Abbati Fuldenſi ſubjecta.

Ur. BRVCKENAVV, 4 mill. ad fluviolum Sinna, Fuldenſis Abbatis.

Vic. Eichenzell, 3 ½. mill.

Urbs FVLDA, 1 mill. In hac Principalis Abbatiæ urbe, quæ caput eſt, ſpectatu digna ſunt, Monaſterium, templum parochiale S. Floriani: Jeſuitarum Collegium, templum, & Seminarium, Arx, in qua Abbas nonnunquam verſari ſolet, ſedem alias ſuam atque domicilium habens fixum Newenhofi. Extra urben quoque ſunt aliquot Cœnobia, viſu digna.

Pag. Kemerzell, 1 mill.

Ur. SCHLEIZ, 1 mill. in faucibus montium, Nobiliū à Schlicz, qui feudum ab Abbate Fuldenſi capiunt.

Urbs

Urbs HERSFELD, vel. Hirſchfeld, 2. Condita in ripa Fuldæ amnis, & Caput Abbatiæ, ejuſdem nominis, hoc tempore, vigore Pacis conſtitutæ, cum Præpoſitura Gellingen, Principi Haſſiæ Caſſellano ſubjecta. In hac operæ-pretium fiet ſpectando, artificioſiſſimam Monaſterii ſtructuram, ſedem Principalem, templum parochiale, & Curiam.

Ur. ROTENBVRG, 3 mill. commun. verùm non tot Haſſiacis, quæ ceteris longiora ſunt. Eſt hic Arx & Præfectura, ſubjecta hodie Dn. Hermanno, Haſſiæ Landgrauio, qui ſedem hic habet: In Arce videre licet templum & aulam elegantiſſimam: in urbe verò templum Collegiale.

Cœnobium, ZVR HEIDE, 2 parvis milliar. Principis Haſſiæ.

Pàg. Wollerode, 2.

Urbs CASSELLÆ, 2 mill. Quidam 6, alius 5½ milliaria Rotenburgo huc numeravit.

Ur. LIEBENAW, vel LIEVENOVV,

NOVV, 3 mill. vel 4 aut 5, pro locorum diverſitate. Eſt oppidulum parvum Haſſiæ inferioris, ad fluvium Diemel & fines Paderbornenſes.

Urb. BRAKEL, 4 mill. Epiſcopatus Paderbornenſis, ad Neetum fluvium.

Urb. NIEM, 1½ mill. itidem Paderborn. Epiſcopatus.

Urb. HORN, 2 & dimid. mill. in Comitatu Lippienſi ad Sylvam Teutoburgenſem.

Urb. LEMGOVV, 2, in eodem Comitatu Lippienſi VVeſtphalico, fœderis Hanſeatici. Hinc per oppidulum

VLOTE vel Vlothowe, Ducatus Ravenſpergenſis, ad

Urb. MINDEN, 4 vel 5 milliar. In hac optimè munita urbe, ad Viſurgim (VVeeſer) ſita, quæ Caput eſt Epiſcopatus Mindenſis, viſu dignum eſt templum Epiſcopale & Ædes ſacræ aliæ.

Arx Vcht, 3. in Comitatu Hoyenſi: quæ

ſi : quæ tamen poſt fata Comitum ab Hoia, ad Landgravium Haſſiæ devoluta eſt.

Urb. BARENBVRG, 3 mill. Eſt & hæc Comitatus Hoyenſis, hodie tamen Principibus Brunſvicenſibus ſubjecta. Nonnulli à Minda ad Vcht, numerant 3 & dimid. & illinc uſque huc, 2 vel 3 milliaria. Eſt qui 1 & dimid. ſed magna milliaria notat.

Cœnobium Barſem, 3 mill.

Urb. BREMA, 2. 1 & dimid. vel 3 mill. pro varia & diverſa locorum & ſpatiorum dimenſione. In hac urbe, quæ caput eſt Epiſcopatus hujus & ſacri Imperii Romani, ad Viſurgim ſita, præcipuè ſpectari poſſunt, Templum Epiſcopale, 4 templa parochialia : Curia: domus mercatoria: Armamentarium: Telonium, Collegium, Granaria, Pharmacopolia & Cella vinaria Magiſtratus, &c.

ITER XXIII.

Auguſtâ Einbekum, Hannoveram, Hamburgum, & loca quædam Holſatiæ, Sleswici, & Iutlandiæ.

Urbs CASSELLÆ; quò via ducens, in proximè præcedenti itinere oſtenſa eſt. Hinc

Urb. MVNDA, 2 mill. quanquam nonnulli, 3 numerent. Ducis Brunſvicenſis, ad quam confluxus eſt Werræ & Fuldæ amnium, & novum Viſurgis nomen ſortiuntur. Arcem habet hæc urbs.

Urb. MORVNGEN, 3 vel 4 mill. ad Silvam Sollingenſem & in Ducatu Brunſvicenſi.

Urb. EINBECCVM, 2, ut Leznerus notat: quanquam alii, qui Arcem & Cœnobium Sacratarum virginum Catelnburg petunt, plura ponant.

Hulſius habet $6\frac{1}{2}$ mill. ab Einbecko per Northeim, Norten, & Gottingen, Mundam. Eſt Urbs Ducatus Brunſwicenſis, in qua ſpectabile eſt templum S. Alexandri ſive Monaſterium.

Urb. ALEFELD, juxta Leinam, $3\frac{1}{2}$. olim Epiſcopatus Hildesheimenſis, nunc verò Brunſvicenſis.

Urbs GRVNAW, 2 mill. olim Epiſcopi Hildesheimenſis, nunc Brunſvicenſis.

Urb. ELTZE, juxta Salam, in Epiſcopatu Hildesheim: nunc etiam Ducis Brunſvicenſis.

Urb. PATENSEN, 2 mill. Saxonica, vel 3 communia. Germ. Arcem habet, & eſt Ducis Brunſvicenſis.

Urbs HANOVERA, 1 mill. perelegans, in qua Dux Chriſtianus Ludovicus Brunſvicenſis & Luneburgenſis ſedem aulicam annis proximè ſuperioribus habuit, hodie vero, ejus domino fratri Duci Georgio Wilhelmo ſubjecta eſt.

P. Iſern-

P.Iſernhagen, $1\frac{1}{4}$ mill. DucatusLuneburgici.

P. ſeu Vic. Wickenborg, 3 mill. Quidam Hanovera huc uſque numerat $4\frac{1}{2}$ mill.

Vic. Bergen, in ſilva Bergana, 3 vel 4 mill.

Urbs SOLTOW, $3\frac{1}{2}$. vel 4 mill. Hinc per Campum Soltoenſem

P. Haferbeck, $2\frac{1}{4}$. Quidam ponit 3. Milliaria enim Saxonica ſunt longiora communibus Germanicis.

P. Ieſterbork, $2\frac{1}{4}$, vel etiam 3 mill.

Urbs HARBVRG, $2\frac{1}{2}$ mill. in Arce hujus urbis olim ſedes Aulica Principum Luneburgenſium.

Hinc trans Albim, ad

HAMBVRGVM, $1\frac{1}{4}$, vel 1 & dimid. mill.

Vel Auguſtâ iter ſuſcipitur

Urb. THONAWERT, 6.

Arc. HARBVRG, 1 mill. de quo ſuprà.

P. Alerheim, $1\frac{1}{2}$. vel ad pagum Al-

lernheim, 2 & dimid. Comitis Oetingani: quo loco prælium cruentum & funeſtum, an. 1645, commiſſum fuit.

Urb. OETINGA, Rhetiæ, 3 mill. ab Alerheim & ad 1¼ mill. à dicto Allernheim, ſita: in cujus arce hoc tempore Dominus Comes ab Oetingen Ioachimus Erneſtus ſedem ſuam habet.

Arx Schillingsfurſt, 3. de quo infrà Itinere Francofurto Onoldspachium.

Arx & Pag. FIRNSPERG, 3 mill. Magiſtri VVrdinis Teutonici.

Urb. WINSHEIM, 3. ſita eſt ad Aiſch. & S. Rom. Imperii.

P. Landſperg, ½ mill.

Vic. Brait, vel Marckbrait, 2 & dimid. in ripa Mœni, eſtque vicus muris cinctus & clauſus: cujus pars dimidia Nobilibus à Seckendorf, altera verò pars ante hac Nobb. à Seinsheim, hodie Domino Ioanni Adolpho Comiti à Swarzenberg, domino ni Hohen Landſperg, ut fama fert, ſubjecta. Ur.

, de

co-
efe-

A, 3
ita,
em-
gna
ins,

di-
z-

un-
ad
,&

ill.
lu-

Eſt
im
er-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

lern
gani
fune
U
ab A
lern
por
Ioa
bet.
frà
chi
A
Ma
Aiſ
mi
ris
mi
ra
he
ph
ni

Ur. KITZING, 1 mill. parvo, de quo infra.

Ur. VOLKACH, 2 mill. Epiſcopatus Wurzburg. habetque præfecturam.

Urb. SCHWEINFVRTVM, 3 mill. Urbs Imperialis probè munita, condita in ripa Mœni; in qua Templum primarium & Curia, viſu digna ſunt: itemque pons lapideus elegans, quo Mœnus jungitur,

P. Raudigen, 1 mill.

P. Tundorf, 1¼.

Cœnobium Frawenradt, 2 & dimid. vel 3 mill. in Epiſcopatu Wurzburgenſi.

Urb. FLADINGEN, vel Fladungen, 3, vel & dimid. mill. ſita eſt ad flumen Stray: habet Præfecturam, & ſubjecta Epiſcopo Herbipolenſi.

P. Dermbach in Hennebe g, 3 mill.

Urb. VACH, 2. Ad Werram fluvium in Haſſia in feriore.

Urbs ESCHVEGE, 4 mill. Eſt qui 6 numeret. Nam Haſſiacæ cum

Germanicis mill. comparata, longiora ſunt.

Urb. ALLENDORF, ad VVerram fluvium, 2 mill. inferioris Haſſiæ, celebris propter Salis coċturam.

Arx Gleichen, 2 vel $2\frac{1}{2}$ mill. Haſſiæ inferioris.

Urbs GOTTINGEN, 1 mill. Principis Brunſvicenſis, juxta Leinam.

Urbs NORTHEN, etiam ad ripam Leinæ, & Brunſvicenſis.

Urbs NORTHEIM, 1 mill. de quá ſuprà N. 13.

Ur. EINBEKE, 2.

Ur. GANDERSHEIM, 2. In qua Collegium Virginum ſacratarum illuſtre, liberum & ſeculare: ad quod ipſa quoqueu rbs ſpectat.

Arx VVinzenburg, $1\frac{3}{4}$ mill. Epiſcopatus Hi deſiani.

P. Sellenſteta, $1\frac{1}{2}$ mill.

Cœnob. Marienrode, $1\frac{2}{4}$ mill. in modò dicto Epiſcopatu.

Urbs HILDESHEIM, 1, Caput dicti

dicti Epiſcopatus, & juxta quoque Civitas Hanſeatica: in qua ſpectatu digna ſunt, Templum Epiſcopale-templum S. Cæciliæ & alia. Collegium item Jeſuitarum & Curia.

P. KLAVM, 1 mill. in Heldeſiano Epiſcopatu.

Urbs BORCHDORF, vel BORCDORP, Burgdorf, 2 & dimid. mill. in Ducatu Luneburgenſi, ad fluviolum Awe.

V. CELLA, vel ZELL, 3 mill. Eſt hæc ſedes Illuſtr. Dn. Chriſtiani Ludovici Brunſwicenſis & Luneburgenſis: cujus Arx, ut & diſtincta Principum Conditoria gentilitia, viſu admodum digna ſunt.

P. Luterlohe, in quo Lotharius II, in caſa quadam Ruſticana natus eſt, 3 mill.

P. Munſter, 3 mill.

P. Amelkuſen, 2 $\frac{1}{4}$ mill.

Urbs WINSEN, 3 mill. ſita eſt ad Luham, modò dicti Ducatus Luneburgenſis, arcem habens firmiſſimã.

Urbs HAMBVRGVM, 4 millv Princeps & illuſtris Hanſeatica, & tamen certis conditionibus Imperium Holſaticum agnoſcit : ſpectatu hic digna ſunt, Templum D. Petri, ſive Epiſcopale : S. Iacobi : S Catharinæ, S. Nicolai, & Sancti Michaelis : diverſa item Cœnobia , Xenodochia, Noſocomia, & inter ea quoque Orphanotrophium : Collegium : Ergaſterium & Decoctorum & malè conciliatorum Cataſta : Curia : Prytaneum, & ædificia publica alia.

Hinc diſcedentibus ſeſe offerunt

Arx Pinnenberg, 2 & dimid. in Stormaria , quondam Comitum à Schauenburg , quorum familia jam expiravit : nunc vero probè munitum hoc Caſtrum, una cum territorio omni Regi Daniæ ſubjectum.

V. IETZEHO, 3 & dimid. mill. in STORMARIA, ad fluvium Stor, etiam Regis Daniæ.

Urb. VVILSTER, 1 & dimid. mill, vel 2. Paret cum univerſa regiuncula

giuncula VVilſtermarſch vel Marſchlandia Regi Daniæ.

Vic. ſeu P. Brunsbutel, 2 mill. nonnulli oppidulum vocant.

Hic incipit Dietmarſia.

Urbs MELDORP, vel Meldorf, 4 mill. in dicta Dietmarſia; quæ regio ſic diviſa eſt,ut pars ejus meridionalis, in qua etiam eſt Meldorf, Daniæ Regi: pars a. Septentrionalis, Friderico, Holſatiæ Principi in Gottorf, pareat.

Urbs HEIDE, 2 mill. Quod oppidulum D. Fridericum modò nominatum, Dn. agno ſcit.

Atque ſic quidem non-nemo viam cum milliar. Hamburgo huc uſque notavit. Matthæus Quade verò dicit, Meldorf, quam ille vicum appellat, à Crempa, 5. Izeho 4. VVilſter 3. Rendesburg 6. & vico Heide, 1 tantùm diſtare: & hunc ab Izeho 5. & Rensburgo, 5 mill. abeſſe.

P. Haſenbuttel, 2.

Vic. Lunden, 2 & dimid. Quidam ad Heide 3 numerat. Eſt hic locus Dietmarſicus, etiam Principis Holſatiæ.

Urb. TONNINGEN, 1. ſita in Eyderſtatt, & ſubjacet, unà cum Arce, Gottorfio.

Urbs HVSVM, 2 vel 3 mill. in Ducatu Sleſvicenſi, ad fluvium Hever, 4 mill. à Gottorf. quo etiam unà cum arce elegantiſſima refertur.

Urbs TVNDEREN, 6 mill. ſita quoque eſt in Ducatu Slesvicenſi vel in Iutlandia meridionali, ad Oceanum Occiduum: ſubjecta æquè atque aliæ Illuſtriſs. Dn. Friderico, Holſatiæ & Sleswici Principi.

Urbs RIPEN, 6 mill. celeberrima & regia Danica Civitas, in Iutlandia Septentrionali, ad mare Britannicum & proximè Iutlandiam Meridionalem Epiſcopum habet, perfluitque eam limpidiſſimus ſeu liquidiſſimus fluvius Nipſaa, tribus diſtinctis urbis locis.

Qui

Qui Hamburgo Coldingam petunt, ſic proficiſci ſolent.

P. Elſted, 2 mill.

P. Hege, 3.

Vic. Reſtorp, 3.

P. Geveſtede, 4¼ mill.

Urb. RENSBVRG, Rendesburg, Reinholdsburg, 2 mill. Hoc Holſaticum, in finibus Ducatus Slesvici & Eyderæ ſitum Oppidum, Regis eſt Daniæ, ceu Ducis Holſatiæ & Sleſwici.

Urbs SLESWIK, 4 mill. parvis. Quidam refert Stormaros & Dietmarſos à læva relinqui, & Hamburgo perveniri, Fuhlbuttel, Bramſtede, Neumunſter, & tandem huc Sleſvicum. Fuit olim & Epiſcopalis & Principalis ſimul Civitas. Hodie ſubjecta eſt Dn. Friderico, Duci Holſatiæ: qui in arce proxima Gottorf ſedem ſuam habet. Sunt equidem in ea adhuc Canonici: atque beneficia à rege Daniæ, & Principe modo dicto, diſtribuuntur. Sunt ſpectatu admo-

dum hic digna , Templum Epiſcopale & Cœnobium Virginum nobilium, & modò antea dicta Arx pulcherrima, elegantiſſima munitiſſimaque.

Urb. FLENSBVRG ,4 mill. in Iutlandia Meridionali, ſubjecta Regi Daniæ , in qua viſu dignum eſt templum S. Ioannis.

Ur. APENRADE,4 mill. in Iutlandia meridionali ſeu Ducatu Sleſvicēſi.

Ur. HADER SLEBEN, 3½ vel 4 mill. Alius quidam 6 mill. Flensburgo huc uſque numerat. Agnoſcit hæc urbs imperium Regis Daniæ, habuitque olim magnificentiſſimam , nunc verò in cineres redactam & non procul ab urbe diſſitam Arcem Hansburg, In urbe ſpectabile eſt templum Collegiale.

Ur. COLDINGEN , 4 mill. Celeberrima hæc eſt Iutlandiæ meridionalis civitas, condita ex oppoſito Inſulæ Fioniæ, ubi terminus eſt utriuſque Iutlandiæ. Eſt hic vectigal regium amgliſs. propter Equos & Boves, qui maxi-

maximo numero per pontem in Holſatiam & ad Albim aguntur. Arx, quæ civitati Simminet, Arnsburg vocatur.

Qui KIELÆ, & EKELNFORT, vel Segebergæ & Ploen, quod agat, habet, ille Hamburgo venit.

Urb. ALTENBVRG, vel Oſdenburg, 4 mill. Fuit hæc quondam Epiſcopalis Civitas, antequam Epiſcopatus Lubecam translatus fuit, in VVagria ſita, ſed hodie inſtar pagi.

Vic. BRAMSTEDE, 2. celebris. vicus Holſatiæ.

V. NIEMVNSTER, vel NEVMVNSTER, Holſatiæ, & Principi Friderico Gottorfenſi ſubjecta.

V. KIEL, 4 aut 5 mill. in Holſatia, in ſinu Oceani Orientalis, ubi portus eſt navium, qui viſu dignus eſt, ſicut & templum parochiale, Cœnobium Franciſcanorum, Arx, & Curia.

Urbs EKELENFORT, 3 vel 4 mill. in Ducatu Slesvicenſi, ad Oceanum Orient, refertur ad Gottorf.

Sege-

Segebergam Hamburgo, 7. atque hinc ad Ploen vel Plone,4 milliaria numerantur: quarum urbium prima Regi Daniæ, altera Dn. Friderico, Holſatiæ Duci, &c. ſubjecta eſt.

ITER XXIV.

Auguſtâ, ROSOTCHIVM, in Ducatum Megapolitanum.

Arx & Urbs MANSFELD, de qua ſuprà Itinere XV. Hinc petitur

Ur. ASCHERSLEBEN, Aſcania, 2 mill. Quidam pro Kupferberg & Frekleben, 3 mill. Subjecta eſt Epiſcopatui Halberſtadienſi, & tamen peculiaribus utitur privilegiis & juribus.

V. STASFVRT, 3 mill. vide ſuprà Iter 16.

P. FROLEBEN, 2 mill.

Urbs MAGDEBVRGUM, 1. de qua ſuprà N. 16. Hulſius Mansfeldiâ Stas-

Stasfurtum, 2 tantùm, atque inde Magdeburgum, 4 numerat. Sed non raro errat.

P. Barleben, 1.

Ur. WOLMERSTEDT, 1. Epiſc. Magdeburgenſis : ante incendium, anni 1642. Arcem habuit.

P. Borchſtal, 1.

V. GARDLEBEN, 2½ quidam wolmerſtedio 5 huc uſque numerat. Paret Marchioni Brandeburgico, ſita in Marchia Veteri, celebris admodum nomine cereviſiæ optimæ, quæ ibid. coquitur.

Ur. BISSMARCKT, 1 & dimid. mill. Etiam Marchiæ veteris, ad flumen BISE.

V. OSTERBVRG, 3 mill. ad modò dictum fluvium, qui hic ad Vchtam confluit, atque in dicta regione ſita eſt.

Urbs SEEHAVSEN, 1½. vel 1¾. Vulgo numerantur Magdeburgo hucuſque 12 milliar. Brandeburgica, quæ milliar. communibus Germanicis

cis longiora ſunt. Sita eſt hæc quoque in Marchia veteri, ad flumen VCHT, quæ patria fuit celebris illius præſtigiatoris atque Erronis, Sepuſii, dicti.

Urb. WITTEBERGA, 2. & dimid. vel 5 mill. Sita eſt in Prignizio ad Albim, à qua DD. à Putliz denominantur: At verò territorium Prignizenſe eſt Marchionis Brandeburgenſis.

Urb. PERLEBERG, 1 & dimid. mill. ibidem ad Steptenizium, Marchionis Brandeburgenſis.

P. Sangewald, 3 & dimid. mill.

Urbs PLAVEN, 4. & dimid. Quidam à Perleberg hucuſque, 7 tantum habet milliaria. In Ducatu Megapolitano, ad Albim & Lacum Plavenſem.

Urb. KRAKAW, 3. etiam Ducis Megapolitani, ad Lacum Krakaviſem, habens præfecturam.

Urb. GVSTROVV, 2 & dimid. mill. Domini Guſtavi Adolphi, Ducis Megapolitani: in qua Arx, Aula

Prin-

Principis & Templum primarium, ſpectatu digna ſunt.

Urb. SCHWAN, 2 & dimid. vel 2. mill. magn. Ducis Megapolitani.

Urb. ROSTOK, 2. Vulgò quatuor à Guſtrow huc uſque milliaria numerantur. vel, Auguſtá

P. Kreit, 2 mill.

Cœnob. Fultenbach, 1¼ mill. Monachorum, prope Zuſam fluvium, in Marchionatu Burgavienſi.

Urbs LAVGINGIACVM, 2 m. Vulgò huc uſque Auguſtâ numerantur 6 mill. Civitas eſt elegans, in Principatu Neuburgenſi, ad ripam Danubii condita: in qua templum Parochiale, Arx: turris Aulæ & molæ infrà pontem ſtructæ, ſpectatu indigna non ſunt.

Urb. GIENGA, 3 hor. vel 2 & dimid. milliar.

Ur. HEIDENHEIM, etiam 1 & dimid. mill. vel 3 horis, ad Brentium amnem ſita. Rediit nunc, impetrata pace, poſtliminio, cum elegantiſſima arce

arce Hellenſtein ad Principem Wurtenbergenſem.

Urbs GEMVNDA, vulgò SCHVVABISCHGMVND, 4 mill. Urbs eſt Imperialis, in qua & Templa & Monaſteria viſu digna. Si petatur Ulmâ Schwabiſch-Hall, tranſitus hic eſt: nempe Ulmâ Geislingam, 3. & arcem Tunzdorf, 1. Hinc juxta arcem excelſam Hohen-Rechberg, per pagum Strasdorf Gemundam, 2 magna: Geildorfum oppid. 2½ mill. (quidam 3 numerant.) V. Hala, 2 mill. vel 3 hor. Summa, 10 mill. Ulmâ Halam. Noſtrum iter Gemundâ ducit

Urb. SCHORNDORF, 2 mill. Urbs VVurtenbergica, egregiè munita, in valle Ramſana.

Ur. MARBACH, 3, etiam Ducatus VVurtembergici, ad Nicrum condita.

V. HEILBRVNN, 3 mill. magn. Imperialis, in qua templum primarium S. Kiliani, & celebris ille fons ſepte-

ſeptenarum fiſtularum: Curia item, & alia viſu digna ſeſe offerunt.

Urbs NEWSTATT, ad KOCHAM, vel ad Tiliam magnam, 3 hor. vel 1½ mill. Hoc tempore reſtituta Duci Wurtembergico.

Cœnobium Schonthal, 3 hor. vel 1½ mill.

Arx & Urbs KRAVTA, vel KRAVTHEIM, 1. Archiepiſcopi Moguntinenſis.

Arx & Urbs MERGENTHEIM, vulgò Mergenth, 2. Domini magiſtri Ordinis Teutonici ſedes Ordinaria, ſita in Franconia.

Vic. Butthart, 2 mill. Epiſ. Wurtzburgenſis.

Urbs WVRZBVRG, 2 & dimid. vel 3 mill. de qua ſuprà Itin. 11.

Vic. Wipfeld, juxta Mœnum, 3 vel 3½. Wurzburg. Epiſc.

Urbs SCHWEINFVRT, 2 mill. de quo ſuprà Itin. 23.

Urbs LAVRINGEN, 2. Epiſcopi VVurzburgenſis. Præfecturam habet.

Urbs

Urbs KONIGSHOFEN, 2. Urbs wurtzburgenſis munitiſſima, juxta Salam fluvium & in Grabfelden ſita.

Urbs ROMHILD, 1 mill. In Princip. Comitatu Hennebergenſi, ſpectans ad Electoralem domum Saxonicam. At Romhilden eſt Principum Altenburgenſium: ibi Templum Collegiale & Arx viſu digna ſunt.

Urbs MEININGEN, 3: etiam Comitatus Hennebergici, ad Werram fluvium, Domui Saxonicæ communis: qua de cauſa etiam gubernatio totius Comitatus hic conſtituta eſt: habetque Arcem.

Urbs SCHMALKALDEN, 3 mill. Hoc tempore Princip. Haſſiaci Caſſellani, ſpectabis ibidem Arcem & templum Collegiale.

P. Dambach, 2 mill. conditus in media ſilva Thuringica, agnoſcens, ut fama fert, Princip. Weinmarienſem, vel nunc Gottanum.

Urbs

Urbs GOTHA, 2 mill. de qua ſuprà, Itin. 13.

Arx & Urbs THONNA, 2 mill. differentiæ cauſa, BVRGTHONNA, hæc appellatur GRÆVENTHONNA, 3 mill. Erdfurto remota, in qua Comites Gleichenſes olim ſedem ſuam habuerunt: quibus omnibus extinctis, dicitur hic Comitatus nunc ad domum Saxonicam devolutus eſſe.

Urbs TENSTATT, 2 mill. ſita in Thuringia, imperio ſubjecta Electoris Saxonici, ad Dynaſtiam SALZA pertinens.

Urbs KINDELBRVK, 2 mill.

Ur. SANGERHAVSEN, 3 mill

ARX & Urbs MANSFELD, 2 mill. de his trib. locis, vid. ſuprà Iter XV.

Ur. ASCHERSLEBEN, 2: de quo ſuprà ab initio hujus Itineris.

Ur. & Arx EGELN, 3 mill. Archiepiſcop. Magdeburgenſis.

Ur. MAGDEBVRGVM, 4 mill. Numerantur aliàs ab Aſchersleben huc

huc uſque, tantùm 6 milliar. per Staſfurtum: quoniam ſuprà dicta Urbs Eglen (quæ vigore pacis conſtitutæ, Electoris Brandeburgici eſt, ſed ab eodem, ut fama fertur, Domino Ioanni Adolpho Comiti Swarzenburgico tradita) proficiſcentibus à latere ſita; ut, cui nihil in ea negotii eſt, iſtuc non ducatur.

Hinc navibus in Albi deſcenditur ad Cœnob. Iericho vel Ierichau, 6 mill. terrâ: flumine autem plura ſunt, ſpectat ad Archiepiſcop. Magdeburgenſem.

Urb. ANGERMVND, vulgò TANGERMVND vocata, 1 mill. atque ſic mill. 7, à Magdeburgo, ſita in Marchia veteri, ad Albim, ubi ſeſe Angera fluvius exonerat.

Urbs ARNEBVRG, 2½ mill. itidem condita in ripa Albis, inque Marchia veteri.

Urbs VVERBEN, 2½. Electoralis Brandeburgica, etiam juxta Albim ſita,

ſita, in Marchia veteri: ubi è regione Havela flumen in Albim ſeſe exonerat.

Urbs VVITTEBERG vel WITTEBORG, 2. de quo ſuprà.

Urbs DOMITZ vel DAMITZ, 8. Summa, 22 milliar. Magdeburgo, ſi terrâ iter facias, ſin flumine veharis navi, 26, (ut quidam notavit) quanquam non nemo Hamburgum uſque tantùm 30 mill. numerat; quo tamen errare ipſum putatur. Eſt urbs hæc ſita in Ducatu Megapolitano, arcemque habet munitiſſimam.

Hic relicto flumine Albi, terrâ pergitur ad

Ur. ELDENA, vel ELDENAW, 2 mill. juxta amnem Elde, itidem cum Præfectura in Ducatu Megapolitano.

Urbs NEVSTATT, Nieuſtatt, Nieſtatt, ibid. ad Albim, 2 milliar.

Vic. ſeu Pagus, Plate vel Plato: juxta Stœram fluvium, etiam in Ducatu Megapolitano.

Urbs SCHWERIN, Swerin, 2 m. Quidam à Neuſtatt huc uſque, 4 tantùm milliaria ponit. Sita eſt ad lacum Swrerinenſem, in qua Dn. Adolphus Fridericus, Dux Megapolitanus, ſedem habet Aulicam; Arcem complectens pulcherrimam; & templum Epiſcopale; quoniam Epiſcopatus olim hic ejuſque Adminiſtrator hactenus modò dictus Dux fuit. Sed conſtituta, anno 1648, pace aliter viſum eſt.

Urb. STERNBERG, 4 mill. In hac urbe Iudicium eſt Principale Megapolitanum.

Ur. SCHWAN, 4½ mill. de qua ſuprà.

Urbs ROSTOK. Aliàs numerantur 12 mill. à Schwerin huc uſque, & 4 mill. Sch werino wiſmariam. Roſtochii ſpectatu digna ſunt, Templum D. Petri, S. Nicolai: Catharinæ: Mariæ: Ioannis: Iacobi: ad Spiritum Sanctum: S. Michaelis: S. Crucis: itemque diverſa Collegia Academiæ;

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

demiæ ; quæ à Duce Megapolitano & Magiſtratu Vrbis ſuſtentantur & conſervantur. Curia quoque, Cancellaria, atque id genus ædificia alia.

ITER XXV.

Auguſtâ, HAFNIAM (Coppenhagen) Daniæ.

Vrbs ROSTOCHIUM. de qua præcedenti itinere actum eſt. Hinc venitur warnemunde, 2 vel 1 ½ mill. Hic warne ſeu Varnain mare Orientale influit. Hinc navigatur ad

P. Geſſor, in Falſtria Inſula, Regi Daniæ ſubjecta, 7 milliar.

Vrb. NIKOPING, in dicta Inſula, 2 mill. Arcem hic habet Rex Daniæ elegantiſſimam.

Vrbs VVARBORG in Zeelandia, 3 vel 3 ½ milliar.

Vrbs COEGE, Koge, Coagium, 5 mill. munitiſſima, etiam in Zee, ſive

SEELANDIA ſita, celebris negotiationibus.

Urbs HAFNIA, vulgo COPENHAGEN, Kopenhaven, 4 mill. In hac, quæ totius regni Daniæ caput eſt, ſpectatu digna ſeſe offerunt: Tēplum ſummum: D. Virg. Mariæ: ad Spiritum Sanctum: Dn. Nicolai: S. Petri: Academiæ Collegia; Arx, quæ ſedes eſt Regia, inque ea templum magnificum: Armamentarium: Arſenale, ſive navium Statio: Domus Mercatorum: naves regiæ: horti regii, & recreationis ædificium; D. VVorms Technophylacium, & res inſignes aliæ.

ITER XXVI.

Auguſtâ WISMARIAM.

Urbs BRAVNSVVEIG, de hac vide Iter XIII. Hinc occurrunt

Ur. GIFFHORN. de qua vid. Iter XV, 4 mill.

P. Kneſebec, 3 ¼ mill.

P. Tiliſen, 2 & dimid.

P. No-

P. Norendorf, 4.

P. Bulow, ad Albim, 3 & dimid.

Ur. vel Vic. Hagenaw, 3 & dimid. in Comitatu Swerinenſi Megapolitano, verſus regionem Lauenburg: nomenque ab ea ſortitus eſt Campus Hagenoenſis. Nonnulli huc non perveniunt, ſed viæ conpendio uſi, petunt,

Ur. WITTENBORCH, vel wittenburg, etiam ſita in Comitatu Swerinenſi ſupra nominato, 2 & dimid. mill.

Ur. GADEBUSCH, 2¼ vel 2 & dimid. mill. itidem Mechelburgenſis.

P. Seefeld, 2.

Ur. WISMAR, 3. Brevior etiam Auguſtâ huc uſque via eſt, nimirum ſi petatur HALBERSTATT. de quo ſupr. Itin. *XIV*.

Ur. OSCHERSLEBEN, 2 vel 2 & dimid. mill. cum Præfectura in Epiſcopatu Halberſtadienſi, in finibus Magdeburgenſibus.

Arx Sommerſeeburg, 2½, in Archiepiſcopatu Magdeburgenſi.

V. HELMSTAT, 1. In hac urbe Principali Brunſvicenſi, præter templum, inprimis viſu dignum ſeſe exhibet Collegium Illuſtre novum Academiæ.

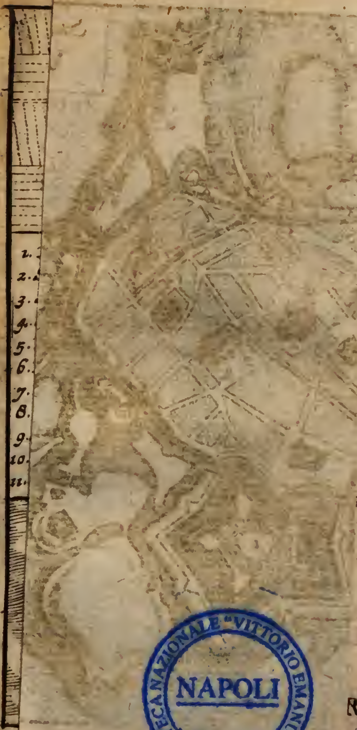
Ur. OSSFELDE, ad fluvium Allerum, in finibus Brunſvicenſibus, & Magdeburgenſibus, 3 mill.

P. KLOTZE, 4 mill.

Vr. SOLTWEDEL, à multis Soltquedel, ut Germani ſuperiores loquuntur, Saltzquelle, 3½, in Marchia Brandeburgenſi veteri, ad flumen Ietze, & finibus Lauenburgenſibus, & Luneburgenſibus.

Vr. LVCHAW, 2 mill. in Ducatu Luneburgenſi, ad dictum flumen Ietze.

Vr. & Arx DANNEN BERG, 2 mill. itidem juxta flumen Ietze, propè Hitzger. Olim hic fuit ſedes Aulica Principis Luneburgenſis, hodie Prin-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Principi Auguſto Duci Brunſvicenſi ſubjecta.

Vrbs DOMITZ, 2 mill. de qua ſuprà, Itin. XXIV.

Vr. GRABAV, 3. Habet alius 3¼ mill. Oppidum Megapolitanum, in Principatu Vandalico.

P. Lublow, 3½ mill.

Vr. SCHVVERIN, 2 mill.

Vic. Fichel, 2. in fine Lacus Swerinenſis, Ducatus Megapolitani locus, ſatis alias notus.

V. VVISMARIA, 2 mill. Vrbs celebris maritima in Ducatu Megapolitano; quæ Pacis conſtitutione generali, Regno Suedico adjuncta eſt: in qua ſpectatu digna ſunt, Templa, S. Nicolai, S. Mariæ. & S. Georgii: Cœnobia varia, Arx, & Curia.

ITER XXVII.

Auguſtâ STRALESVNDAM Pomeraniæ.

Urbs PLAVEN in Ducatu Megapolitano, ad quam via quæ ducit, ſuprà itinere XXIV, deſcripta eſt.

Urb. MALCHAV, 2 mill. Inter Plavenſem & Calpenſem Lacum, & quidem ad hunc poſtremum, in dicto Ducatu.

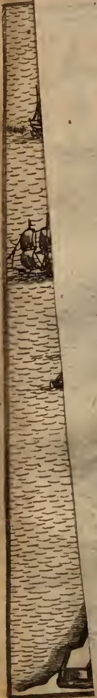
V. GRABAU, 1 & dimid. de quo in præcedente Itinere dictum.

P. Levesdorf, 1 & dimid. mill.

V. MALCHIN, 2¼ mill. Etiam in Ducatu Megapolit. ad Penam & terminos Pomeranos.

V. NIENKALEN vel NEWENKALEN. Ducatus Megapolitani, ad Lacum Cummerowenſem.

Ur. vel Vic. Dargun, 1¼ vel 1 & dimid. mill. Adhuc in Ducatu Megapolitano, habetque Præfecturam.

e.
t,
er
&
to
no
in
er-
N.
nd
lj.
a-
c.

, 3¼
hri-
io,
ngè
&.
IZ-
ius
en,
4.
13
era
ilio
nr,
ne-
er-
lia-
lii,
nc
e
i-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Ai

ga
ſup

Pla
qui
Du

in

Du
mi

K
La

mi
po

Vic. Neringen, 2 & dimid. mill.

Ur. & Arx FRANZBURG, $3\frac{1}{4}$ mill. Pomeraniæ, & demum an. Chriſti 1586 exſtrui cœpta, & Cœnobio, Neven Campe, quod ab ea non longè abeſt, anno 1589, in Auguſtam & Principalem ſedem, FRANZBURG appellatam, mutata.

V. STRALSUND, 3 mill. alius $3\frac{3}{4}$ numerat. Alius verò, à Plaven, per Malchin, 4. Dargun, 2. Camp, 4. & Stralſund, 3, tantum milliar. 13 ponit: Et verò ipſa milliaria & Itinera admodum variant. Sic

Roſtochio à quodam 9, ab alio 11 mill. Straleſundam numerantur, nempè

Ur. Ribniz, 3 mill.

Ur. BARTH, 4. Sita eſt in Pomerania, celebris negotiatione & mercatura. Habet alius 3 tantùm milliaria.

Urb. STRALSVND, 4 mill. Alii, 3 habent. In hac Urbe Pomeraniæ, hodie Regno Suedico adjuncta, fœde-

ris tamen Hanſeatici ſocia, & privilegiorum particeps : in qua ſpectari poſſunt, elegantiſſima templa parochialia, præſertim quod D. Virginis eſt, & Curia.

ITER XXVIII.

HuguſtaGRIPHISWALDIAM Pomeraniæ, atque porrò STOCKHOLMIAM Suediæ.

Urbs WITTENBERGA, de qua Urbe Electorali & Itinere iſtuc, ſuprà dictum. N. XII.

P. Marzan, 3¹ mill.

V. TREWENBRITZEN, 1½ mill. ſita eſt ad Adam fluvium in Marchia Brandeburgenſi.

U. BELIZ, 2 vel 2½ mill. etiam in Marchia Brandeburg.

P. Unkermunda, ad fluvium Unker, 1 mill. mag.

P. Zan-

P. Zanche, in Havelandia, 1 mill. magn.

Urb. POTSTEIN, POTZSTEN, vel Potzdam ad Havelam, in quam Notta influit, etiam Brandeburg.

V. NAWE, 2½ mill. ſita in Marchia media.

Ur. BELLINENSIS TRANSITVS, vel Tranſitus BELLIN, 2 milliar. Brandeburgicis. Sita eſt Urbs in loco paluſtri, ad Rhenum, & Brandeburgenſis.

Ur. FORSTENBERG, vel Furſtenberg, 4 mill. in Ducatu Megapolitano, & quidem in Stargardica ditione.

P. Gramantin, 2 vel 2 & dimid. mill.

P. Stolpe, 2 mill.

V. STARGARD, 2. Caput ditionis hujus nominis, à quo Duces Megapolitani denominantur. Vocatur Vetus Stargardia, ad differentiam novæ Stargardiæ Pomeranicæ.

Urb. BRANDEBURGUMNOVUM, 2 milliar. parvis, ſita in ſuprà dicto Stargardenſi territorio, ad Lacum Tollenſem.

Urbs TREPTAV, $1\frac{3}{4}$ mill. vocatur Treptau vetus, ad differentiam Treptaw ad Regam, ad dictum Lacum ſive mare Tollenſe vel *Z*ollenſe: ſed ſicut & altera illa Treptau, in Ducatu Pomeraniæ.

Arx Clempenaw, 2 & dimid. mill. Pomeraniæ, in loco paluſtri ad dictum locum.

Urb. GUZKAVV, 3 mill. ſita ad Peenam fluvium Pomeraniæ, eſtque Caput Comitatus, qui ab ea denominationem habet: quanquam nunc exigua & fermè tantùm vicus eſt.

Urb. GRIPHISWALDIA, vulgò Gripswald, 3 mill. propter Academiam imprimis celebris Pomeraniæ civitas, fœderis quoque Hanſeatici: in qua viſu digna ſunt, templum Parochiale, Collegia Univerſitatis

& Cu-

& Curia, hodierno tempore munitiſſima. Abeſt quidem à mari quatuor mill. ſed rivus uſque ad urbem ducitur; & eſt percommoda ex ea in Suediam & facilis navigatio. Plerique in Sueciam navigaturi, vel Stetinâ, vel Straleſundâ, vel Roſtochio, vel wiſmariâ ſolvere conſueverunt. Comes Galeazzo Gualdo Priorato l. 2. Hiſtor. ſuæ p. 6, ſcribit: Suedos an. 1630, ſpatio 11 dierum, navibus Stockholmio Straleſundam perveniſſe. Qui verò terra marique illuc pervenire cupiunt, hi vel Hamburgo aut Lubecâ, per regiones Holſaticas aut Danicas Helſenburgum vel Helſingburgum Scaniæ petunt; quæ civitas regi Daniæ ſubjecta, 6 milliar. Hafniâ trans Sundam abeſt. Hinc ad pagum Danicum, Ruy, 4 mill. Onolzbeck Smalandiæ, Suedicum, 4 mill. Poſtea per deſertam & montoſã regionem, in pag. Aby, 7 mill. Porrò per aſperam viam & montium præcipitia, fauceſque ad Urbem Iencopping,

SEELANDIA ſita, celebris negotiationibus.

Urbs HAFNIA, vulgo COPENHAGEN, Kopenhaven, 4 mill. In hac, quæ totius regni Daniæ caput eſt, ſpectatu digna ſeſe offerunt: Tēplum ſummum: D. Virg. Mariæ: ad Spiritum Sanctum: Dn. Nicolai: S. Petri: Academiæ Collegia; Arx, quæ ſedes eſt Regia, inque ea templum magnificum: Armamentarium: Arſenale, ſive navium Statio: Domus Mercatorum: naves regiæ: horti regii, & recreationis ædificium; D. VVorms Technophylacium, & res inſignes aliæ.

ITER XXVI.

Auguſtâ WISMARIAM.

Urbs BRAVNSVVEIG, de hac vide Iter XIII. Hinc occurrunt

Ur. GIFFHORN. de qua vid. Iter XV, 4 mill.

P. Kneſebec, 3 ¼ mill.

P. Tiliſen, 2 & dimid.

P. No-

P. Norendorf, 4.

P. Bulow, ad Albim, 3 & dimid.

Ur. vel Vic. Hagenaw, 3 & dimid. in Comitatu Swerinenſi Megapolitano, verſus regionem Lauenburg: nomenque ab ea ſortitus eſt Campus Hagenoenſis. Nonnulli huc non perveniunt, ſed viæ conpendio uſi, petunt,

Ur. WITTENBORCH, vel wittenburg, etiam ſita in Comitatu Swerinenſi ſupra nominato, 2 & dimid. mill.

Ur. GADEBUSCH, $2\frac{1}{4}$ vel 2 & dimid. mill. itidem Mechelburgenſis.

P. Seefeld, 2.

Ur. WISMAR, 3. Brevior etiam Auguſtâ huc uſque via eſt, nimirum ſi petatur HALBERSTATT. de quo ſupr. Itin. *XIV*.

Ur. OSCHERSLEBEN, 2 vel 2 & dimid. mill. cum Præfectura in Epiſcopatu Halberſtadienſi, in finibus Magdeburgenſibus.

Arx Sommerſeeburg, 2½, in Archiepiſcopatu Magdeburgenſi.

V. HELMSTAT, 1. In hac urbe Principali Brunſvicenſi, præter templum, inprimis viſu dignum ſeſe exhibet Collegium Illuſtre novum Academiæ.

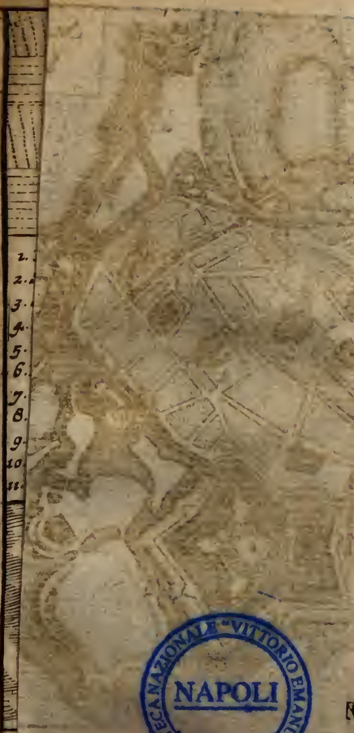
Ur. OSSFELDE, ad fluvium Allerum, in finibus Brunſvicenſibus, & Magdeburgenſibus, 3 mill.

P. KLOTZE, 4 mill.

Vr. SOLTWEDEL, à multis Soltquedel, ut Germani ſuperiores loquuntur, Saltzquelle, 3½, in Marchia Brandeburgenſi veteri, ad flumen Ietze, & finibus Lauenburgenſibus, & Luneburgenſibus.

Vr. LVCHAW, 2 mill. in Ducatu Luneburgenſi, ad dictum flumen Ietze.

Vr. & Arx DANNEN BERG, 2 mill. itidem juxta flumen Ietze, propè Hitzger. Olim hic fuit ſedes Aulica Principis Luneburgenſis, hodie Prin-

afi

ia

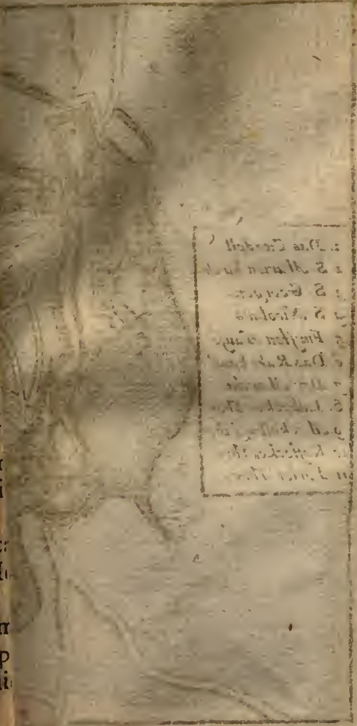
3
in

e-
s,

s
o-
e-
t:
a,
:

R

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Principi Auguſto Duci Brunſvicenſi ſubjecta.

Vrbs DOMITZ, 2 mill. de qua ſuprà, Itin. XXIV.

Vr. GRABAV, 3. Habet alius 3¼ mill. Oppidum Megapolitanum, in Principatu Vandalico.

P. Lublow, 3½ mill.

Vr. SCHVVERIN, 2 mill.

Vic. Fichel, 2. in fine Lacus Swerinenſis, Ducatus Megapolitani locus, ſatis alias notus.

V. VVISMARIA, 2 mill. Vrbs celebris maritima in Ducatu Megapolitano; quæ Pacis conſtitutione generali, Regno Suedico adjuncta eſt: in qua ſpectatu digna ſunt, Templa, S. Nicolai, S. Mariæ. & S. Georgii: Cœnobia varia, Arx, & Curia.

ITER XXVII.

Auguſtâ STRALESVNDAM Pomeraniæ.

Urbs PLAVEN in Ducatu Megapolitano, ad quam via quæ ducit, ſuprà itinere XXIV, deſcripta eſt.

Urb. MALCHAV, 2 mill. Inter Plavenſem & Calpenſem Lacum, & quidem ad hunc poſtremum, in dicto Ducatu.

V. GRABAU, 1 & dimid. de quo in præcedente Itinere dictum.

P. Levesdorf, 1 & dimid. mill.

V. MALCHIN, $2\frac{1}{4}$ mill. Etiam in Ducatu Megapolit. ad Penam & terminos Pomeranos.

V. NIENKALEN vel NEWENKALEN. Ducatus Megapolitani, ad Lacum Cummerowenſem.

Ur. vel Vic. Dargun, $1\frac{1}{4}$ vel 1 & dimid. mill. Adhuc in Ducatu Megapolitano, habetque Præfecturam.

:01

, 3
ari-
io,
ngè
&
|Z-

ius
en,
, 4.
13
era

ilio
ur,

ne-
er-
lia-

lii,
ne
e
i-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Al

ga
ſu

Pl
qu
D

in

D
mi

K.
La

mi
po

Vic. Neringen, 2 & dimid. mill.

Ur. & Arx FRANZBURG, $3\frac{1}{4}$ mill. Pomeraniæ, & demum an. Chriſti 1586 exſtrui cœpta, & Cœnobio, Neven Campe, quod ab ea non longè abeſt, anno 1589, in Auguſtam & Principalem ſedem, FRANZBURG appellatam, mutata.

V. STRALSUND, 3 mill. alius $3\frac{3}{4}$ numerat. Alius verò, à Plaven, per Malchin, 4. Dargun, 2. Camp, 4. & Stralſund, 3, tantum milliar. 13 ponit: Et verò ipſa milliaria & Itinera admodum variant. Sic

Roſtochio à quodam 9, ab alio 11 mill. Stralesſundam numerantur, nempè

Ur. Ribniz, 3 mill.

Ur. BARTH, 4. Sita eſt in Pomerania, celebris negotiatione & mercatura. Habet alius 3 tantùm milliaria.

Urb. STRALSVND, 4 mill. Alii, 3 habent. In hac Urbe Pomeraniæ, hodie Regno Suedico adjuncta, fœde-

ris tamen Hanſeatici ſocia, & privilegiorum particeps : in qua ſpectari poſſunt, elegantiſſima templa parochialia, præſertim quod D. Virginis eſt, & Curia.

ITER XXVIII.

Hugusta GRIPHISWALDIAM Pomeraniæ, atque porrò STOCKHOLMIAM Sueciæ.

Urbs WITTENBERGA, de qua Urbe Electorali & Itinere iſtuc, ſuprà dictum. N. XII.

P. Marzan, 3 mill.

V. TREWENBRITZEN, 1½ mill. ſita eſt ad Adam fluvium in Marchia Brandeburgenſi.

U. BELIZ, 2 vel 2½ mill. etiam in Marchia Brandeburg.

P. Unkermunda, ad fluvium Unker, 1 mill. mag.

P. Zan-

P. Zanche, in Havelandia, 1 mill. magn.

Urb. POTSTEIN, POTZSTEN, vel Potzdam ad Havelam, in quam Notta influit, etiam Brandeburg.

V. NAWE, 2½ mill. ſita in Marchia media.

Ur. BELLINENSIS TRANSITVS, vel Tranſitus BELLIN, 2 milliar. Brandeburgicis. Sita eſt Urbs in loco paluſtri, ad Rhenum, & Brandeburgenſis.

Ur. FORSTENBERG, vel Furſtenberg, 4 mill. in Ducatu Megapolitano, & quidem in Stargardica ditione.

P. Gramantin, 2 vel 2 & dimid. mill.

P. Stolpe, 2 mill.

V. STARGARD, 2. Caput ditionis hujus nominis, à quo Duces Megapolitani denominantur. Vocatur Vetus Stargardia, ad differentiam novæ Stargardiæ Pomeranicæ.

Urb. BRANDEBURGUMNOVVM, 2 milliar. parvis, ſita in ſuprà dicto Stargardenſi territorio, ad Lacum Tollenſem.

Urbs TREPTAV, $1\frac{3}{4}$ mill. vocatur Treptau vetus, ad differentiam Treptaw ad Regam, ad dictum Lacum ſive mare Tollenſe vel Zollenſe: ſed ſicut & altera illa Treptau, in Ducatu Pomeraniæ.

Arx Clempenaw, 2 & dimid. mill. Pomeraniæ, in loco paluſtri ad dictum locum.

Urb. GUZKAVV, 3 mill. ſita ad Peenam fluvium Pomeraniæ, eſtque Caput Comitatus, qui ab ea denominationem habet: quanquam nunc exigua & fermè tantùm vicus eſt.

Urb. GRIPHISWALDIA, vulgò Gripswald, 3 mill. propter Academiam imprimis celebris Pomeraniæ civitas, fœderis quoque Hanſeatici: in qua viſu digna ſunt, templum Parochiale, Collegia Univerſitatis & Cu-

& Curia, hodierno tempore munitiſſima. Abeſt quidem à mari quatuor mill. ſed rivus uſque ad urbem ducitur; & eſt percommoda ex ea in Suediam & facilis navigatio. Plerique in Sueciam navigaturi, vel Stetinâ, vel Stralefundâ, vel Roſtochio, vel wiſmariâ ſolvere conſueverunt. Comes Galeazzo Gualdo Priorato l. 2. Hiſtor. ſuæ p. 6, ſcribit: Suedos an. 1630, ſpatio 11 dierum, navibus Stockholmio Straleſundam perveniſſe. Qui verò terra marique illuc pervenire cupiunt, hi vel Hamburgo aut Lubecâ, per regiones Holſaticas aut Danicas Helſenburgum vel Helſingburgum Scaniæ petunt; quæ civitas regi Daniæ ſubjecta, 6 milliar. Hafniâ trans Sundam abeſt. Hinc ad pagum Danicum, Ruy, 4 mill. Onolzbeck Smalandiæ, Suedicum, 4 mill. Poſtea per deſertam & montoſã regionem, in pag. Aby, 7 mill. Porrò per aſperam viam & montium præcipitia, fauceſque ad Urbem Iencop-

ping, 11 mill. magn. Pag. Gremm, 4. Urb. Lincopping, 8 vel 9. Urb. Sudercopping, 5. Urb. Nort Copping, 1 mill. (Quam tamen ut accedas, opus haud eſt) Pag. Burling, 3. Urb. Neucopping, 3; vel 6, à Sudercopping. Stregnes, 7. Urb. Stockholm, 7. Urb. Upſal, 7 milliar. ut quidem hoc iter terrâ ſuſceptum & confectum, à non nemine obſervatum & notatum fuit: qui utrum aliquibus in locis non erraverit, dubium & incertum eſt.

ITER XXIX.

Auguſtâ COLBERGAM Pomeraniæ.

Ur. FRANCOFVRTVM ad Oderam, de qua, itinereque huc ducente, Iter ſuprà notatum XVII, inſpiciatur.

Ur. LEBVS vel LIBVS, 1 mill. ad Oderam, habetque âb hac Epiſcopatus,

tus,qui hodieque Dn. Electoris Brandeburgici eſt, nomen.

Lieſſe, 1 mill. locus vicinus Momcheberg vel Munchberg in Marchia Brandeburgica: ubi Commendatura eſſe perhibetur.

Furſtenfeld, in Marchia nova: oppidulum eſſe fertur, 4.

Urb. SCHONFLIES, 3 mill. in Marchia nova.

Ur. PYRITZ, 3. Urbs Pomeraniæ antiqua, in finibus dictæ novæ Marchiæ Brandeburgenſis. Hic vide Templum ſummum ſeu primarium.

Urb. STARGARD. Urbs Pomeraniæ inter primas; condita ad ripam Inæ fluminis, nova Stargardia appellata. Vixit in hac celeberrimus ille excellentiſſimuſque Aſtronomus, David Herlicius: qui Calendaria ſeu faſtos multis annis ſcripſit.

Ur. FREYENWALD, 3 mill. Nobilium Pomeranicorum à Wedel.

Ur.

Ur. DABER, 2 mill. Dewiziorum antiquæ in Pomerania familiæ.

Ur. & Arx STRAMMEL, juxta Regam fluvium, Nobilium Borckiorum excellentiſſimorum.

P. Petershagen, 3½ vel 4.

Ur. COLBERG, 4½. Hæc refertur ad Epiſcopatum Caminenſem, eamque celebrem facit fluvius Parſante, quo in mare, 4 milliatis parte ab ea remoto, navigari poteſt. Hodie maritima hæc civitas optimè munita, vigore pacis generalis conſtitutæ, Electori Brandeburgico ceſſit, & propter ſalis cocturam, paulo infra urbem, valde celebratur: in qua ſpectatu digna ſunt, templum Epiſcopale, Præpoſitura, Cœnobium Virginum ſacratarum, & Curia.

ITER XXX.

Auguſta, Paderbornam, & Oldenburgum.

Vrbs HIRSCHFELD, vel Hersfeld. vid. Auguſtâ huc uſque Itin. XXII.

Urbs & Arx HOMBERG, vulgò Homberga Haſſiæ, 3 mill. in Haſſia inferiore, ſubjecta Principi Caſſellano.

Ur. FRITZLAR, 2 & dimid. mill. Caſſellis remota, ſed Archiepiſcopi Moguntiacenſis, in qua ſpectatu dignum eſt templum ſummum ſeu primarium, Cœnob. & Xenodochium Merxhauſen vel Marxhauſen, 2 milliar. ab Electorali Moguntinenſi oppido Numburg, Haſſiæ: & eſt unum ex quatuor majoribus Haſſiæ Xenodochiis, in quo, ante bellum proximum Germanicum, pauperes, debiles, manci, claudi, cæci, ſurdi, muti, mente

mente capti & furioſi, utriuſque ſexus, maximo numero, à Landgravio Haſſiæ, nutriti atque ſuſtentati fuerunt.

Vrb. VVOLFSHAGEN, 2 mill. Haſſiaca, etiam in Haſſia inferiore, Principi ſubdita.

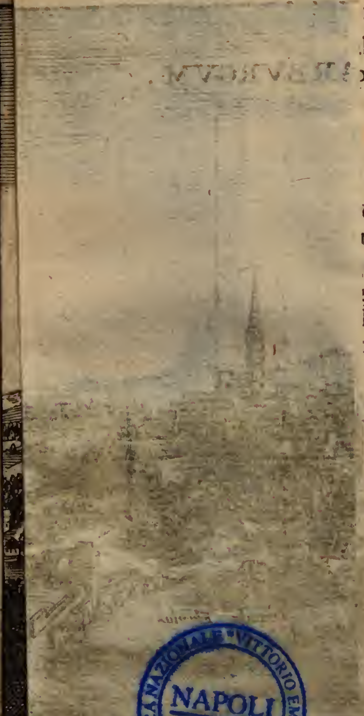
ERINGEN, 2 mill. magn.

Vrbs VOLMARSEN, $\frac{3}{4}$, Colonienſis, Ducatus weſtphalici.

Vrbs VVARTBERG, warberg, vel warburg, $1\frac{1}{2}$ mill. condita ad Dymel fluvium, etiam in weſtphalia, pertinens ad Epiſcopatum Paderbornenſem: quamquam propriis ſuis juribus & privilegiis gaudet & fœderis Hanſeatici ſocia eſt. Fuit olim urbs Imperialis, in qua templa ſunt aliquot viſu digna.

Vrbs KLENENBERG, 2. in Epiſcopatus Paderbornenſis locorum indice, etiam inter urbes & oppida ejuſdem refertur.

Vrb. PADERBORN, $1\frac{1}{2}$. Caput Epiſcopatus hujus nominis & Hanſeati-

11
le'
pe-

&
en
ta-
na
gi-
li-
a-

is

n-
m.
r-
n-

ſt
n-
u-
x,
ni-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

mente capti & furioſi, utriuſque ſexus, maximo numero, à Landgravio Haſſiæ, nutriti atque ſuſtentati fuerunt.

Vrb. VVOLFSHAGEN, 2 mill. Haſſiaca, etiam in Haſſia inferiore, Principi ſubdita.

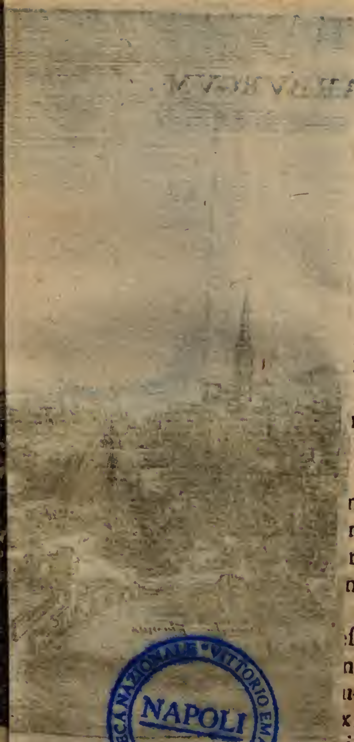
ERINGEN, 2 mill. magn.

Vrbs VOLMARSEN, $\frac{3}{4}$, Colonienſis, Ducatus weſtphalici.

Vrbs VVARTBERG, warberg, vel warburg, $1\frac{1}{2}$ mill. condita ad Dymel fluvium, etiam in weſtphalia, pertinens ad Epiſcopatum Paderbornenſem: quamquam propriis ſuis juribus & privilegiis gaudet & fœderis Hanſeatici ſocia eſt. Fuit olim urbs Imperialis, in qua templa ſunt aliquot viſu digna.

Vrbs KLENENBERG, 2. in Epiſcopatus Paderbornenſis locorum indice, etiam inter urbes & oppida ejuſdem refertur.

Vrb. PADERBORN, $1\frac{1}{2}$. Caput Epiſcopatus hujus nominis & Hanſeati-

le'
pe-

&
en
ta-
na
gi-
li-
a-

is

n-
m.
r-
n-

ſt
n-
u-
x,
i-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

mer
xus,
vio
fuer
V
Ha
Pri
I
V
nie
V
vel
me
per
bor
jur
ris
urb
alic
piſ
ind
eju

Ep

le'
pe-

&
en
ta-
na
gi-
li-
a-

is

n-
m.
r-
n-

ſt
n-
u-
x,
ui-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

me
xus
vio
fue
V
Hä
Pr

ni

ve
m
pe
bo
ju
ris
ur
ali

pi
in
ej

E

ſeatica, in qua templum Epiſcopale, Collegium Jeſuitarum, & Curia, ſpe- ctatu digna ſunt.

Pag. Apelteren, 1½ mill.

P. Holte, 2½ mill.

Vrbs HERWERDEN, 3 vel 3 & dimid. mill. Eſt hæc urbs Herworden Imperialis, & Hanſeatica, in Comitatu Ravensberg ſita: in qua viſu digna ſunt præcipuè, Cœnobium Virginum in monte, quod Nobilium & liberum ſeculare, cujus Abbatiſſa ſtatus eſt Imperii.

Vrbs LVBBERE, 3 mill. pertinens ad Epiſcopatum Mindenſem.

P. Lemburg, 2½ mill.

Levorden, Lewenforde, Lemvorde, ¼. Appellatur à quibuſdam Arx, ab aliis verò oppidum, referturque ad Comitatum Dieſſoltenſem.

Diepholt vel Dieffolt, ½. Sita eſt ad Lacum Dummeranum & Huntam in weſtphalia: eſtque Oppidulum primarium ſive Vicus & Arx, Comi-

Comitatus hujus nominis, ſubjecta Principatui Brunſvicenſi, & Luneburgenſi.

Urbs WILSHVSEN, vel Wildeshauſen, 4 & dimid. mill. ad Huntam, prius Monaſterienſis, ſed proximis Pacis novæ generalis pactis, Regno Suedico, cum præfectura jure hæreditario tradita.

P. Mœrbecke, $\frac{3}{4}$.

Pag. Daben, $\frac{3}{4}$.

Pag. Weſterburg, 1.

Urbs ſeu Vic. wardeberch vel wardenborg, $\frac{3}{4}$, in Comitatu Oldenburgico.

Urbs OLDENBURG, vel ALDENBURG. Caput hujus ampliſſimi Comitatus Oldenburgici ad Huntam: in qua viſu digna occurrunt, Templum S. Lamperti: ad Spiritum Sanctum, & S. Nicolai: Arx item, in qua ſedes aulica eſt Comitis: Curia: Domus nova: Cancellaria: Armamentarium: Hippocomium: Domus Capituli, & in ea Bibliotheca.

ITER

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Co
Pr
bu

ha
pr
Pa
Su
di

wa
bu

D
m
ta
T
Sa
ſe
m
ri
tu

ITER XXXI.

Auguſtâ, MARPVRGVM, OSNABRVGGAM, & EMBDAM.

Quanquam ex modo dicta civitate Oldenburgenſi Embdam, ad quam octo aut decem milliaria numerantur, perveniri poſſit: non tamen etiam ſequens via eò pertingendi incommoda videtur, quâ Auguſtâ primum petitur.

Urbs VVVRZBVRGVM, de quo ſuprà itinere *XI* videri poteſt.

Pag. Leinach, 1 ½ ibid.

P. Steinfeld, 2.

Urbs LOHR, 2 ½ mill. Sita hæc eſt in Franconia & Comitatu Rheineccenſi, ſubjecta Archiepiſcopo atque Electori Moguntiacenſi.

P. FRA Merſpach, 2 mill. in ſylva SPESSART. Alius quidam appellat

pellat Flammersbach, & Cœnobium eſſe dicit.

P. Lettigbrunn, 2, ibidem.

Ur. URB, 1 mill. magn. Oppidulum eſt Moguntiacenſe, ad Speſſartum, ubi Coctura ſalis eſt.

Ur. SALMUNSTER, ad Kinzium flumen, 1½ mill. Fuldenſis Abbatiæ.

P. Burchorſt, 1.

Arx & Urbs, ORTENBURG, 3 mill. in Haſſia ſuperiore in wetteravia, 1½ vel 3 mill.

Urbs GRONBERG, vel Grunberg, 3 mill. in Haſſia Superiore, verſus dictam wetteraviam.

Urbs MARPURGUM, 2 mill. Caput eſt regiunculæ ad Lohnam fluvium, vel in ſuperiore Haſſiæ Principatu: in qua ſpectatu digna ſunt, Templum Parochiale, S. Eliſabetha in domo Teutonica: Collegia Academiæ: Arx illuſtris, & quæ eidem ſunt conjuncta: Curia, & prædium ſuburbanum ad Cygnum.

Urbs WETTER, 1 mill. Haſſiac.

Sita

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE"
NAPOLI

21

pe
eſ

lu
tu
l
flu

mi
via

be
fus

Ca
vi
pat
plu
do.
mi:
cor
bar
l

Sita eſt in Haſſia ſuperiore, eſtque in ea Cœnobium Virg. ſacratarum, hodie ſubjecta Equeſtri ordini Haſſiaco.

Urbs FRANKENBERG, 2 mill. ad Ederam flumen, & in Haſſia adhuc: ubi Templum eſt pulcherrimum parochiale. Quidam Marpurgo huc uſque numerat 3½ mill.

Urbs CORBACH. Caput Comitatus waldeccenſis. Hic ſpectare juvabit Templum S. Kiliani & S. Nicolai, cum Schola.

Ur. STATBERGE, vel Marſperg, 2. mill. Quidam habet 2¾. mill. Sita eſt ad Dummeliam fluvium, in Saverlandia, ſubjecta Epiſcopo Colonienſi, ad Ducatum VVeſtphalicum pertinens.

Urbs SALZKOTTEN, 4 vel 4½. mill. In Epiſcopatu Paderbornenſi, ubi negotiatio eſt ſalinaria.

P. Dellbrugge, 1 & dimid. mill.

Urb. BILEFELD, 4½. Urbs weſtphaliæ Hanſeatica, & Cõitatus Ravenſpergii,

ſpergii,extra quam in celſiſſima rupe conditum eſt Sparenbergum caſtrum munitiſſimum.

P. Burgholte, 2 ½ mill.

Ur. MELLE, 2 mill. ad Elſem fluvium, in Epiſcopatu Oſnabruggenſi. Caput eſt Epiſcopatus hujus nominis, ad Haſe fluvium, in VVeſtphalia ſita; in qua ſpectatu digna ſunt, templum Episcopale, & aliæ item ſacræ Ædes cum Curia. Extra urbem verò Arx Epiſcopalis Petersburg.

P. Bramſche, 2 vel 3 mill.

Ur. QVAKENBRVGGE, 3 vel 3 ½ mill. ad prædictum flumen Haſe, in Epiſcopatu Oſsnabruggenſi.

Urb. KLOPPENBVRG, 4 vel 4 ½ mill. Pertinet ad Epiſcopatum Weſtphaliæ Monaſterienſem.

Urbs FRIESOLTE, 2 mill. ad eundem Epiſcopatum ſpectans. Numerat quidam à Quakenbruck huc uſque, tantùm 4 milliar.

P. Baſsel, ad fluvium Soste, 2 mill.

P. Stickhuſen, 1 ½ mill. in Comitatu

7
lli
ſt
e-
i-
;o
i-
is
a-
1-
&c
n
a
n
1-
l,

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

tatu Embdano , vel Friſia Orientali ad flumen Leda: ubi arx quædam eſt benè munita.

Vic. Leer, Lera vel Lier, 2 mill. etiam in Friſia Orientali & ad prædictum fluvium Leda, qui ſeſe hoc loco in Amiſium exonerat.

Urbs EMDEN, 2 mill. Caput Friſiæ Orientalis, condita in ripa fluminis Amiſii, Embs. Hic templum primarium: Comitis quoque Friſiæ Orientalis arx: Curia: Armamentarium, & Mercatorum domus, ſpectatu digna.

ITER XXXII.

Auguſtâ, Monaſterium, & Soeſtum Weſtphaliæ, item Groningam Frislandiæ.

Qui viâ ſupra notatâ OSSNABRUCKUM pervenit, 5 milliaria magna Monaſterium habet, nimirum duo in pagum Lengerick, atque in-

de, 3 vel 4 mill. 1 parva Monaſterium.

Verùm aliâ etiam viâ illuc perveniri poterit, nempe è Frankenberga urbe Haſſiaca ſupra oſtenſa, quam itinere præcedenti Auguſtâ attigi, ad

Vic. Sachſenberg, dimid. mill. Eſt verò Sachſenberg vel Sachſenburg Ducatus Weſtphalici Electoralis Colonienſis, licet proximè abſit à Franckenberga.

Urbs HALLENBERG, 2 mill. in dicto Ducatu weſtphaliæ.

Urbs WINTERBERG, 2 mill.

Pag. Niderfeld, 1 mill.

P. Aſtinchuſen, 1 mill.

P. Heringhuſen, 1 mill. magn.

Ur. MESCHEDE, 1 mill. condita ad Ruhram, in nominato Ducatu weſtphaliæ.

Vic. Freienol vel Frienol, 2 mill.

Ur. ARNSPERG, 1 & dimid. mill. Arcem habet in monte ſitam admodum pulcram, in ripa Ruhræ, in Comitatu

mitatu Electorali Colonienſi: ubi Electores & Archiepiſcopi Colonienſes interdum animi recreationis cauſa verſari fuerunt ſoliti.

Urbs NEIM vel NEHEM, ad Mœn fluvium, in modo dicto Comitatu, 1½ mill.

Urb. VVERLE, 1½. Sita quoque in Comitatu VVeſtphalico Arnsberg, arcem habens benè munitam.

Urb. HAMM, 2½ mill. Hanſeatica eſt, regionis VVeſtphalicæ, ad Iuliacenſem pertinentis, hodieque Electori Brandeburgico ſubjecti Comitatus Marcani; probè munita.

Hinc SOESTVM uſque tria numerantur mill. Alii à ſuprà dicto pago, Aſtinchuſen, conferunt ſeſe Kaldchart, 2 mill. Belick, 1. Molheim ad Mœn, 1 mill. quæ tria oppidula parent Electoratui Colonienſi, & referuntur ad Ducatum Weſtphalicum. Hinc

SOESTVM vel SVSATVM, 3 mill. magn. Eſt Suſatum Urbs

Hanſeatica, in Comitatu Marcano: in qua viſu digna ſunt, Templum S. Patrocli, præpoſitura, turrim habens celſiſſimam. Eſt diviſa ampliſſima hæc urbs in decem Parochias.

Sed ex prædicta urbe Hammenſi via quâ Monaſterium petitur, ducit ad Vic. Drack, vel Drechſtenuord, in Tabula quadam Trenſtenuord appellatum, 2 & dimid. mill. ad fluvium Werſe.

Urbs MONASTERIVM, 3 mill. Caput hæc eſt Epiſcopatus ejuſdem nominis, in Weſtphalia, ſita ad fluvium Aa: in qua ſpectatu digna ſunt, Templum Epiſcopale: templa Collegialia S. Pauli: S. Ludgeri: S. Mauritii: S. Martini: templum parochiale S. Iacobi ad Vberwaſſer: S. Lamberti: S.Leodegarii:S.Martinii :S.Ilgen: & S. Servatii: Cœnobia S. Georgii, S. Ioannis: Fraternitatis domus: ad Fratres: trans flumen, vulgò Uberwaſſer, S. Ilgen; Niſinck, Roſenthal, Ringe, Hoffring, & Rheine: Xenodochia

dochia quædam & Scholæ, inter quas præcipua eſt Ieſuitarum ; Curia item, & alia.

P. Oldenborch, 2 & dimid. mill.

Urbs BVRGSTENVORDE, Borchſtenuorde, Borchenfort vel Burckſteinfurt, 4 mill. ad Aam fluvium : Caput Comitatus Steinfurtenſis, Comitum Bentheimenſium, qui celebrem hic ludum literarium aperuerunt.

P. Oem vel Om, 1² mill.

Ur. SCHVTORF, vel Scutorp, 1 mill. ſita eſt ad Aam fluvium, in Comitatu Bentheimenſi.

Urbs NYENHVSEN vel Neuhauſen, 3 & dimid. ad Vechtam fluvium, in Comitatu modò dicto.

Vic. & Arx Cœverden vel Coverden, Covordia, 4 & dimid. mill. in Over-Iſſalana : eſtque caput regiunculæ Drent, ſubjectæ unitis Belgicis provinciis, egregiè munitus locus.

P. Schwel, 2 mill.

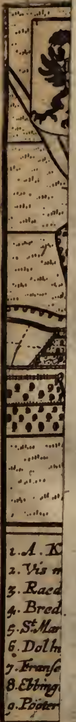
P. Rolde, 3 mill.

P. vel Vic. Fries vel Vries, 1 & dimid. mill.

P. Hooren vel Horn, 2 mill.

Urbs GRONINGEN, dimid. vel ¼ mill. Caput Regionis, quæ ab ea nomen accepit, & maxima omnium Friſicarum civitatum, amœniſſima, potentiſſima, munitiſſimaque, juxta Aam & Huneſum flumina ſita, in qua ſpectatu digna ſunt templa duodecim, interque illa, templum Sanctæ Waldburgæ & Sancti Martini, & ex Cœnobiis, Franciſcanorum, & Dominicanorum: in quibus tamen nulli ſunt monachi, quoniam urbs amplexa eſt Religionem, ut vocant, reformatam. Eſt hic quoque Academia, & ſpectatu digna eſt maximè Curia magnificentiſſima.

ITER.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

ITER XXXIII.

Auguſtâ Francofurtum ad Mœnum, Dortmundam Weſtphaliæ, Zutphaniam, Daventriam, Franeckeram, & alia Frieslandiæ loca.

Urb. DVNCKELSPVHEL, de qua, & itinere huc perducente, vide ſuprà Itin. XI.

Urbs CRAILSHEIM vel Kreylsheim, 2 mill. ad Iaxtum flumen, arcem habet, & ſubjecta eſt Principi Brandeburgico Onoldino.

P. Roth, 1½ vel 2 mill. ſitus juxta Tubarim.

P. Halmerſtetten, 2 mill.

Urb. MERGETHEIM, 2½ mill de qua ſuprà Itin. XXIV.

Urb. KONIGSHOFEN, 1½ mill itidem ad Tubarim, Archiepiſcop Moguntiacenſis.

Urbs BISCHOFSHEIM, 1 & dimid. vel 2 mill. itidem Elector. Moguntinenſis, alia ab illa Wurzburgenſi Biſchofsheim, quæ ſita eſt juxta Stray flumen.

Urbs MILTEBERG vel Miltenburg, 2 & dimid. mill. vel 3 mill. Hulſius 4 ponit, alio quodam ſuo calculo probante. Quidam à Konigshofen huc uſque ponit 5 mill. Condita eſt Electoralis Moguntiacenſis civitas juxta Mœnum, & arcem habet.

Urbs KLINGENBERG: vini generoſiſſimi ferax, etiam Archiepiſcopi Moguntiacenſis, 1 mill.

Urbs ASCHAFENBVBG, 2 & dimid. mill, Quidam 2 tantùm, alii verò à Miltenberg huc uſque, 4 mill. Ut verbo dicatur, ſicuti viator vel celeri vel tardo greſſu ambulat, & vel alacris, vel lentus eſt, ita quoque milliaria numerare ſolet. Condita eſt illa juxta Mœnum, in qua viſu digna ſunt, Templum Collegiale, & inprimis

primis Arx magnificentiſſima, plurimis elegantiſſimis ſtructuris exornata, ampla, & probè munita, in qua DD. Electores Moguntiacenſes hybernare ſolent, paſſa quidem bello ſuperiore Germanico damna, ſed deinceps inſtaurata iterum.

Urb. SELGENSTATT, 2 m. etiam Archiepiſcopi, in ripa Mœni ſtructa, ubi Cœnobium eſt Monachorum Ordinis S. Benedicti.

Urb. STEINHEIM, 1 mill. Arcem habet, & ſubjecta eſt Archiep. Mogunt.

Arx & P. Offenbach, 1 mill. Comitatus Iſenburgici.

Urbs FRANCOFVRTVM ad Mœnum, 1 mill. de qua ſuprà It. IV.

In quodam Hodœporico ſive Itinerario, ſequens via, retrò ducens Francofurto, notata eſt. Urb. Aſchafenburg, 5 mill. Urb. Miltenburg, 6 Urb. Biſchofsheim, 4. Pag. Diſtelhauſen, ½. Urbs Konigshofen, ½. Urb. Mergetheim, 1. Pag. Wachbach, 1. P.

Herbſthanſen, 1. P.Riepbach, 1. P. Keberbach, ½. Pag. Plaufelden, ½. P. Roth, ½. P. Walhauſen, ½. Pag. Sattel-dorf, ½. Urb. Kreilsheim, dimid. P. Dorffbrunnen, 1, Ur. Dunckelſpuhel. 1. Ur. Norlingen, 3. Arx Harburg, 2. V. Thonauwerd, 1. V. Augsburg, 6. Et hac via, ut ibidem notatum eſt, quidem ipſe profectus fuit Levinus. Hulſius autem (ex aliorum forſitan relatione) ſic metitur Itineris ſpatia: Francofurto Biſchofsheim, 10½ mill. alio loco, 11 & dimid. Hinc per Diſtel-heim ad Koningshofen, 1 & dimid. Mergetheim, 1 & dimid. Vic. Wachen-bach, 1. P. Herbſthausen, 1. P. Riepbach, 1. P. Keberbach, ½. Vic. Plaufelden, 2. P. Rott, 2. P. VValhauſen, dimid. P. Satteldorf, dimid. Urb. Kreilsheim, dimid. P. Bergbrunnen, dimid. Urb. Dunckelſpuhel, 1.

Sed ut in noſtro ſuſcepto itinere pergamus, relicto Francofurto pervenitur

Urb. FRIDBERGAM; Eſt hæc

Imperii Romani civitas, in Wetteravia: in qua libera eſt Imperii ſeu Imperialis Arx, & domus Ganerbica nobilium.

Urbs & Arx Butzbach, 1. ſita & hæc eſt in Wetterav. in qua non ita pridem Dn. Philippus Haſſiæ Landgravius ſedem ſuam habuit, mortuus anno 1643, nullis poſt ſeſe relictis heredibus: cujus obitu illa jam ad Illuſtr. Principem Georgium Haſſiæ Landgravium Darmſtattinum devoluta eſt, excepta quarta ejus parte, quæ Solmica Braunfelſia eſt.

Urbs WETZLAR, 3 mill. Urbs Imperialis Wetteraviæ, ſita eo loco, quo Dillæ fluvius in Lohnam ſeſe exonerat.

Urbs HERBORN, 2 vel 3 mill. A dextris Dillæ fluminis ſita, in regione Dillenburgenſi Naſſovia. Arcem habet, fuitque in ea ante bellum German. proximum inſigne Gymnaſium.

Ur DILLENBERG, ½ m. magn. Fuit olim in illuſtri & munitiſſi.

latur aliàs Autorum ſcriptis Iſern-lohe, ſpectatque ad prædictum Comitatum.

Urbs SCHWERTE, vel Schwerten, juxta Ruhram. Itid. Marcani Comitatus.

Urbs DORTMVND, vel Tremonia, 1 & dimid. In hac Imperii Romani & Circuli Weſtphalici urbe, quæ & ipſa fœderis eſt Hanſeatici, templa quædam ſunt perpulcra, inprimis S. Martini & Gymnaſium, viſu dignum.

Urbs vel Vic. HORNBORG vel Hornenborgk, 2. in Dynaſtia Electorali Colonienſi Recklinghauſen.

Urbs HALTEREN, 3 mill. ad Lippam condita, in Dynaſtia Dulman, quæ Epiſcopum Monaſterienſem, Superiorem agnoſcit.

Arx Gemen, 3, vel 3 & dimid. mill. in Epiſcopatu Monaſterienſi, propè Borken oppidum: à quo Comites à Schawenburg olim, dum adhuc viverent, appellationem acceperunt.

Pag. Vorden, 3 vel 4 mill.

Urb. ZVTPHANIA, 2 mill. Caput eſt Comitatus hujus nominis ad Berkelam ſive Iſſalam flumen ſita, & Unitis provinciis ſubjecta. Annumeratur alias Geldriæ: ubi inprimis videndum S. VValdburgæ Templum.

Poſſunt etiam, qui volunt ex Veſalia inferiore (de qua in ſeqq. XXXV. Itinere) Iſelburgum, 4 ½ mill. & Dotecum, etiam 4 ½ mill. atque inde Zutphaniam, 4 milliar. pervenire. Pertinentque ambo oppidula Iſelburgum, & Dotecum, ad prædictum Comitatum Zutphanienſem.

Ex dicta urbe Zutphania porrò venitur

Urb. Daventriam, 2 mill. Urbs præcipua & Caput Iſſalæ ſuperioris, ſubjecta Statibus Hollandicis. Sita eſt dextro latere Iſſalæ, & cæteris urbibus Hanſeaticis fœdere eſt conjuncta. Templum primarium eſt S. Lebuini, habuitque olim peculiarem Epiſcopum.

Ur.

vel
di-
ſi-
l.
ll.
e-
n,
n-
la
u-
i-
m
n-
l.
l-
n
-
l-
n
-
.i-

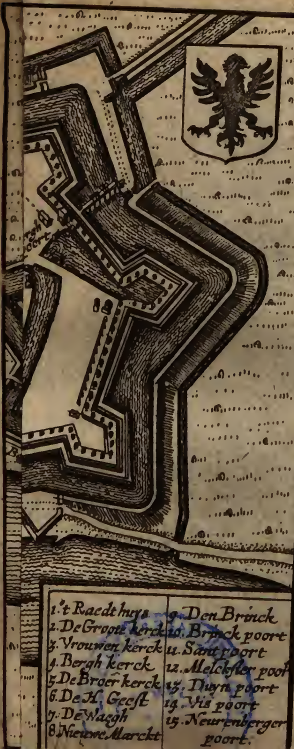
I

put
Ber
Un
rat
de

lia
Iti
tec
Z
Pe
br
C

ve

p
ſu
eſ
b
&
b
E

vel
di-
ſi-
a.
ll.
)e-
m,
ın-
)la
Cu-
ri-
am
an-
ill.
ēn-
l. in
an-
ta-
um

I
put
Ber
Un
rat
der

lia
Iti
tec
Zi
Pe
br
Ce

ve

pr
ſu
el
bi
&
b
E

31
vel
di-
ſi-
a.
ll.
)e-
m,
ın-
ɔla
Cu-

ri-
am
an-

ill.
en-

l.in
an-
ıta-

um
ele-
iſſi-

I

(

put
Ber
Un
rat
dei

lia
Iti
tec
Zi
Pe
bt
Ci

ve

pi
ſu
el
bi
&
b
E

Urb. HATTEM, 3,3&dimid.vel 4 mill. pro menſuræ eorundem diverſitate. Geldrici eſt imperii, in ſiniſtra Iſſalæ ripa ſita, & Hanſeatica.

Urbs CAMPEN, Kampen, 2. mill. In ripa Iſſalæ&regione Iſſalana ſuperiore, Statuum Hollandicorum, præter eos verò etiam fœderis Hanſeatici: in qua viſu dignua ſut templa S. Nicolai, & D. Virginis: itemq; Curia, & Telonium.

Hinc flumine navigatur ad

Urb. STAVEREN, 8 mill. in Friſia Occidentali: celebre quondam emporium, & hodieq; fœderis Hanſeatici.

Urb. HINDENLOPEN, 1 mill. parvo, ſita quoque in Friſia Occidentali.

Urb. BOLSVVÆRT, 1 mill. in parte prædictæ, & ad Status Hollandicos pertinentis, Friſiæ Occidentalis, VVeſtergoia vocatæ.

Ur. FRANEKER, 2. Una omnium Urbium Friſlandiæ amœniſſima, elegantiſſi-

gantiſſimaque credita, ubi Academia eſt & Arx probè munita.

Hinc petitur

HARLINGA, uno mill. quæ Friſiæ Occidentalis Civitas, 2 mill. à ſuprà dicta civitate Bolswart, & 4 à Straveren remota eſt.

Quod ſi DOCKVM aliquis proficiſci voluerit, tùm per ſuprà dictam urbem Daventriam, per Boxbergen perveniet.

Urb. SCHWOLL, 4 mill. Urbs eſt Iſalæ ſuperioris, in qua duo ſunt templa, ſic ſatis pulcra.

Vic. GEELMVDEN, 2 mill. parva, etiam Iſalæ ſuperioris vel Trans-Iſalaniæ, ad Oſtium fluminis Vechtæ in Oceanum meridionalem.

Orbs VOLLENHOFEN, 1 mill. juxta dictum Oceanum meridionalem; atque hic Senatus Provinciæ Iſalæ ſuperioris magnus ſedem ſuam habet fixam.

Urbs

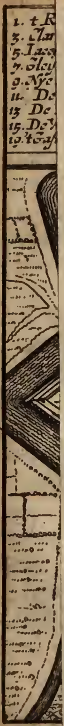

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO E.LE III" NAPOLI

1. Sᵗ. Michiels kerc
2. L. Vrouwen kerc
3. Broeren kerck
4. Bethlehems ker
5. 't Raedt huys
6. Groote marck
7. Bly merckt.
8. Camper poort
9. Roden tooren
10. Steens poort.
11. Viſch poort.
12. Dieſer poort.
13. Saſſen poort.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Urbs SLOTEN, 5 mill. Oppidulum Friſiæ Occidentalis probè munitum.

Urb. ILST, 1 & dimid. mill. in ſupradicta WESTERGOIA.

Ur. SNEECK, dimid. m. pulcra, ampla, & populoſa, & ad normam & modum hodiernum egregiè munita civitas Friſlandiæ Occidentalis.

V. LEEWARDEN, Leuuarden, Leovardia. Caput in dicta Friſlandia Occidentali, in qua Gubernator totius Friſiæ verſari ſolet. viſu digna in hac ſunt, templa S. Iacobi: Templum Galeiſtrium: templum Oldenhove, ſive veteris Aulæ: templ. S. Viti, Curia, Armamentarium, & palatia nonnulla.

Urb. DOCKVM, 3 mill. in Friſia Occidentali, juxta flumen Eam, ubi magnificum & pulcrum eſt Buleuterium.

ITER XXXIV.

Auguſtâ COLONIAM Rheni, Ducis Silvam, Dordrechtum, Roterodamum, & loca alia Hollandica.

Ur. FRANCOFVRTVM, de quo itinere huc uſque, præcedens XXXIII inſpiciendum.

Vic. Konigſtein, 2 mill. Caput ille eſt Comitatus hujus nominis, in quo Arx eſt mediocriter munita, Dn. Electoris Moguntinenſis.

Pag. Eſch, 3. mill. Hulſius unum, alius duo mill. ponit.

Cœnob. Gnadenthal, 1½ mill. Ait dictus Hulſius, juxta Walsſtorf & Camburg huc veniri, 2 mill. Eſt Parthenium in Comitatu Diezenſi, Naſſovio-Dillenbergenſium.

Urbs LIMBVRG ad Lohnam, 2½ mill. Quidam ex dicto pago Eſch ad

pag.

pag. Kirberg, 2 & dimid. atque illinc hucuſque, 1 & dimid. ponit. Alius ab Eſch Limpurgum, 3 tantum, Hulſius autem 4 mill. notat. Imperium agnoſcit Archiepiſcopi Trevirenſis, quamquam de ea quoque Landgravius Haſſiæ participat. Viſu dignum eſt in ea templum Collegiale.

Vic. Walmerode vel Wilmerode, 3 mill.

Hoſterbach vel Heſtenbach. Quidam Limpurgo huc, 4 & dimid. mill. numerat.

Altenkurch, vel Aldenkurck juxta fluvium Siegam, 1 & dimid. vel 2 mill. Dicitur vel oppidulum eſſe, vel pagus.

Quidam ex dicto Limpurgo notat

Pag. Strinz, $2\frac{1}{4}$ mill. Pag. Vreilingen, $2\frac{1}{4}$ & Aldenkurchen, 1 & dimid. mill. Hulſius ſæpè nominatus, à Walmerode, Vrilingen, 1. Heſtenbach, quem locum ille Hauſtenbach vocat, $1\frac{1}{4}$. & Urb. Aldenkurch, 1 mill. numerat.

Urbs

Urbs & Cœnob. SIBVRG, 5 vel 6 mill.

Quidam in pag. Burchlar, 1¼. pag. Eitorp, 2. Urb. vel Arx Blankenberg in Montenſi Comit. 1. & Siburg, 1¼. Alius ab Altenkurch in oppidulum Olkerot, 3 & dimid. atque inde Siburgum, 2 mill. notat. Hulſius autem ab Altenkurch Siburgum, per loca nonnulla, 5 mill. Ex quo cognoſcere licet, diverſis itineribus terreſtribus per ſylvam illam Occiduam (Weſterwald) Francofurto Coloniam perveniri. Sita verò eſt urbs illa juxta Siegam fluvium ex oppoſitu Bonnæ, Electoralis Colonienſis ſedis, in Comitatu Montenſi: Eſt vero Abbatis hujus loci.

Urbs COLONIA, juxta Rhenum, 3 mill. Hulſ. habet 3 & dimid. & Francofurto huc uſque, 22 mill. Et hoc eſt iter terrâ huc perducens. Flumine verò venitur Andernacum, ad ea loca, quæ ſuprà notata ſunt Itin. IV. Hinc ad Ludelsdorf, dimid. mill. Rhinbroel

vel

vel Rheinbroil, 1 mill. Linz, oppidulum Colonienſe, 1 & dimid. Unkel, etiam oppidulum Colonienſe, m. dimid. Urbs Winter juxta Rhenum vel Konig, Konings winter, itid. Colonienſis, 1 mill. Arx Godesberg, 1 mill. Urbs Bonn, 1. Pag. Herſel, 1. P. Veſting, 1. P. Godorp, 1. & Colonia, 1 mill.

In hac ſacri Romani Imperii & Archiepiſcopali Urbe, quæ ampliſſima eſſe putatur omnium urbium totius Germaniæ, inter plurima templa, Collegia, Cœnobia, & alias Ædes DEO ſacratas, ſpectatu digna ſunt inprimis, Templum Archiepiſcopale ad S. Petrum: undecim mill. Virginum templum: Cœnobium Carthuſianorum: templum Ieſuitarum: Cœnobium S. Pantaleonis: Carmelitarum: Dominicanorum, & Auguſtinianorum: templum omnium Apoſtolorum. It. Collegia Academiæ: domus ſenatoria magnificentiſſima, & è regione ejus

ne ejus, Sacellum Hieruſalem ; Armamentarium, atque id genus ædificia alia.

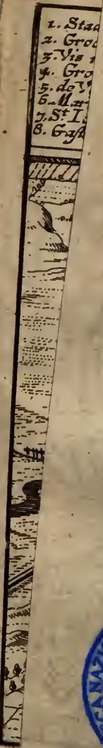
Hinc porrò Pag. VVohringen juxta Rhenum, 2 mill. vel 3 hor. qui anno 1646 munitus eſt.

Urbs NOVESIVM, vel Neus, Niueſium, vel Nuſſia, 5 vel 4 mill. Nam P. Bertius 6, Georg. Braun verò, tantùm 4. Miræus verò 5 mill. Coloniâ hnc uſque numerant. Eſt urbs Archiepiſcopalis Colonienſis, ad flumen Erp, vel Erft ſita, & ſemihorulæ ſpatio à Rheno remota, (qui tamen ex una parte eam alluit) in qua viſu digna ſunt, templum Epiſcopale S. Quirini, Collegium Jeſuitarum, Curia : Molendinum ſub porta, quâ Coloniam itur : domus mercatoria & vectigalis.

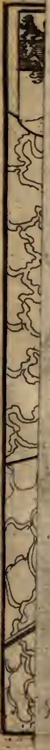
Vic. VVilich, 2½ vel 3 mill. in inferior. Epiſcop. Colon.

P. S. Tonis, 1 mill. magn. nonnullis vicus, aliis oppidum vocatum, etiam in Epiſcopatu illo.

Urbs

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

Urbs & Arx KEMPEN, in Geldricis & Iuliacenſibus finibus, 1 mill. magno.

Urbs VVACHTENDONK, 2 mill. parvis, ſita ad fluvium Neerſium, in Ducatu Geldrico, & ejuſdem diſtrictu Ruremundano, ſubjecta Imperio Regis Hiſpaniarum.

Urbs VENLO, 2 mill. Flandrico-Hiſpanica, condita in ripa Moſæ.

Urbs HELMONT, 5 vel 6 mill. ſita eſt in Brabantia & parte ejuſdem Kempenſi, arcem habens elegantiſſimam.

BOXTEL, 4 & dimid. m. A quibuſdam pagus præcipuus, ab aliis Arx, à nonnullis vicus frequens & populoſus vocatur, juxta flumen Dommelam, ſubjecta anno 1622 Comiti de Bauſigniak.

Urbs Duciſſilva, Hertzogenbuſch, 2 mill. In hac Brabantica, ſed hodie Unitis Provinciis Belgicis ſubjecta, civitate, templa duo, unũ D. Virginis,

ginis, alterum S. Ioannis digna ſunt, quæ inſpiciantur.

Urb. HEVSDEN, vel Hœsden, in Comitatu Teyſterland, & annumerata Hollandiæ.

Ur. DORT, vel Dordrechtum, 3 vel 4 mill. In hac celeberrima Hollandiæ civitate imprimis ſpectatu dignum eſt Templum primarium, Gymnaſium, Curia, & Monetaria.

Urb. ROTERDAM, 3 mill. Inſignis Hollandiæ civitas, in qua Templum primarium S. Laurentii, templum itidem Gallicanum: Eraſmi Roterodami ſtatua ex ære fuſa, medioque in foro collocata: parva item domus illa, in qua lucem primò Eraſmus adſpexit.

Hinc milliari uno venitur Schiedam. 3, Goudam. 2, Delftum. 3, Hagam Comitis. 3, Lugdunum (quod 2 milliar. à modò dicta Haga, & 3 à Delfto remotum eſt, celeberrimam complectens Academiam.) Poteſtque

ex

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

hoc loco in alias urbes Hollan-
ıas commoda admodum ſuſcipi
ɔfectio.

I T E R XXXV.

uguſtâ AMSTELÆDAMVM,
& loca alia.

Urbs COLONIA Agripp. ad
ıam itinere ſuperiore, quæ via du-
ıt, oſtenſum eſt. Hinc

Urb. DUSSELDORF, 5 mill.
Caput eſt Ducatus Montenſis & Do-
nino Wolfg. Wilhelmo Neuburgenſi
Principi ſubjecta, ejuſque ſedes, con-
lita juxta Rhenum: in qua ſpectatu
ligna ſunt Templum Collegiatum &
Arx Principalis: Collegium Jeſuita-
rum, & Cœnobia quædam.

Urbs DUYSBURG, 3 mill. ma-
gna. Refertur hodie ad Ducatum Cli-
venſem, olim Imperialis civitas: in
qua ſpectare licet templum primarium
Salvatoris, & Cœnobia quædam.

L Urbs

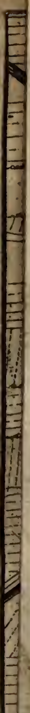
Urbs VESALIA, (Weſel),4 mill. parva, vocatur Veſalia inferior, ad differentiam Veſaliæ ſuperioris, quæ ad Archiepiſcopatum Trevirenſem pertinet: ſita eſt in Ducatu Clivenſi juxta Lippiam flumen, quæ in Rhenum hic influit: ſed hoc tempore ſubjecta eſt Statibus Hollandicis: quanquam olim civitas fuit Sacri Rom. Imp. & fœderi Hanſeatico adhucdum adnumeratur: in qua ſpectatu digna ſunt, templum S. VVillibrodi, & S. Antonii, cum Curia.

Urb. REES, 2 mill. magn. etiam in Ducatu Clivenſi juxta Rhenum, Provinciarum Belgicarum Unitarum.

Ur. EMERICH, vel Emmerich, 2 mill. parvis, eodem in Ducatu, eademque conditione cum priore, in qua elegans admodum eſt templum collegiale.

Urbs ARNHEIM, 3 magn. vel 4 mediocria milliaria. Caput eſt partis quartæ Geldriæ, Statibs unitis Hol-

landi-

n-
e-

a.
m
n-

a-
n-

ro
ad
m

d.

ne
io
ri

el
p-

r:

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

p
a
q
ſ
v
F
r
q
F
h
t
d

ir
P
r

2
d
q
c

m
q

in-
ſe-
pa.
um
m-
ca-
in-
ro
ad
m
d.
ue
ſio
ori
vel
op-
ur.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III · NAPOLI

andicis ſubjecta: in qua ſpectatu in-
primis dignum eſt templum S. Euſe-
bii Martyris.

Ur. AMERSFORT, in Epiſcopa-
tu Vltrajectino, dictorum Ordinum
Belgicorum, in qua videre juvat tem-
plum S. Georgii

Ur. NAERDEN, 3 vel 4 mill. Ca-
put Goylandiæ, quæ pars Hollan-
diæ eſt.

Ur. MVYDEN, 1 mill. magn. pro
quo alius ponit, 1 & dimid. ſita eſt ad
flumen Vechtam, habetque arcem
admodum vetuſtam.

Ur. AMSTERDAM, 2 & dimid.
mill.

Poſſunt, qui volunt, aliâ quoque
viâ iter facere, nempe ex Noveſio
Nuyſs, de quo in proximè priori
dictum eſt ad

Crevelt, 3 mill. qui vel pagus vel
vicus, vel juxta nonnullos etiam op-
pidulum eſſe putatur.

Pag. Altkurch, 2 ½ mill.

Ur. GELDREN, 2. Ab hac egregiè munita & Hiſpaniarum Regi ſubjecta civitate, univerſa regio Geldrica denominationem ſuam habet.

V. GOCH, 4 mill. ſita ad flumen Neers in Ducatu Clivenſi.

Pag. Groesbeke vel Groysbeck, 3 & dimid. mill. à quo loco, familia quædam nobilis percelebris nomen accepit.

Urbs NEWMEGEN vel NIEVMEGEN, 1 mill. magn. Urbs Geldriæ præcipua & caput ceterarum ibidem ſitarum urbium Hanſeaticarum. Templum habet Collegiale ad S. Stephanum, Ordinibus Hollandicis ſubjecta.

Urbs WAGENINGEN, 2 & dimid. mill. in Velavia, quæ pars Geldriæ eſt, & Statuum Belgicorum imperium agnoſcit.

Urbs RHENEN, 1 mill. in Epiſcopatu Trajectenſi. Hodie paret Ordinibus Hollandicis Confœderatis: turrim habet templi pulcherri-

mam,

&

t,)
pa-
ous
&
m-
ue
in,
S.

In
o-
is
it
e,
o,
e-
li-
ii-
o,
o-
m
o-
i-
a

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

U
giè r
ject.
ca d
V
Ne
I
3 &
quæ
acc
I
ME
dria
bid
run
Ste
ſubj
I
mic
dri
per
I
ſco
Or
tis

&

t,)
pa-
ous
&
m-
que
in,
S.

In
o-
is
it
e,
o,
e-
li-
ii-
),
o-
m
i-
a

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

I
giè
jeſt
ca (
Ne
3 &
qu:
acc
Ml
dri
bic
ru
Ste
ſul
mi
dr
pe
ſc
O
tis

1. I
2. t
3. N
4. D
5. D
6. D
7. D
8. H
9. N

) &

nt,)
opa-
ibus
, &
am-
que
un,
c S.

. In
ho-
ius
int
ale,
no,
ſe-
pli-
gii-
lo,
oo-
um
to-
vi-
tra

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

I
giè
jeƈt
ca

Ne

3 &
qu
acc

M
dri
bi
ru
Ste
ſul

mi
dr.
pè

ſc
O
tis

mam, Horologio artificioſiſſimo & campanis egregiis exornatam.

Urb. TRAIECTVM, (Utrecht,) 4 mill. Habet nomen ab Epiſcopatu, hodie, ut prius dictum, Statibus Generalibus Hollandicis ſubdita, & caput ejuſdem : in qua templum ſummum Epiſcopale S. Martini. Itemque templum S. Salvatoris vel Oudemunſter : S. Petri: S. Ioannis: Pauli, & S. Mariæ, ſpectatu dina ſunt.

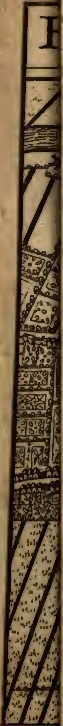
Urbs AMSTERDAM, 5 mill. In hoc Ordinum Hollandicorum hodino tempore celeberrimo totius Europæ Emporio, viſu digna ſunt vetus & novum templum parochiale, cum aliis templis. Item, Orphanotrophium, Ergaſtulum utriuſque ſexus, ſive domus rigidioris diſciplinæ: Sint Jorishofa, Aula D. Georgii ſeu Gerontotrophium Curia: Telonium : Armamentarium : toxocepo-rum : domus Indiarum Orientalium & Occidentalium; domus mercatoria vulgo Burſa : taberna, in qua vi-

ra conflantur : aula Principis : domus Admiralitatis : Camera Rhetorum : Chirurgorum Camera: Domus Organorum, ſeu inſtrumentorum Muſicorum, rariorum, & in vulgus non adeò notorum, in qua quotidie Muſica exercetur.

Hinc Harlemum , 2 magn. Alcmariam, 2 & dimid. milliaria numerantur.

Qui Harderwicum iter inſtituit, ille ex ſuprà dicto Arnhemio Cœtwik, 3 & dimid. atque hinc Harderwicum, 2 & dimid. milliar. proficiſcetur. Hinc Monikendam, 6 vel 7. Purmerendam, 7. Edam, 6 vel 7. Hornam, 7. Enckhuſam, 8 parva, & Medenblickum , trans Sinum ſeu lacum Flevi (vulgò Zuiderſee), 2 milliaria u merantur.

ITER

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

ITER XXXVI.

Auguſtâ, MOGUNTIACUM, Confluentiam, Aquisgranum, Moſæ Trajectum, Antuerpiam, & Mettilburgum.

Quanquam ſupra num. V. vel. itinere quinto, via ex Brabantia Auguſtam notata eſt : quia tamen hoc ſequens iter quædam loca habet, quæ in illo non occurrerunt, idcirco hic inſerenda eſſe putavimus, & quidem Auguſtâ,

Ur. HEILBRONNA. de qua ſuprà, N. 24. Hinc

Ur. WIMPFEN, 2 vel 3 hor. lento greſſu. Eſt hæc Imperii Romani civitas, juxta quam Iaxtus fluvius in Nicrum ſeſe exonerat.

Arx & Pag. Heimſtett, 2 horis magnis.

Vic. Æpfelbach, 3 hor.

Ur. NECKERSGMVND, 2 & dimid. hor. juxta Nicrum, ſubjecta imperio Electoris Heidelbergenſis.

V. HEIDELBERG, 2 hor. Vulgo Heilbrunna huc uſque terreſtri itinere numerantur 6 milliar. magna. Eſt verò Heidelberga Caput Palatinatus inferioris, in qua ſpectatu digna ſunt, templum Collegiale ad Sp. Sanctum in foro, cum templis, & Cœnobiis aliis. Collegia item Academiæ, præcipuè verò Arx Electoralis, cum aliis connexis & adjunctis. Hic aulam habet Princeps ac Dominus, Carolus Ludovicus, Palatinus & Elector.

Urb. LADENBVRG, 1. mill. magn. Sita ad Nicrum, & eſt Epiſcopi Wormatienſis (cujus ordinaria ſedes eſt) atque Electoris Palatini ex æquo: quandoquidem mediocris ejus nunc eſt fortuna atque conditio, arce bello ſuperiore vaſtata atque dituta.

MAN-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

MANHEIMUM, 1 mill. Situm eo loco, ubi Nicrus ſeſe in Rhenum exonerat. Arx, quæ probè munita adhuc hodieque immota conſiſtit: civitas autem incendiis & ruinis propugnaculorum miſerè convulſa atque diruta eſt.

Urbs WORMATIA, 3 mill. flumine; terrâ autem 4 tantùm ſunt Heidelbergâ huc uſque. Eſt urbs Imperialis Rhenana, in qua operæ pretium fecerit, qui luſtraverit, Templum primarium ſive Epiſcopale: Item parochiale S. Amandi: Cœnobium monachorum Ciſtertienſium: S. Pauli. Andreæ, Mariæ templa Collegiata, atque adeò loca ſacra alia, unà cum Curia.

Arx Stein, 1 mill. Locus probè munitus juxta Rhenum.

Ur. GERLTZHEIM, vel Gernsheim, 2 mill. Elector. Moguntiacenſis, juxta Rhenum.

P, Stockſtatt, Haſſiacus Darmſtattinus, 1 mill.

Urbs OPPENHEIMVM, 1 mill. adnumerata Palatinatui inferiori Heidelbergenſi; in qua præcipuè videre juvat, templum Parochiale S. Catharinæ: Conventus Virginum ſacratarum (vulgò Corona Mariæ, Marien-Cron) dictus: Ordinis Equeſtris Teuton. domus, & Arx, quam coronam regionis (vulgò Landskron) vocant.

Vic. Nerreſtein, Nerſten, vel Nurſtein, ½ mill. Eſt Ganerbiatus Equeſtris Ordinis, ſed ſub poteſtate & Iuriſdictione Electoratus Palatini.

Ur. MOGVNTIACVM, Mentz, Maiance. De hac urbe vid. ſuprà, N. 4. Hinc Ingelheim, Bingen, Bacharach, Oberweſel, S. Goar, Poppart, Rons, &

Urb. CONFLVENTIA, Coblans, Conflans; ſicut via hæc & loca, per quæ tranſeundum, in ſuprà dicto itinere 4 deſcribuntur. Matthias Quade inquit, Confluentiam, 13 mill. infra Trevirim, & ipſo medio iter Moguntiacum & Coloniam loco ſitum eſſe.

Urbs

Urbs MEYEN, 3¾ in Eyflia juxta flumen Nette, Archiepiſcopi Trevirenſis.

ARENBERG, 4 mill. prope Aeram vel Aaram in, excelſo ſita, & forſitan Arx illa, à qua Comites Imperii ab Arenberg denominantur, juxta quam etiam pagus eſt vel oppidum.

Urbs SCHLEIDA, vel Schleiden, 2 & dimid. vel 3 milliar. ad flumen Orfft vel Orffe, in Eyflia: à qua Linea Comitum à Manderſchaid denominatur.

Pag. Lambertsdorf, 3 mill.

Cœnob. S. Cornelii Monaſterium, vel S. Cornelii Monaſterium ad Inden, 1 mill. Eſt Collegium Imperatorium, cum oppidulo ſive vico, ad Dentem fluvium: cujus Cœnobii Abbas Status eſt Imperii Romani, pertinens ad Circulum VVeſtphalicum.

Urb AQVISGRANVM, mill. 1 magno, aut 1 & dimid. mill. de qua ſuprà, N.IV.

P. Partey, 1 & dimid. mill.
P. Yſern, 1 mill. magn.
Urbs TRAIECTVM MOSÆ, Maſtricht, 1 & dimid. mill. De qua ſuprà Itinere III. videre licet.
Hinc per Bilſem, Haſſelt, Dieſt, & alia loca, ad
Urb. ANTVERPIAM, Antorf, Anvers, ad 14 fermè milliaria, quemadmodum via in itinere ſuprà dicto tertio notata fuit.
Ex hac FLISSINGAM uſque milliaria ſunt Belgica, 12, vel Germanica mediocria 9 flumine. Urbs illa eſt munitiſſima, celeberrimaque Seelandiæ, negotiationibus & mercaturis frequentata, Principis Wilhelmi Auranienſis: in qua præcipuè ſpectatu digna eſt Curia, tota ex lapidibus ſectis ingenioſè ſtructa: Diæta item ſive Aula & Palatium dicti Principis.
V. MIDDELBVRGVM, 1 mill. Caput Seelandiæ, in qua viſu digna ſunt, ædificium, in quo Comitia ſeu Con-

Conventum agere conſueverunt O
dines; Curia ſeu domus Senatoria c
vitatis : turris celſiſſima, horolog
ſumptuoſiſſimo exornata.

ITER XXXVI

Auguſta BONNAM, IVLI *A* CVM, RVREMVNDAM, & MONTES *ad Soomam,*

Urbs BONNA, ad quam quâ vi perveniatur, ſuprà oſtenſum eſt Itinere 34. Sita verò eſt Bonna, in qu Dn. Elector Colonienſis ſedem ſuam habet ordinariam, 4 milliar. ſuprà Coloniam Rheni, eſtque probè munita. In qua ſpectatu digna ſunt Arx illa elegantiſſimè ſtructa, ut & templum primarium ſive Epiſcopale.

Hinc ſeſe offerunt:

LVMERSVM, 2 mill. magnis, ad fluvium Erpe, notaturque nomine oppidi, (vel fuerit vicus) extra Epi-

WASSENBVRGVM vel VVaſſenbergum, 2 mill. in Tabb. Chorographicis refertur adhuc ad region Iuliacenſem, & ubique nomine & appellatione oppidi ſive urbis notatur.

Urbs RVERMVND, 2 vel 1 milliar. Sita eſt in Ducatu Geldrico, eſtque caput partis illius, quam Rex Hiſpaniarum ex hoc Ducatu adhuc reliquam habet. Templum ſummum ſive Epiſcopale, eſt S. Spiritus: itemque Cœnobia Carthuſianorum.

Ur. VVEERT, 3 mill. ſita eſt in Comitatu Hornano: qui tamen Brabantiæ accenſetur arcemque habet probè munitam.

P. Grevenbroek, 2½ mill.

P. Geſtel, 3½ mill.

Pag. Poſtel, 1½ mill.

Vic. Tournhout, 3, vel 3 & dimid. milliar. Inter omnes totius Brabantiæ vicos, antiquitate, amplitudine, pulcritudine, immunitatibus, aliiſ-

ITER XXXVIII.

Auguſta SPIRAM, Treviros, Dinant, Tornik, Ryſſel, & Cales.

Pag. Rheinhauſen : ad quem iter ſuprà N. V. notatum eſt.

Urbs SPIRA, dimid. mill. In hac Imperiali civitate, juxta Rhenum ſita, in qua Iudicium S. Roman. Imlerii Camerale conſtitutum eſt, ſpectatu digna ſunt, Monaſterium ſive templum ſummum Epiſcopale & Mons oliveti : itemque ante eum amplus, celſus, rotundus, & profundus Catinus lapideus : Aula Epiſcopi. Porrò mons Saliceti (Weidenberg) vel S. Guidonis templum Colleg. Cœnobium S. Sepulcri, & Cœnobia templaque alia plura : ut & Ieſuitarum Collegium : Palatium Cameralis Iudicii & Curia.

Urb.

Urb. NEVSTAT, 3 mill. magn. in faucibus Weſtraſiæ, ad radices collium, quos Hart vocant: Urbs vero paret Electori Heidelbergenſi, commendata quondam à Gymnaſio optimè inſtituto, Templum habens Collegiale S. Ægidii.

Ur. KEYSERSLAVTERN, 4 magn. aut 5 parv. milliar. Itidem Urbs inferioris Palatinatus, cum arce & præfectura, contermina Wasgoiæ.

Arx & Vic. LANDSTAL, vel LANDSTVL, 2 mill. in montibus Wasgoicis, nobilibus à Sickingen ſubjecta: quanquam arx munitiſſima, hodieque præſidium habeat Lotharingicum.

Urbs ZWEYBRVGGEN, 2 vel 2½ milliar. de qua ſuprà Itin. V.

Pag. Limpach, ad Blieſſam amnem, 2 mill. Quidam à Landſtal huc uſque tantum tria ponit milliaria.

Arx vel vicus Ottweiler, 2½ mill. juxta prædictum amnem, pertinens cum præfectura ad Comitatum Naſſovicum Saræpontanum. Urbs

Urbs S. WENDEL, 1 mill. de qua ſupr. Itin. V.

GRIMBORG, vel Grimburg, 3 & dimid. mill. Arx eſt Electoralis Trevirenſis, juxta quam forſitan oppidulum eſt vel Vicus. In Hiſtoria Trevirenſi extat, quod Ioan. Archiepiſcopus Trevirenſi, qui anno C. 1212 vita perfunctus eſt, Arcem GRIMBORG ſuo in territorio ſitam, novam extruxerit.

Urbs TREVERIS, 3 & dimid. mill. Caput Electoratus & Archiepiſcopatus hujus nominis: in qua ſpectatu digna ſunt, S. Petri ſive Archiepiſcopale Templum, in colle ſtructum, opus firmiſſimum: porrò, D. Virginis: S. Simeonis: S. Laurentii, Gandolfi, Pauli, Antonii, Gervaſii templa: Abbatia S. Martini: S. Maximini, Matthiæ, & Mariæ ad Martyres: ampliſſimum Carthuſianorum Cœnobium: Dominicanorum, Minoritarum, Auguſtinianorum, Carmelitarum, Jeſuitarum, Jeſuatiũ Collegia; in Horreo, S. Agne-

S. Agnetis, Catharinæ, & multa alia Cœnobia, & Templa plura: ut & Teutonica & Ioannitarum domus: Monumenta item aliquot Antiquitatis: palatium Archiepiſcopi: pons item elegantiſſimus, quo Moſella jungitur, Curia, & alia plura.

Et hoc iter eſt SPIRA hucuſque. Quod ſi vero Meintz Treveris petatur, tum venitur Bingen, Stromburg. Durrenbach, Argenthal, Ryswiler (ubi quondam via alta (die hohe Straſs) lapidibus inſtrata fuit, cujus veſtigia adhuc apparent,) Altweiler, Kirchberg, Dill, Hoheſchutt, Stumpeturn, Hohenſtein, Fels, Hoinſtein, Numagen, & Trier: quemadmodum hæc via à quodam notata fuit.

TREVIRI porrò iter faciunt

Urb. & Cœnobium ECHTERNACH, 3 mill. parvis Germanicis, de quo loco ſuprà, Itin. V.

Ur. DIEKIRCH, 3 milliar. ad Saveram fluvium, in Ducatu Luxembur-

burgico, & 5 mill. ut putatur, à Luzenburgo urbe.

Eſch, 1 & dimid. mill. Vocatur Eſch ad Saveram, etiam in Ducatu Luzenburg.

Urb. BASTOIGNE, Baſtonac, Baſtenach, 2 & dimid. mill. etiam pertinens ad LucenburgenſemDucatum, in qua mercaturæ & negotiationes frequentiſſimæ exercentur: & proinde hic locus ab incolis, Lutetia Arduennæ ſilvæ appellatur. Templum habet parochiale elegantiſſimum.

Pag. Tille, 1 mill.

Cœnob. & Vic. S. Hubert, 2 mill. Vulgò à Baſtoigne hucuſque numerantur 4 milliar. Hoc, media in ſilva Ardue nna frigida ſitum, monachorum Reg. S. Benedicti Cœnobium, ſpectatu admodum dignum eſt, cujus etiam Iurisdictionis omnis illa regiuncula ſubjecta.

Arx Mirwart vel Miriwart, 1 mill. magn. Proprium agnoſcit Dominum

minum qui prædicti Cœnobii S. Huberti, vel Andagii, quaſi Advocatus eſt.

Pag. Han ſur Leſch, 1 mill. mag.

P. Ville, 1 ½ mill. Eſt hic pons ſtructus trans amnem Leſch.

P. Hoiet, 1 mill. magn.

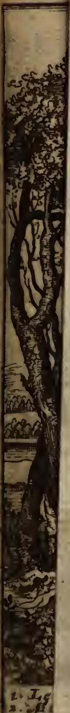
Urbs DINANT, 1½milliar. Leod. ſita ad Moſam, in Epiſcopatu Leodienſi, ubi Arx eſt celſiſſima.

Quidam perveniunt ROCHEFORT, (qui Comitatus eſt communis omnium Leonſteinienſium Comitum,) 2 mill. à dicto Mirwart diſſitum: Hinc porrò in Pag. Cuſtine, 2 mil. Vic. Selle, 1. & Dinant, 1 & dimid. milliar. Hinc

Urb. FOSSE, 3 mill. Epiſcopatus Leodienſis, ubi Templum eſt Collegiatum.

Urbs FONTAINE L'EVESQVE, Fontana, 3½ mill. in finibus Hannoniæ, & Leodienſis regionis, hodieque Hannoniæ accenſetur.

Quan-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III"
NAPOLI

m
be
eſ

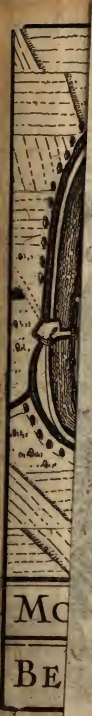
&

ſi
di

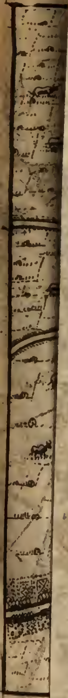
F
ni
m
d
2
d

tu
C

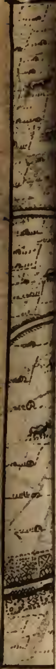
C
H
h

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

Digitized by Google

Quanquam de Iuriſdictione territoriali non rarò controverſiæ inter utraſque motæ & excitatæ fuerunt.

P. Eſpinois, 1 $\frac{1}{2}$ mill. Hannoniæ: eſtque alius ab Eſpinois Flandriæ.

Urbs BINCHE, vel Bins, $\frac{1}{2}$ mill. Satis nota Hannoniæ, ad ſinum fluminis Heine ſita Civitas: in qua templum eſt, ad quod frequentes religionis ergo peregrinationes ſuſcipiuntur.

Urbs MONTES, Mons en Hainault, Hannoniæ civitas, 2 & dimid. vel 3 mill. Caput hujus regionis, probè munita atque eleganter ſtructa, in qua ſpectatu dignum eſt templum primarium Canonicorum, itemque Collegium virginum ſacratarum, in quod recipiuntur magnatum filiæ, quæ ſolutæ voto, matrimonii contrahendi jus habent: Cœnobia etiam aliquot: Jeſuitarum Collegium: Aula Epiſcopi, Arx, & Curia.

P. Ville,

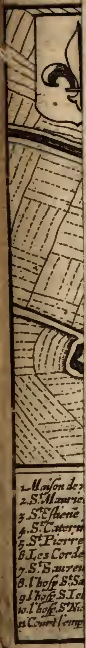
P. Ville, à quodam Villeroy dictus, 2 mill.
Urbs vel Vic. Leuſe vel Leuze, etiam Hannoniæ, 1½, vel 2 mill. Collegium habet Canonicorum.
P. Antoing, Antonia, 1 mill. ad Scaldim, & eſt locus Hannoniæ; habens Caſtellum, atque ut in ſcriptis reperitur, Domini de Barlemont.
Urbs DORNYCK, Tornick, Tournai, Tornacum, 1 mill. Vulgò 9 Belgica, & 6 mediocria Germanica à Monte huc uſque numerantur. Hodie ſita eſt in ipſa Flandria, quanquam olim eidem annumerata non fuerit, & adhucdum in Statuum Conventibus celebribus ſuum peculiarem locum habet. Scaldis flumen plurima ipſi commoda advehit. Septendecim Parochias habet, multa templa Collegialia, Cœnobia, Xenodochia, & ædes ſacras alias, inter quas eſt præcipua Epiſcopalis S. Mariæ, media fermè in civitate, quinque turribus excelſis ſtructa: Bibliotheca item
Ville-

image not available

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

P.
ctus, :
Url
tiam l
gium.
P.
Scald
bens
reper
Url
Tour.
Belgi
à Mo
die ſit
olim
& adl
bus c
cum
ipſi co
Paroc
legiali
ædes
cipua
fermè
excelſi

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

s
e-
s,
l.
a-
i-
r-
lē
s.
l-
is
r-
s,
el
n-
l-
n.
bi
e-

Villerica & Technophylacium ſpectatu digna ſunt.

P. Herſain, 1.

P. Anapes, 2.

P. Halenes, 1.

Urbs RYSSEL, vel Lille, Inſulæ, Ryſſelia, l'Iſle en Flandres, 1 mill. Vulgò 5 milliar. Hollandica Tornaco huc numerantur. Urbs eſt præcipua Flandriæ, cujus mœnia & Arcem fluvius Deule alluit, atque ibidē videri poteſt templum Collegiale S. Petri, cum Cœnobiis nonnullis.

Vic. Armentiers, 2, & dimid Belgica vel Gallica milliar. Ampliſſimus eſt, atque inſignibus privilegiis, inſtar urbis alicujus, inſtructus vicus, in Flandria Gallica.

Pag. Nieukerke, 1, & dimid. vel 1 mill.

Ur. vel Vicus (neq; enim muris cinctus, ſed patens eſt locus,) Belle, Bellein, Balliolum, Balleul, 1 vel 1. & dim. in Flandria Germanica, eſtque Iacobi

Mayeri, celeberrimi rerum Flandricarum Hiſtorici, patria.

P. Ecke, 2 mill. parv.

Urbs CASSELE, 1 & dimid. mill. Oppidulum mœnibus clauſum, in Flandria Germanica, ſitum in celſiſſimo monte, ubi Collegium eſt Canonicorum præcipuum ad S. Petr.

P. Volckerinckhove, 2 & dimid. mill.

P. Marickerke, 2 & dimid. mill.

P. Bolwerck, 1 & dimid. milliar.

Urbs CALAIS, Cales, Caletum, 2 & dimid. mill. Maritima, in Comitatu Oyenſi, & ſubjecta Regi Galliarum: è qua plerunque in Angliam, vel ex toto regno, transnavigatur: quoniam intra Caletum, & Doveram Angliæ, fretum eſt, ſive maris anguſtia, non amplius 4 milliar. magnis Germanicis lata, quæ ſpatio dimidiæ diei, vel 12 horis, ventis ſecundis, tranſiri & ſuperari poteſt. Appellatur hoc fretum ab Anglis, The Strait

Strait of Caleis; à Gallis autem le Pas de Calais.

ITER XXXIX.

Auguſta, NAMVRCVM, Cortricum, Iperiam, & Dunkirchen.

Urbs NAMVR, vid. ſupr. 1, & 5 Iter, & viam huc perducentem.

Pag. Maſii, ad flumen Orme, 2 & dimid. mill.

P. Sombref, 1 & dimid. mill. ſitus eſt in Brabantia, & forſitan illa Dynaſtia, quæ in Indicibus Imperialibus reperitur, ſed hoc tempore à Burgundia exempta, Comitibus ab Hochſtraten parere dicitur. Atlas hunc locum Sombref, Vicum celebrem, turri ornatum, appellat.

P. Houthain, 3 mill.

Urbs NIVELLE, 1 milliar. parvum, Satis nota Brabantiæ civitas, in qua

templum primarium & Collegium Virginum iluſtrium, quibus marrimonium licet contrahere : ad quas etiam urbs cum territorio in ſacris & prophanis ſpectat.

Urbs BRAINE vel Breine le Comte, oppidulum Hannoniæ vetuſtum, 2 ½ milliar.

Urbs ENGHEN, Enghien, 2 mill. in Hannonia, 5 milliar. à Monte.

Ur. Leſſine, 2 mill. ad Denram,

P. Ronſa, Renæſa, vel Rotornacum, 3 & dimid. vel 4 milliar. Flandriæ, habetque Collegium Canonicorum S. Hermetis. Media in via offert ſeſe Elleſelles vel Ellezelles.

P. Snevegem vel Zeveghem, 2 & dimidi vel 3 mill.

Urbs CORTRIIK, Cortracum, vel Courtray, 1 mill. Interluit hanc civitatem Flandricam fluvius Liſſa vel Leye, le Lis; in qua Templũ Collegiale Cœnobium Virginum Sacr. Profeſſionis Bernhandinæ, & Jeſuitarum Collegium, viſu digna ſunt.

V. IPE-

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

V. IPEREN, 5 milliar. Una civitatum celebriorum Flandriæ, in qua diſtincta Cœnobia, & templa, præſertim ad S. Martinum & domus ſenatoria magnificentiſſima, videnda occurrunt.

P. Vlamertinge, 1 mill.

Vic. Poperingen, 1 mill. elegans & diverſis templis ornatiſſimus in Flandria Gemanica.

P. Provene, 1 mill.

P. Ooſt-Capell, 1 mill.

Urbs WINOXBERGEN, vel Bergen S. Winox, 2 milliar. Vulgò numerantur 7 mill. ab Ipera huc uſque, in Flandria Germanica vel Flaminia, locus ſatis notus.

Urbs DVNKERKE, Duynkirche, 1 & dimid. In hac, alias celeberrima civitate Flandrica, præter Cœnobium Franciſcanorum, Curiam, pulcrarum, benè compoſitarum, & ab omnibus ſordibus liberarum viarum ordinem & portum, in quem

 naves

naves appellant, pauca occurrunt ſpectatu digna.

ITER XL.

Auguſtâ NEVPORTVM.

Urbs NAMVR: de qua ſuprà.

Ur. GEMBLOVRS, Gemblacum, 8 milliar. Hic Cœnobium eſt celeberrimum S. Guiberti, Ordinis Benedictini, & inſtructiſſima Bibliotheca. Abbas ejus Cœnobii & Dominus oppidi, titulo & appellatione Comitis gaudet, primaſque tenet in Nobilitate Brabantica in Conventibus & Comitiis: ſed inter Abbates eſt poſtremus.

Ur. BREINE Alleud, vel Braine Alleu, 4: etiam in Brabantia.

Ur. HALL, Halle, in Hannonia, 2 mill. in finibus Brabanticis, & 2 milliar. Bruxellis diſſita, celeberrima nomine templi magnifici & peregrinationum, quæ religionis cauſa ad

Divam Virginem ſuſcipiuntur, & propter ingentes theſauros, qui in illa Æde viſuntur,

P. Galmort, 3 mill.

P. Neerbrakel, 2½ mill.

Urbs OVDENARDE, Aldenarden, 2 mill. Sita eſt ad Scaldim Flandriæ: Eſtque Emporium elegans, pulchrè ſtructum, probè munitum & præcipui nominis.

Urbs HVLSTVM, 4, Flandrica, admodum munita, in regione de Waes vel Was, & in Comitatu Aelſtenſi ſita.

Ur. vel Vicus (eſt enim locus patens) Roſſelar vel Roulers, in Flandria Germanica, 2½ milliar.

Urb. DIXMVIDE, Dixmuda, 3 milliar. etiam Flandriæ Germanicæ, templum habens pulcrè beneque ſtructum.

Urb. NEVPORT, Nieuport, 2½ vel 3 mill. Hic portus eſt tutiſſimus, templum Parochiale ampliſſimum, Cœnobium Franciſcanorum, & Arx, quæ

ſpectatu digna ſunt. Oppidum aliàs Flandricum parvum.

ITER XLI.

Auguſta BRVXELLAS, Gandavum, & Brugas.

Urbs NAMVR.

P. Maſii, de quibus locis ſuprà.

P. Tillier, 2 mill.

Ur. GENAPPE, 2 mill. Brabantiæ vel potius Ducatus Lottier, vel Lothariæ. Arcem habet perantiquam, elegantem, & munitam.

Ur. BRVXELLÆ, 4 vel 5 mill. Aliàs vulgò 10 milliaria Namurco huc uſque numerantur.

Alia Via.

Urbs NAMVR.

Ur. GEMBLOVRS, 3 mill. De qua in præced. Itinere.

Vic. VVaveren, VVaure, 3 mill. celeberrimus vicus totius Brabantiæ Gallicæ, jus civitatis habens.

Vi-

Vic. Over Iſca, 1½ mill. etiam in Brabantia Gallica, & fermè juxta ſilvam Sogni.

Ur. BRUSSEL, 2½, quidam 3, numerant mill.

Vel:

Ur. TREVIRIS, de qua ſuprà, N. XXXVIII.

Urbs Vianden, 5. vide ſup. N. V.

Arx & Vicus Cletff, 2 & dimid. mill. ibid.

Vic. Hoffalize vel Hufalize, 2½, in Ducatu Luzenburgico, juxta flumen Ourt, ubi arx eſt celſa admodum & benè munita.

P. Grammaigny, 2½ mill.

P. Eſtalledernier, 2½ mill.

Urbs Durbuy, Durby, 1 & dimid. mill. in Ducatu Lucemburg. quam circumfluit Ourt amnis.

Ur. HUY, 4 mill. De hac in Epiſcopatu Leodienſi, & juxta Moſam ſita civitate, vid. ſup. N. II.

Urb. HANVYE, Hanaut, Hanutum, 3 & dimid. mill. Eſt urbs Brabantiæ perantiqua.

V. INDOIGNE, 2 m. admodum magna, quam ob cauſam nonnulli 3, imò 3 & dimid. mill. numerant Germani eam Geldenaken, Latini Geldoniam vocant, ſita eſt juxta lacum Gie, in Brabantia.

Vic. Waveren, 3 & dimid. mill. de quo ſuprà.

Urb. BRVXELLÆ, 4 mill. In hac elegantiſſima, ampliſſimaque urbe, quæ Proregum Hiſpaniæ vel Gubernatorum Belgii, itemque Senatus ſeu Conſilii Hiſpanici Brabantiæ, cujus regionis illa eſt, ſita ad Sennam flumen, ſedes eſt, ſpectatu digna ſeſe offerunt præcipuè, Templum Parochiale S. Gudulæ, ubi Collegium eſt duplex, & conditoria Principum: Collegium Jeſuitarum: Cœnobia Capuccinorum, Carmelitarum, Virginum, & alia: Palatium regium atque in eo ſacrarium pulcherrimum: Item Hippocomium Principis: Armamentarium, Horti amœniſſimi, & id genus alia: Curia magnifica: Piſtrinum:

ipſa

algò
tan-
ſchâ
huc
:hra,
ene-
lan-
ib ea
poſ-
tini,

& di-
r uni-
na ur-
as to-
præ-
Tem-
plum

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

V.
magı
imò
mani
doni
Gie,
Vic
quo ſ
Urb
elega
quæ
nator
ſeu C
jus r
flume
ſe off
rochi
eſt c
pum:
bia C
Vırgi
atque
Item
mame
id ge

un
a a
ipo

ipſ

ilgò
tan
ſchā
huc
:hra
ene-
lan-
ib ea
poſ-
tini,

.& di-
r uni-
ia ur-
as to-
præ-
Tem-
plum

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

V
mag
imò
mar
don
Gie
Vi
quo
Ur
eleg
quæ
natc
ſeu
jus
flum
ſe o
roch
eſt
pum
bia
Virg
atqu
Item
man
id g

ſtrinum: domus, è qua mutuò petuntur pecuniæ; Palatia diverſa,& alia ad amœnitatem & voluptatem compoſita, cùm extra, tùm intra urbem.

Vic. Aſcha, 2 & dimid. mill. in ipſa Brabantia.

Urbs ÆLS, vel ALOST. Vulgò Bruxellis uſque huc numerantur tantum quatuor milliar. atque ita Aſchâ tantùm, 1 & dimid. mediocria huc uſque numerantur. Eſt Urbs pulchra, ampla,& optimè munita, juxta Teneram vel Dender, flumen,ſita in Flandria, & Caput Comitatus, qui ab ea nomen accepit, in qua ſpectari poſſunt templum primarium S. Martini, & Curia ampliſſima.

P. Eerdeghem, 1½ mill.

Urbs GENT, Gandavum, 3 & dimid. In hac potentiſſima, & per univerſum ferè mundum famoſiſſima urbe Flandrica, quæ inter maximas totius Europæ numerari ſolet, præcipuè ſpectatu digna ſunt: Templum

plum S. Bavonis: S. Nicolai : Abba-
tia S. Petri in monte Blandinbergenſi
Cœnobia Dominicanorum , Car-
thuſianorum, Carmelitarum; Jeſui-
tarum, in quibus omnibus pulcherri-
mæ ſunt Bibliothecæ : Arx ſive l
Cour du Prince : Palatium Principi
minus ſive Arx : Caſtellum : Turris
Belfort, & in ea Campana magna
Rolandus : Caroli V. Imperatori
ſtatua in Foro diei Veneris : Curia
magnifica : Pons Doegi, & in eo ima-
gò ex ære fuſa filii illius, qui patrem
ſuum decollavit , cuique proptereà
vita donata fuit, & alia plura.

P. Ronſele, 2 mill.

P. Kneſsclare, 2 mill. parva.

Urbs BRVGGA , 2 mill. magn.
Eſt hæc ſecunda à Gandavo totius
Flandriæ, & Regi Hiſpaniarum utra-
que ſubjecta: in qua viſu digna ſunt
3 templa Collegiata : S. Donatiani,
Divæ Virginis, & Salvatoris: templum
pulcherrimum S. Baſilii : Collegium
Jeſuitarum: Abbatia S. Bartholomæi :
Dica-

1. S. Donaes kerc
2. Stadt huys
3. L. Vrouwē kerc
4. S. Salvators kerc
5. S. Iacobs kerck
6. S. Gilles kerc
7. S. Anna kerck
8. S. Catelyne kerc
9. S. Chriſtof kerc
10. Princen Hoff
11. S. Walburg̃ kerc
12. De Beurſe
13. Gentſche poort
14. Catelyne poort
15. Bouverie afge broken poort
16. Smede poort
17. Eſel poorte
18. Speye poort
19. Cruys poort

Dicaſterium: Curia: Palatium, la Franche appellatum: Burſa: Hortus Sclopetariorum: Aquæductus: officina monetaria, cum aliis rebus plurimis.

ITER XLII.

Auguſtâ LVZENBVRGVM, & MONTES Hannoniæ.

Quanquam ad hæc loca viâ ſuprà N. 38, notatâ, perveniri poteſt: tamen à quodam ſequens notatur, quà Biponte (vulgò Zweybrugg) de qua ſuprà N. V. dictum eſt, venitur ad

Arcem Kirchellen, communiter Kirkel, 1¼ mill. Principis Bipontini. Inde non longè ad Silvam, dictam warnet, magnam, quæ tranſeundo ducit ad

P. Falſchheit, quam Tabb. Chorograph. notant in regione Naſſavia Saræpontana, 5 mill.

Pag. Brotdorf, 2 mill. magn.

P. Hauſen, 1 & dimid. mill. magn. juxta Saram flumen in Saræpontana ditione, hodie Lotharingiæ adjuncta.

Arx Freudenberg, $\frac{3}{4}$. Archiepiſcopatus Trevirenſis, juxta quam vel vicus vel oppidulum ſtructum eſt.

Pag. Duntlingen, in tabula quadam Dutlingen, 1.

P. Pfalzen ad Moſellam, in Trevirenſi diœceſi, $\frac{3}{4}$.

Urbs Luzenburg, $2\frac{1}{2}$ mill. In hac Urbe, quæ caput eſt Ducatus eodem nomine appellati, viſu digna ſunt, templum S. Nicolai pulcherrimum; itemque S. Michaëlis: Franciſcanorum, & Dominicanorum Cœnobia: Collegium Jeſuitarum: templum S. Matthæi, S. Ulrici, & S. Ioannis Baptiſtæ: Domus Teutonica: Virginum Sacratarum S. Spiritus: Palatium Principis: Curia, Cancellaria, & extra urbem, Palatium Mansfeldicum, atque

atque ibidem Caſtellum ſive Aquæductus: horti deliciarum Antiquitates: roborarium, atque id genus alia.

Urbs Arlun, 4 mill. De qua ſupr. Itin. I.

P. Haban la Vielle, 1 & dimid. mill.

P. Le Gliſe, forſitan (l'Egliſe,) 2 & dimid. mill.

Ur. NEVF CHASTEL, 1 mill. Subjecta cum vicino territorio Principi ab Arenberg & Comiti à Manderſcheid: Iuriſdictio vero eſt Lucemburgenſis.

P. Oreſchamp, in Tabula quadam Ochamp, 2 & dimid. mill.

P. Daverdis, 2 mill. magn. vel 3 parva.

P. Beaurein, 2.

Urbs CHARLEMONT, ad Moſam, 2 mill. in Comitatu Namurenſi, ſita in monte, eſtque optimè munita.

P. Romeden, 1 mill. Germanic. vel 1 & dimid. Belgic. mill.

Urbs

Urbs FLORENNE vel Florin
1 & dimid. milliar. Vulgò huc uſq
à Charlemont, 3 milliar. numera
tur. Sita eſt in Epiſcopatu Leodie
ſed bellis ita miſerè afflicta & dev
ſtata eſt, ut vix oppidi alicujus veſtig
retinuerit.

Urbs VALLENCOVRT, v
WALCOVRT, 2 mill. Hannon
civitas; ſed relata ad Namurcum,
reliquis Regi Hiſpaniarum paret.

Urbs TVIN, 5 mill. Gallic. etia
in Hannoniæ ſolo, ſed Epiſcopat
Leodienſi ſubjecta.

Urbs BINS, vel Binche, 1½ mill. D
qua ſupr. Num. XXXVIII.

Urbs MONTES, 2 & dimid. d
qua ibid. Vulgò à Tuin huc uſque,
milliaria Gallica numerantur.

ITER

A01 1468147

Digitized by Google